

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก
กรณีศึกษา : บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

**A Study on Production Process and the Woven Cloth Pattern
Of Karen People living in Tak Province , a Case Study Conducted
At village No.3 of Pa Rai Nuea Village in Tambon Prathat
Of Tak Province's Mea Ramat District**

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง "การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษานบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (A Study on Production Process and the Woven Cloth Pattern Of Karen People living in Tak Province , a Case Study Conducted At village No.3 of Pa Rai Nuea Village in Tambon Prathat Of Tak Province's Mea Ramat District" เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ข้อมูลจากผลการวิจัยจะเป็นส่วนช่วยในการเชิดชูภูมิปัญญาและเผยแพร่งานหัตถกรรมสิ่งทอท้องถิ่น อีกทั้งการเชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น การบูรณาการในการทำงานแบบมีส่วนร่วมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก สภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่นและชุมชนสืบไป

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จเรียบร้อยได้ก็ด้วยความเสียสละ ความอนุเคราะห์ และน้ำใจจากบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก , ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก กลุ่มสตรีทอผ้ากะเหรี่ยงพื้นเมือง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่ให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่ง ส่งผลให้การดำเนินงานวิจัยประสบผลสำเร็จ จึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่อนุ้มด็จงบประมาณอุดหนุนวิจัย เป็นค่าใช้จ่ายของโครงการวิจัยนี้ และขอขอบคุณคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่เอื้อเฟื้อในการเสนอแนะ และปรับปรุงเนื้อหางานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุดนี้ คุณความดีและกุศลที่พึงบังเกิดมีจากงานวิจัยในครั้งนี้ เป็นผลมาจากความเมตตา กรุณา ของบิดา มารดา ผู้คอยให้กำลังใจ และคณาจารย์ทุกท่าน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ จึงขอขอบคุณความดีเหล่านั้น เป็นเครื่องบูชาพระคุณ ด้วยความเคารพและสักการะยิ่ง

บทคัดย่อ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก : การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรม และชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยง จังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (The Research Study of Participating to Cultural Network and Community for Cultural Management : A Study on Production Process and the Woven Cloth Pattern of Karen People living in Tak Province, a Case Study Conducted at village No. 3 of Pa Rai Nuea Village in Tambon Prathat of Tak Province's Mae Ramat District) อาจารย์ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัจจกร หลุยยะพงศ์, ๑๐๑ หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาโครงสร้างของลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (๒) เพื่ออนุรักษ์กระบวนการผลิต และเทคนิคเฉพาะลวดลายการทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (๓) เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (๔) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ระหว่างสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัด กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชนกะเหรี่ยง ผู้ประกอบอาชีพ ทอผ้าที่มีความชำนาญพิเศษ และมีอาชีพการทอผ้าไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๑๐ คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในชุมชน ได้แก่ ผู้ใช้และผู้สนับสนุนผ้าทอกะเหรี่ยง จัดเก็บข้อมูลโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการ จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยสรุปว่า

๑) ความเป็นมาของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ ประชากรในบ้านป่าไร่เหนือเป็นชาวไทยภูเขา เผ่ากะเหรี่ยงมีอาชีพหลักด้านการเกษตรตามฤดูกาลและนอกฤดูกาล และมีการใช้เวลาว่างหลังจากการทำ การเกษตรมาทำการทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายอยู่อย่างพอเพียง มีความสามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยึดหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๒) ประวัติการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ ชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าทอมือ ซึ่งผู้หญิงจะเป็นผู้ทอโดยมีการสืบทอดต่อกันมา จากบรรพบุรุษ ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยาก เริ่มจากการปลูกต้นฝ้ายเองและย้อมสี ด้วยวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันได้ซื้อวัตถุดิบมาจากจังหวัดเชียงใหม่แต่ยังคงเอกลักษณ์การทอ ด้วยกี่เอวซึ่งชุมชนสามารถจัดทำที่เอวได้เอง สำหรับลวดลายของผ้าทอได้จากการคิดค้นและดัดแปลง ขึ้นเองตามธรรมชาติ

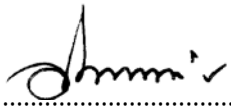
๓) การจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชน พบว่าชุมชนยังคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรม การทอผ้าด้วยกี่เอวไว้ได้เป็นอย่างดี สำหรับปัญหาที่พบจากการจัดเวที คือ

๓.๑ ปัจจุบันการปลูกต้นฝ้ายได้มีปริมาณลดลง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ ได้ใช้พื้นที่ในการปลูกพืชไร่ กอปรกับไม่มีความรู้ ความสามารถในการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายได้ ฉะนั้น ฝ้ายที่ใช้ทอจึงต้องจัดซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่

๓.๒ เยาวชนและประชาชนส่วนใหญ่ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกรรมวิธีการย้อมสี ด้วยวัสดุธรรมชาติ

๓.๓ เยาวชนส่วนใหญ่สามารถทอผ้าได้เฉพาะลวดลายพื้นฐาน ซึ่งเป็นลายธรรมดา ที่ทอได้ง่าย

หัวหน้าโครงการ นางสาวศรีสมร เทพสุวรรณ

ลายมือชื่อหัวหน้าโครงการ

ประเภทสื่อ สื่อวัตถุ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีงบประมาณ ๒๕๕๑

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

Abstract

Purposes of the Study

The purposes of the study were as follows:

- 1) To study the woven cloth pattern of Karen people living in village no. 3 Pa Rai Nua village in Prathat sub-district, Tak province.
- 2) To conserve the unique production process of the woven cloth made by the Karen people living in village no. 3 Pa Rai Nua village in Prathat sub-district, Mae Ramat district, Tak province.
- 3) To publicize woven cloth of Karen people living in village no. 3 Pa Rai Nua village in Prathat sub-district, Mae Ramat district, Tak province.
- 4) To promote participatory working process between the Provincial Cultural and the Provincial Cultural Council.

Methodology

The samples used in this study consisted of a leader of a Karen community, ten woven trader expert with at least ten years experience each and the participants in the community who were both the consumers and the promoters of the woven cloth pattern within the Karen community. The instruments for collecting data were observation form and a specific set of questions for interviewing. Data obtained qualitatively were interpreted and then analyzed systematically.

Findings

- 1) Background of Pa Rai Nua community – The population in Pa Rai Nua village were Thai hill tribal Karen who major occupations were in both normal agriculture and out of season agriculture. After day had finished farming, they would weave cloth in their free time to be used in their daily lives. They had ordinary lifestyles, self-sufficiency, harmony based on self-sufficient theory.

2) Cloth weaving history Pa Rai Nua Karen tribes. The community has a unique traditional costume with handmade woven cloth woven by the women of the tribe. They continued this culture from their ancestors. It comprised of a complicated process which began with growing cotton by themselves. Then they dyed with natural materials found in the surrounding area. Nowadays, they buy the raw materials from Chiang Mai province; however, they continued to use their unique styles of weaving using the loom. The decorative design of woven cloth was inspired by nature.

3) Holding stage for returning information to the community. The community treated their unique well. The problems which happened from conducting this stage were as follows;

3.1 The amount of cotton being grown has decreased due to the farmers diversifying and resorting to growing field crops. Instead. Besides, they lacked knowledge of spinning it into thread.

3.2 The ancestral methods of spinning and dying the cotton were being lost between generations. Most of the young people and villagers did not know the way to dyed with natural materials.

3.3 Most of the young people in the tribes could only weave basic, simple decorative designs.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
บทที่	
๑. บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๓
คำถามหลักในการวิจัย	๓
ขอบเขตในการวิจัย	๓
ระเบียบวิธีวิจัย	๔
นิยามศัพท์เฉพาะ	๕
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
๒. การทบทวนวรรณกรรม	
หลักการบริหารและการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น	๗
กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกและมีส่วนร่วม	๑๐
ความรู้เกี่ยวกับชนเผ่ากะเหรี่ยง	๑๓
ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอ	๑๔
ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของการทอผ้า	๒๔
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๗
๓. ระเบียบวิธีการวิจัย	
รูปแบบการวิจัยคุณภาพ	๓๐
ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง	๓๑
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	๓๒
การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๒
๔. ผลการศึกษา	๓๓
รูปแบบการวิจัยคุณภาพ	๓๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
๕. บทสรุป และข้อเสนอแนะ	
บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๖๕
บรรณานุกรม	๗๐
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ภาพถ่ายการลงพื้นที่	๗๒
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๐
ภาคผนวก ค หนังสือขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์	๘๕
ภาคผนวก ง หนังสือการประชาคมหมู่บ้าน และนำเสนอข้อมูลจากการวิจัย	๙๑
ประวัติผู้วิจัย	๙๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑. แสดงการผสมสีของเส้นฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติบ้านป่าไร่เหนือ	๔๓
๒. แสดงประเภทผลิตภัณฑ์ของชุมชนกลุ่มผ้าทอป่าเก๋อญอบ้านป่าไร่เหนือ	๕๕
๓. แสดงการเปรียบเทียบการถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน “ผ้าทอกะเหรี่ยง” ชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ	๖๖
๔. แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูล	๖๙

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑. แผนที่บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	๓๘
๒. สภาพชุมชน หมู่บ้าน บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	๓๙
๓. โรงเรียนบ้านป่าไร่เหนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	๔๐
๔. กลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ	๔๐
๕. ฝ้ายธรรมชาติชนิดสีน้ำตาลตุ่น	๔๒
๖. ฝ้ายธรรมชาติชนิดสีขาว	๔๒
๗. ฝ้ายธรรมชาติผ่านการย้อมสีสังเคราะห์	๔๓
๘. ที่คาดเอว ทำจากหนังสัตว์ เก้ง กวาง หรือผ้า	๔๔
๙. ไม้หนีบฝ้าย (ทาคี)	๔๕
๑๐. ไม้กั้นฝ้ายให้ตั้ง (นอแกะ)	๔๕
๑๑. ไม้ทอ (ทาแปะ)	๔๕
๑๒. ไม้พันฝ้าย (ลิซุย)	๔๕
๑๓. ฝีม (แนโบ)	๔๕
๑๔. ไม้กระบองกลม (กรู)	๔๕
๑๕. ไม้กลมเล็กสำหรับเลื่อนฝ้าย	๔๖
๑๖. ไม้ม้วนด้าย (ทะตะเลโดย)	๔๖
๑๗. ไม้ยันเท้าเพื่อให้ผ้าตั้ง	๔๖
๑๘. ตัวอย่างลายผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ (แบบดั้งเดิม)	๔๖
๑๘.๑ ลายเส้นตรง	๔๖
๑๘.๒ ลายสี่เหลี่ยม	๔๖
๑๘.๓ ลายแอก	๔๖
๑๘.๔ ลายเมฆมูมน้ำ	๔๗
๑๘.๕ ลายซิกแซกตรง	๔๘
๑๘.๖ ลายเกล็ดเต่า	๔๘

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๑๘.๓ ลายผีเสื้อ	๔๘
๑๘.๘ ลายไทย	๔๘
๑๘.๕ ลายแมงมุมน้ำทอต่อกัน ผสมลายน้ำไหล	๔๘
๑๘.๑๐ ลายซิกแซก	๔๕
๑๘.๑๑ ลายเล็บมือผสมลายมัดหมี่	๔๕
๑๘.๑๒ ลายตานก (นิเพลาะ)	๔๕
๑๘.๑๓ ลายไม้เลื้อย (ชะลิตุ)	๔๕
๑๙. ตัวอย่างลายผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ (แบบประยุกต์)	๔๕
๑๙.๑ ลายผสมระหว่างลายปีกไก่/นก ลายตะกร้า (ทีห,ป่า) และลายซิกแซก	๔๕
๑๙.๒ ลายไทยผสมลายซิกแซกและลายปีกไก่	๔๕
๑๙.๓ ลายดอกเข็ม (พอโพลี)	๕๐
๑๙.๔ ลายขอบตามีลายเมล็ดพืชทองอยู่ตรงกลาง	๕๐
๑๙.๕ ลายดอกเข็มใหญ่	๕๐
๑๙.๖ ลายลูกฮ้อดเล็ก	๕๐
๑๙.๗ ลายเมล็ดพืชทอง ๕ เส้น	๕๐
๑๙.๘ ลายเมล็ดพืชทอง ๑๘ เส้น	๕๐
๑๙.๕ ลายเมล็ดพืชทองคู่	๕๑
๑๙.๑๐ ลายแมงมุมสลัดอกไม้	๕๑
๑๙.๑๑ ลายแมงมุมน้ำผสมเมล็ดพืชทองกลับด้าน	๕๑
๑๙.๑๒ ลายไทย (น้อเคแม่ละ)	๕๑
๒๐. กระบวนการผลิตผ้าทอป่าเกอญอ บ้านป่าไร่เหนือ	๕๓
๒๑. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ	๕๖
๒๒. ลายผ้าที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์	๕๖
๒๒.๑ ลายเมล็ดพืชทอง	๕๗
๒๒.๒ ลายตานก	๕๗
๒๒.๓ ลายไทย	๕๘

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๒๓. ตัวอย่างชุดแต่งกายชาย หญิงป่าเกอญอ บ้านป่าไร่เหนือ	๕๕
๒๔. ทีมงานวิจัยชี้แจงรายละเอียดและผลที่ได้จากการศึกษา	๖๐
๒๕. นายบุญชู บุญย์ประมุข ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	๖๑
๒๖. นายสิงห์คำ ยอดปานันท์ ครูโรงเรียนแม่จะเรอวิทยาคม กับเครื่องทอผ้า “ซูปเปอร์กี” ที่ประยุกต์มาจากกีเฆว	๖๑
๒๗. นางหล้า ฐานะ ประธานกลุ่มทอผ้าและสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ	๖๘

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผ้าทอ นับได้ว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผ้าทอมีกระบวนการผลิต การใช้สอย และรูปแบบแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ขึ้นอยู่กับ ภูมิปัญญาและลักษณะทางกายภาพของแต่ละชุมชนนั้น ๆ สำหรับชนเผ่ากะเหรี่ยงมีกระบวนการผลิต เป็นเอกลักษณ์ที่มีลักษณะพิเศษ เพราะต้องใช้ความรู้ ความชำนาญของผู้ผลิตที่สืบทอดกันมาเฉพาะ ทั้งสีเส้นและลวดลายการทอ ในการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงนั้นใช้เครื่องทอแบบง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน แต่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการประดิษฐ์ และนำมาใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของเผ่า (ฤชอร แซ่โกย. : ๒๕๔๔)

การทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง หรือที่เรียกตัวเองว่า “ปกากะญอ” (อ้างถึงใน สุริยา รัตนกุล และสมทรง บุรุษพัฒน์. : ๒๕๓๘) นับว่าเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปปะแขนงหนึ่ง ซึ่งบ่งบอกถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่มีมายาวนาน จะเห็นได้จากลักษณะของเครื่องทอที่เรียกว่า กี่เอน หรือที่ทอผ้าแบบคาดหลัง (Back Strap Loom) รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการตกแต่งรูปแบบ และลวดลาย โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ ซึ่งมีการเลือกสรรวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติ ที่อยู่รอบตัวมาใช้ประโยชน์ ส่วนผ้าที่ได้จากการทอแบบกี่ยเอนของชนเผ่ากะเหรี่ยง มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ นุ่งห่มหรือประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้น การทอผ้ายังเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและข้อห้ามต่าง ๆ ของ ชนเผ่ากะเหรี่ยง เช่น การต่างกายด้วยผ้าทอของผู้หญิงเผ่ากะเหรี่ยง จะบอกถึงสถานภาพของสตรี ผู้สวมใส่ ถ้าสตรีที่ยังไม่แต่งงาน จะสวมใส่ชุดทอด้วยมือทรงกระสอบสีขาว ยาวกรอมเท้า ที่ทอจากผ้าฝ้ายพื้นขาว ชุดแบบนี้จะมีลวดลายขวางเหนือเอน และมีด้านพู่ห้อยตรงจุดปลายคอด้านหน้า ด้านหลัง ส่วนกลุ่มสตรี ที่แต่งงานแล้ว จะสวมเสื้อทรงกระสอบ ตัวสั้นเลยเอน คอเป็นรูปตัววี แขนในตัวยาวเลยไหล่มาพอประมาณ และผ้าซิ่นจะใช้ผ้าฝ้ายพื้นสีเข้ม เช่น สีดำ สีน้ำเงินเข้ม สีแดง มีลวดลายรอบผ้าซิ่น ซึ่งลวดลายของผ้าซิ่น จะแสดงถึงความขยันหมั่นเพียรของผู้ทำ ยิ่งลวดลายมีมากก็ยิ่งแสดงถึงความขยันหมั่นเพียรมากขึ้นเท่านั้น (อ้างถึงใน สุริยา รัตนกุล และสมทรง บุรุษพัฒน์. ๒๕๓๘ : ๑๐) ทั้งยังเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาที่มีมา แต่โบราณ เป็นงานหัตถกรรมที่มีความประณีตอย่างมาก ต้องใช้เวลาพอสมควรกว่าจะได้ผ้ามาแต่ละชิ้น และส่วนใหญ่คนที่ทอผ้าจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ คนรุ่นหลังที่เป็นลูกหลานไม่ค่อยให้ความสนใจในการทอผ้า ทำให้เกิดปัญหาขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ซึ่งในอนาคตอาจไม่มีการทอผ้ากะเหรี่ยงให้พบเห็น (นิติพร ลาดปาดะ. ๒๕๕๐ : ๒)

ปัจจุบันการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงมีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากค่านิยมของคนในชุมชนกะเหรี่ยง ที่ยอมรับวัฒนธรรมการแต่งกายจากคนพื้นราบ เมื่อเสื้อผ้าของคนในเมืองที่สามารถหาซื้อได้ง่ายกว่า มีราคาที่ถูกกว่า อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับในยุคปัจจุบันด้วย ซึ่งแตกต่างจากผ้าทอกะเหรี่ยงที่มีขั้นตอนการทำค่อนข้างยาก ราคาแพงพอสมควร จึงทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่ากะเหรี่ยงเปลี่ยนไปด้วย ดังที่ สารทิ มณีโชติ (๒๕๔๖ : ๖๕) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวข้องกับเรื่อง การทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง ได้พบสาเหตุว่า ความเปลี่ยนแปลงการทอผ้าของกะเหรี่ยง ดังนี้

- ๑) การคมนาคมติดต่อกับคนสังคมภายนอก โดยเฉพาะกับคนพื้นราบ
- ๒) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของกะเหรี่ยงในปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากความล้มเหลวในการเพาะปลูก
- ๓) การเกิดข้อเปรียบเทียบระหว่างเสื้อผ้าสำเร็จรูป และเสื้อผ้าซึ่งผลิตเอง
- ๔) การทอผ้าตามความต้องการตลาดผลิตภัณฑ์ชาวเขา

นอกจากนั้น สมัย สุทธิธรรม (๒๕๔๒ : ๔) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเหรี่ยงว่า วิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยงกำลังถูกกระแสแห่งวัฒนธรรมคนเมืองครอบงำจนทำให้ชีวิตในสังคมชาวเขาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามแต่ดั้งเดิมกำลังจะถูกกลืนหายไปกับความเจริญทางด้านวัตถุ สิ่งเหล่านี้กำลังจะถูกทดแทนโดยผลผลิตจากประดิษฐกรรมสมัยใหม่ และเอกลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงจะสูญหายไปที่สุดในที่สุด แม้แต่การทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันก็มีความสำคัญน้อยลง เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงสามารถซื้อหาเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่สะดวก สวยงามตามสมัยนิยมได้ง่ายขึ้น

ความสำคัญของการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นส่วนช่วยในการเชิดชูภูมิปัญญาและเผยแพร่งานหัตถกรรมสิ่งทอท้องถิ่น อีกทั้งการเชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น การบูรณาการในการทำงานแบบมีส่วนร่วมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก สภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่นและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากยังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดเผยแพร่และทำวิจัยในเรื่องของผ้าทอกะเหรี่ยงดังกล่าว เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและรักษาไว้เป็นมรดกทางภูมิปัญญา ซึ่งบรรพบุรุษได้คิดค้นไว้ให้เป็นความภาคภูมิใจของชนรุ่นหลังให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตนสืบไป และเพื่อเป็นการสนองการดำเนินงาน โครงการพัฒนาพื้นที่ ๕ หมู่บ้านตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อันจะเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวกะเหรี่ยง ผ่านวัตถุทางสังคมซึ่งมีลักษณะที่ผสมผสานกันของศิลปะ สัญลักษณ์ ความหมาย และกระบวนการทางสังคมที่นอกเหนือจากพลังทางอารมณ์ และยังคงดำรงอยู่ด้วยอำนาจทางความคิดเห็นแก่คนในสังคมอีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาโครงสร้างลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
- ๒) เพื่ออนุรักษ์กระบวนการผลิต และเทคนิคเฉพาะลวดลายการทอผ้ากะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
- ๓) เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การทอผ้ากะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
- ๔) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ระหว่างวัฒนธรรมจังหวัด และสภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก

คำถามหลักในการวิจัย

- ๑) โครงสร้างของลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงเป็นเช่นไร และมีลักษณะอย่างไร
- ๒) เพื่อให้มีการอนุรักษ์ในกระบวนการผลิต และเทคนิคเฉพาะลวดลายการทอผ้ากะเหรี่ยง เราจะมีวิธีการอย่างไร
- ๓) เราจะเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์การทอผ้ากะเหรี่ยงให้เป็นที่รู้จักได้อย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

๑) ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรที่ศึกษา ได้แก่

๑.๑ ผู้นำชุมชน

๑.๒ ผู้ประกอบอาชีพผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีความชำนาญพิเศษ โดยทำการทอผ้าไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี

๑.๓ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๑.๓.๑ ผู้ใช้ผ้าทอกะเหรี่ยง

๑.๓.๒ ผู้สนับสนุนการทอผ้ากะเหรี่ยง

๒) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

๒.๒ ลักษณะโครงสร้าง ลวดลาย และเทคนิคการผลิต การจัดหมวดหมู่ของผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

๒.๓ วัฒนธรรมพื้นบ้านที่ศึกษา การสืบค้นรายละเอียดของลักษณะโครงสร้างลวดลาย และเทคนิคการผลิต การจัดหมวดหมู่ของผ้าทอกะเหรี่ยง

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ครั้งนี้มีวิธีการดำเนินการศึกษา คือ การศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยของบุคคลต่าง ๆ และการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ประชากร

๑.๑ กลุ่มทอผ้า

๑.๑.๑ เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการทอผ้า ขั้นตอนการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ กรรมวิธีและกระบวนการผลิต

๑.๑.๒ เอกลักษณะ ลักษณะโครงสร้างของลวดลายและเทคนิควิธีการเฉพาะ

๑.๒ ผู้นำชุมชน

๑.๒.๑ เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา และวิถีชีวิตของชุมชน

๑.๓ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน

๑.๓.๑ เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประโยชน์ หรือการนำผ้าทอไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

๒) กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ได้กำหนดการศึกษากลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง ดังต่อไปนี้

๒.๑ ผู้นำชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก จำนวน ๑ คน เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน

๒.๒ ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ที่มีความชำนาญพิเศษ และมีอาชีพการทอผ้าไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๑๐ คน เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาของการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ และกรรมวิธีกระบวนการผลิตผ้าทอกะเหรี่ยง เอกลักษณะ ลักษณะ โครงสร้างของลวดลาย และเทคนิคเฉพาะของผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

๒.๓ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในชุมชน เป็นผู้ใช้จำนวน ๑๐ คน เพื่อศึกษาการ นำผ้าทอไปใช้ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ

๓) ระยะเวลาที่ดำเนินการ

กุมภาพันธ์ - กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๑

๔) สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก

๕) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก ได้จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

๕.๑ การสังเกต ใช้กระบวนการสังเกต การจดบันทึก และการบันทึกภาพเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ และกรรมวิธีกระบวนการผลิต

๕.๒ การสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน ๓ ชุด ดังนี้

๕.๒.๑ แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก โดยมีกรอบในการสัมภาษณ์ คือ ประวัติความเป็นมาของชุมชนกะเหรี่ยง สภาพทั่วไปของชุมชน และประวัติการทอผ้า

๕.๒.๒ แบบสัมภาษณ์กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ กระบวนการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ และกรรมวิธีกระบวนการผลิต เอกลักษ์ณ์ ลักษณะ โครงสร้างของลวดลาย และเทคนิคเฉพาะ

๕.๒.๓ แบบสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน การนำผ้าไปใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีกรอบในการสัมภาษณ์ คือ คุณค่า ประโยชน์ หรือการนำผ้าทอไปใช้ในชีวิตประจำวัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กะเหรี่ยง หมายถึง ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก

การทอผ้า หมายถึง การชิงเส้นด้าย ๒ กลุ่ม สานขัดกัน โดยทั้ง ๒ กลุ่มสอดตั้งฉากกัน

กี่เอว หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง โดยใช้พันอ้อมกับเอวผู้ทอ ทำมาจากผ้าหรือหนังสัตว์

กระบวนการผลิต หมายถึง การทอผ้าและการถ่ายทอดความรู้ทางการทอผ้า รวมทั้งส่งเสริมด้านการผลิตและจำหน่าย ระบบการจัดการทางการตลาด ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ไปยังกลุ่มสตรีและแม่บ้านชาวเขา หรือบุคคลที่น่าสนใจ อันจะเป็นผลดีต่ออาชีพโดยรวม

ลวดลายผ้า หมายถึง สิ่งที่ทอด้วยเส้นใย เช่น ฝ้าย ไหม ขนสัตว์ โดยกระบวนการหรือวิธีการทอให้เป็นพื้นผ้า และมีกระบวนการสอดด้ายพุ่ง ขัดกับด้ายยืน เป็นลวดลายตามความคิด ของผู้ทอ

โครงสร้างลวดลายผ้า หมายถึง รูปแบบของกระบวนการทอผ้าในแต่ละลวดลาย ซึ่งประกอบไปด้วยเส้นด้านพุ่ง เส้นค้ายืนใช้สำหรับทอผ้า ในแต่ละลายจะมีความแตกต่างกันตามรูปแบบ และเทคนิคเฉพาะของการทอผ้ากะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

บ้านป่าไร่เหนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก หมายถึง หมู่บ้านหนึ่งในเขตความรับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก สภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าไม้โดยทั่วไป มีพื้นที่ราบเป็นส่วนน้อย ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยง ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา ทอผ้า หาของป่า และล่าสัตว์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑) ได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของผ้าทอกะเหรี่ยงป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
- ๒) ได้ทราบถึงลักษณะลวดลาย และเทคนิคเฉพาะ ของผ้าทอกะเหรี่ยงป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
- ๓) ได้ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้สนใจ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟู เผยแพร่งานหัตถกรรมสิ่งทอของชาวกะเหรี่ยงพื้นบ้าน ป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก และเป็น การส่งเสริมให้คนไทยได้รู้จักผ้าทอมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

การดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ คณะทีมงานวิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ดังนี้

- ๑) หลักการบริหารและจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒) กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกและมีส่วนร่วม
- ๓) ความรู้เกี่ยวกับชนเผ่ากะเหรี่ยง
- ๔) ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอ
- ๕) ปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของการทอผ้า
- ๖) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) หลักการบริหารและจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวคิดในการศึกษาการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวว่า

๑) ความสำคัญของ “วัฒนธรรม” เมื่อเวลาที่แบ่งโครงสร้างของชุมชนออกเป็น ๓ ส่วน คือ โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ (การทำมาหากิน) โครงสร้างด้านการเมือง (การปกครอง-การใช้อำนาจ) และโครงสร้างด้านสังคม-วัฒนธรรม-ศาสนา เราจะพบว่า โครงสร้างแต่ละด้านมีแนวโน้มในแง่ “การสร้าง ความแตกแยกและการสร้างสมานฉันท์” ไปคนละแบบ

กล่าวคือ วิถีชีวิตด้านการทำมาหากินหรือการเมืองการปกครองนั้น มักจะเป็น “บ่อเกิดแห่งความแตกร้างของชุมชน” เช่น การแย่งที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ตำแหน่งทางการเมือง ฯลฯ แต่ทว่า มิติด้านสังคมหรือโดยเฉพาะวัฒนธรรม-ศาสนา มักจะเป็น “แอ่งแห่งความสมานฉันท์” ดังที่อาจจะวิเคราะห์เนื้อหาของประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมักจะประกอบด้วยการสร้าง ความสามัคคี รักร่วมกัน การให้อภัยคืนดี การอโหสิเลิกแล้วต่อกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมมีคุณสมบัติเป็น “ยาสมานแผลแห่งความ ร้าวราน” ได้อย่างดี และนี่คือ ความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อความสงบสุขของชุมชน

๒) “การมีส่วนร่วม” ในแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ได้หนุนเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัฒนธรรม ก้าวแรกของการหนุนเสริมคือ การจัดตั้งองค์กร/ชุมชน หรือการประสานเครือข่ายวัฒนธรรม ให้เข้ามาบริหารจัดการโครงการด้าน วัฒนธรรมเอง ส่วนก้าวที่สองนี้จะเป็นการขยับเข้ามามีส่วนร่วมด้านพลังปัญญา ด้วยการร่วมคิด ร่วมทบทวน ร่วมไตร่ตรอง ฯลฯ โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” มาเป็น ตัวช่วย “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม” มีความเหมาะสมกับการวิจัยด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมเป็น “สมบัติร่วม/มรดกร่วม” ของชุมชนอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามในภาคปฏิบัติ ก็ยัง

คงต้องแสวงหาคำว่า “มีส่วนร่วม” นี้ คือส่วนเลี้ยวไหนบ้าง และจะมาเข้าร่วมทำอะไร ร่วมตอนไหน ร่วมอย่างไร

๒. “การบริหารจัดการวัฒนธรรม” หากยึดตามยุทธศาสตร์การทำงานวัฒนธรรมของ กระทรวงวัฒนธรรมจะพบว่า แนวทางการบริหารจัดการวัฒนธรรมนั้น จะมีอยู่ ๔ แนวทาง

๓.๑ การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ การธำรงรักษาตัว “ต้นฉบับทางวัฒนธรรม” (ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล/วัตถุธรรม ธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ) ให้เหมือนเดิม

๓.๒ การสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นหนักการสืบทอดตัวบุคคล ทั้งที่เป็นผู้สร้าง และผู้สืบทอดวัฒนธรรม

๓.๓ การปรับปรน/ปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ ๆ การปรับประยุกต์อาจจะพิจารณาได้ใน ๒ มิติ คือ การปรับตัวสื่อ/ศิลปวัฒนธรรม เช่น การนำเรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังตะลุง หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังตะลุง หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเอาโนราห์มาใช้ในการออกกำลังกายเป็นโนราบิก

๓.๔ การส่งเสริม/เผยแพร่วัฒนธรรมนั้น ให้แผ่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่นๆพื้นที่อื่นๆ เช่น การนำไปลงมาแสดงในระดับประเทศ/ต่างประเทศ

ทั้งนี้ การเลือกใช้แต่ละยุทธศาสตร์นั้น น่าจะขึ้นอยู่กับ “สถานภาพ” ของศิลปะ/วัฒนธรรม พื้นบ้านนั้นๆ เช่น

หากวัฒนธรรมนั้น อยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหาย ก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด

หากวัฒนธรรมนั้น ไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ก็คงต้องปรับประยุกต์

หากวัฒนธรรมนั้น เริ่มผิฝืนไปจากความหมายดั้งเดิม ก็ต้องรื้อฟื้นและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

หากวัฒนธรรมนั้น อยู่ในสภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี ก็น่าจะส่งเสริมเผยแพร่ เป็นต้น

ประเภทของการวิจัย แบ่งงานวิจัยที่มีอยู่ออกเป็น ๓ ประเภท

(ก) งานวิจัยแบบวิชาการเต็มรูปแบบ เช่น การก่อสร้างสร้างทฤษฎีเรื่องการนำสื่อพื้นบ้าน มาใช้ในงานพัฒนาชุมชนแบบระบบเส้นด้ายคู่ คือ ทั้งใช้และพัฒนาสื่อพื้นบ้านไปพร้อม ๆ กัน งานวิจัยแบบนี้เน้นประโยชน์เชิงวิชาการ

(ข) งานวิจัยแบบนำวิชาการมาประยุกต์ใช้งาน เช่นงานวิจัยแบบนี้เป็นการนำความรู้จากงานวิจัยมาใช้พัฒนางาน

(ค) งานวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม งานวิจัยประเภทนี้จะแตกต่างจากสองประเภทแรก คือ ลดหย่อนเป้าหมายที่ตัวผลงานวิจัยลงไป แต่หันมาเน้นหนักที่ “กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่น/ชุมชน” เน้นการรวมหัว รวมปัญญา การเข้ามาทำงานร่วมกันในขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยประเภทนี้

การวิจัยคืออะไร

(ก) การเดินทางจากโจทย์/ปัญหาการวิจัยเพื่อมุ่งหน้าไปหาคำตอบ

(ข) การวิจัยคือ เส้นทางการแปลง “ปัญหา” ให้เป็น ปัญญา การใช้ข้อมูลเป็นหลักฐานประกอบการ ใช้เหตุผลขบคิดไตร่ตรอง

(ค) การวิจัยคือ “กระบวนการทำ ๓ จังหวะ

กระบวนการแรก คิดว่าจะทำอะไร เริ่มต้นด้วยการคิดใช้เหตุใช้ผล วางแผนคิดแผนงานล่วงหน้าเอาไว้ว่า จะตั้งโจทย์การวิจัยอะไร จะเก็บข้อมูลอย่างไร จะเก็บจากใคร ฯลฯ ในขั้นตอนนี้คือการพัฒนาโครงร่างการวิจัย ผลลัพธ์ที่ได้ออกมาคือ “เอกสารโครงร่างการวิจัย”

กระบวนการที่สอง ตามด้วยลงมือตามที่คิด ในขั้นตอนนี้คือ การลงมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามแผนโครงการร่างการวิจัยที่ได้ร่างเอาไว้ จดบันทึกการเก็บข้อมูล จัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่

กระบวนการที่สาม จบด้วย การหวนกลับมาคิดในสิ่งที่ทำลงไป เป็นขั้นตอนนี้ที่เอาข้อมูลที่เก็บมาได้จัดการ เช่นแยกแยะข้อมูลตามโจทย์การวิจัย ตีความข้อมูลให้มีความหมาย และประมวลดูความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล รวมทั้งสร้างข้อสรุป เพื่อตัดสินใจให้คำตอบแก่ปริศนาคาใจที่ตั้งไว้

(ง) การวิจัยคือ การปรุงอาหาร โดยนำตัวเนื้อหาคำความรู้ (เครื่องปรุง) และระเบียบวิธีวิจัย (วิธีการปรุง) ร่วมกันดำเนินการ

กระบวนการวิจัยและขั้นตอนของการวิจัยแบบท้องถิ่น

ขั้นที่ ๑ แสวงหาโจทย์การวิจัย นักวิจัย/ คณะวิจัย จะร่วมกันตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับ สิ่ง/เรื่องที่จะศึกษา ขั้นตอนที่ตั้งโจทย์การวิจัยนี้อาจจะระบุโจทย์เอาไว้มากมาย แต่ทว่าในขั้นตอนสุดท้ายก็จะเลือกโจทย์การวิจัยบางข้อที่น่าสนใจมากที่สุด หรืออยู่ในวิสัยที่จะศึกษาได้มาทำการวิจัยต่อไป

ขั้นที่ ๒ ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย/วางแผน-ออกแบบการวิจัย-เขียนโครงร่างการวิจัย

หลังจากที่ได้ปริศนา-โจทย์การวิจัยแล้ว นักวิจัยก็จะเข้ามาสู่ขั้นที่ ๒ คือ ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ววางแผนว่าจะออกเดินทางไปหาคำตอบได้อย่างไร โดยการวางแผนนี้จะเขียนอยู่ในโครงร่างการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัย/คณะวิจัยอาจจะใช้ “ตัวช่วย” เพื่อช่วยให้การตั้งวัตถุประสงค์/การวางแผนออกแบบการวิจัยมีความคมชัดมากยิ่งขึ้น ตัวช่วยนี้ก็คือ การอ่านเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เรากำลังศึกษา หรือหากไม่มีตัวช่วยที่เป็นเอกสาร อาจจะใช้ตัวช่วยที่เป็น ตัวบุคคล เช่น ผู้รู้ปราชญ์ ฯลฯ การใช้ตัวช่วยนี้จะเปรียบเสมือนการวิ่งกระโดดสูงโดยมี “ไม้ค้ำช่วย” ยังมีไม้ค้ำที่ยาวมากเท่าใด ก็จะยิ่งคิดตัวได้สูงมากเท่านั้น และเป็นไปตามความหมายของคำว่า “research” ที่หมายถึงการต่อยอดความรู้จากฐานความรู้เดิมให้ยาวทอดออกไป

ขั้นที่ ๓ ขั้นสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง หากเปรียบกับการเดินทาง การสร้าง “เครื่องมือการเก็บข้อมูล” ก็คือ การไปหาหนทางว่าจะเดินทางไปได้อย่างไร และ “กลุ่มตัวอย่าง” ก็คือ “เชื้อเพลิงที่จะช่วยให้เดินทางต่อไปได้”

ตัวอย่างของเครื่องมือเก็บข้อมูล ก็เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสังเกตและจดบันทึก การจัดเวทีชุมชน / เวทีเสวนา เป็นต้น ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ก็ข้าง ปราชญ์ชาวบ้านศิลปินพื้นบ้าน กลุ่มผู้อาวุโส พระภิกษุ กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ ที่คณะวิจัยคาดว่า เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังศึกษาและสามารถจะให้ข้อมูลได้

ขั้นที่ ๔ ขั้นการลงมือเก็บข้อมูล ตามแผนที่วางเอาไว้

ขั้นที่ ๕ ขั้นจัดระบบ/จัดหมวดหมู่ของข้อมูล แยกแยะให้เป็นประเภทต่างๆ ตีความข้อมูล (วิเคราะห์) ประมวล/เชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน (สังเคราะห์) โดยถ้าการวิจัยแบบท้องถิ่นมีส่วนร่วม ต้องมีการคืนข้อมูลให้ชุมชนตรวจสอบ/ร่วมวิเคราะห์สังเคราะห์ด้วย

ขั้นที่ ๖ ขั้นเขียนรายงาน

บทสรุปกระบวนการวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น จะพบกับความสำเร็จมากน้อยเพียงใด จะขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง และจะมีตัวชี้วัดอะไรที่บ่งบอกถึงความสำเร็จ ดังนี้

๑) หัวใจของกระบวนการคือคณะทำงาน ที่มีความร่วมแรงร่วมใจร่วมมือร่วมคิดจากชุมชน

๒) ตัวชี้วัดความสำเร็จงานวิจัยประเภท “การวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” คือ กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม” ผ่านรูปแบบกิจกรรมความร่วมมือจากส่วนเสี้ยวต่างๆของชุมชน

๒) กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกและมีส่วนร่วม

แนวคิดในการศึกษากระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกและมีส่วนร่วม

โดยสมสุข หินวิมาน ได้กล่าวถึงนิยามของสื่อพื้นบ้านว่า

สื่อพื้นบ้าน คือ วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในทางนิเทศศาสตร์นั้น อะไรก็ตามที่มีฐานะเป็น “สื่อ” จะต้องมียุทธศาสตร์ในการประสานการพบกันของธาตุทั้ง ๔ ให้ครบ Sender (ผู้ส่งสาร) –Message (สาร) -Channel (ช่องทาง) -Receiver (ผู้รับสาร) “สื่อ” จะต้องเกี่ยวข้องกับคนอย่างน้อยสองกลุ่มคือ ต้องมีผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดย “สื่อ” จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมคนสองกลุ่มนี้ให้เกิดการสร้าง ความหมาย/ความรู้สึก/ความเข้าใจร่วมกัน เช่น ผ่านทุ่ง/ฟ้าทอ จะมีสถานภาพเป็นสื่อก็ต่อเมื่อผู้ทอ (ผู้ส่งสาร) ที่บรรจงใส่ความหมาย/ความรักร่วมกันระหว่างคนทั้งสองกลุ่ม

ทั้งนี้ หากเป็นสื่อ ประเภทสื่อพื้นบ้าน แล้ว เอกลักษณะที่เพิ่มขึ้นมาก็คือ คำว่า “พื้นบ้าน” ที่แสดงให้เห็นว่า ในแง่เวลา สื่อพื้นบ้านจะถูกมองว่ามีอายุยาวนาน และเป็นสื่อดั้งเดิม ส่วนในแง่ของพื้นที่สื่อพื้นบ้านถือได้ว่ามีลักษณะเฉพาะถิ่น/เฉพาะที่ เช่น โนราแต่ละจังหวัดก็จะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน ฯลฯ และด้วยเหตุที่สื่อพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะถิ่น/เฉพาะที่เช่นนี้ สื่อพื้นบ้านจึงถือเป็น

อัตลักษณ์ร่วมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น เช่น หากเพลงโคราชสูญสลายหายไป จากโคราชแล้ว ก็แปลว่า ชาวโคราชอาจต้องสูญเสียอัตลักษณ์ที่บ่งบอกตัวตนไป

การวิเคราะห์บริบทชุมชน จากที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากสื่อพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะถิ่น/เฉพาะที่ เพราะฉะนั้นหากจะศึกษาทำการวิจัยเรื่องสื่อพื้นบ้าน ก็ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับ บริบทของชุมชน ด้วยเช่นกัน

สื่อพื้นบ้านกับชุมชนต่างมีความสัมพันธ์แบบการทำหน้าที่ซึ่งกันและกัน เช่นถ้าชุมชนเข้มแข็ง (หรืออ่อนแอ) ก็จะเอื้อ/ทำหน้าที่สร้างเสริมให้สื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง(หรืออ่อนแอ)ตาม และในทางกลับกัน หากสื่อพื้นบ้านเข้มแข็ง(หรืออ่อนแอ)ก็จะส่งผลให้ชุมชนนั้นๆเข้มแข็ง(หรืออ่อนแอ)เป็นเงาตามตัว โดยการศึกษา บริบทชุมชน จะต้องวิเคราะห์รายละเอียดดังนี้

๑) อายุ/การก่อรูปชุมชน ซึ่งจะมีหลักการพื้นฐานง่ายๆว่า หากชุมชนมีอายุยาวนานก็แปลว่า แนวโน้มสายสัมพันธ์น่าจะแนบแน่น และมีต้นทุนวัฒนธรรมมากมาย แต่ตรงกันข้าม หากเป็นชุมชนเกิดใหม่หรืออายุไม่มากนัก การต่อสู้กับแรงกระหน่ำจากภายนอกก็จะเปราะบางกว่า

๒) สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน เช่น ถ้าเป็นพื้นที่อยู่ติดกับคลองหรือทะเล ชาวบ้านก็จะสร้าง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตดังกล่าว ดังกรณีเพลงเรือที่แหลมโพธิ์ จ.สงขลา

๓) ลักษณะหมู่บ้านปิด/เปิด กล่าวคือ ยิ่งหากชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมที่ปิดต่อโลกภายนอก โอกาสที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเดิมก็จะเป็นไปได้สูง แต่ถ้าเป็นชุมชนเปิด (อาทิ มีถนนตัดผ่าน เป็นชุมชนแบบเมืองหลวงใหญ่) สื่อพื้นบ้านก็ต้องต่อสู้เผชิญหน้ากับคลื่นลมก่อนข้างสูง

๔) อัตลักษณ์/ตัวตนชุมชน อัตลักษณ์หมายถึงการสื่อสารเพื่อแสดงออกว่าเราเป็นใคร เหมือนหรือต่างจากผู้อื่นอย่างไร การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนก็เพื่อค้นหารอยเชื่อมมาที่วัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากสื่อ/วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นช่องทางที่สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนได้ดีที่สุด เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ จะสร้างประเพณีร้านก๋วยเตี๋ยวขึ้นมา เพื่อบ่งบอกตัวตนคนไทใหญ่

๕) ทูตทางสังคม อันได้แก่ ระบบเครือญาติ บุคคล สายสัมพันธ์ต่างๆ ซึ่งจะเกี่ยวพันกับการสืบทอดและการต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสื่อพื้นบ้าน เช่น กรณีลุงสง ที่เป็นศิลปินแกะสลักตัวหนังตะลุง ที่สืบทอดวัฒนธรรมแกะหนังผ่านทูตทางสังคมของครอบครัวอย่างน้อยก็ในคนสามรุ่น

๖) การเมืองและบทบาทของผู้นำ การศึกษาการเมืองและบทบาทของผู้นำจะมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการค้นหาบุคคลหรือผู้นำที่มีแนวโน้มจะสนใจการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

๗) ความเชื่อชุมชน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมดจะมีมิติความเชื่อ/ความศักดิ์สิทธิ์หล่อเลี้ยงอยู่ ฉะนั้น ผู้วิจัยอาจต้องเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้านความเชื่อชุมชนเป็นพื้นฐานก่อน อาทิ เรื่องการบูชาครู ผีปู่ย่า ตายายโนรา

๘) การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาเส้นทางการไหลเข้าออกของข่าวสารในชุมชน ตลอดจนการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เช่นถ้าชุมชนมีการไหลเข้าออกและตรวจสอบข่าวสารจากภายนอกได้ดี ก็แปลว่า น่าจะมีแรงปะทะต่อสู้กับโลกภายนอกได้สูง

จากการวิเคราะห์บริบทชุมชนด้านต่างๆ ที่ได้อธิบายมานี้ เป้าหมายก็เพื่อประเมินสถานการณ์ชุมชนว่า กรณีที่เราเลือกศึกษาวิจัยนั้น เป็นชุมชนที่มีศักยภาพเข้มแข็ง ปานกลาง หรืออ่อนแอนั่นเอง

รู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน

แนวคิดการศึกษาวิจัยและการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม นั้น อาจเริ่มต้นด้วยหลักการง่ายๆ ที่เป็นสูตร “๔ รู้” ว่า รู้จัก/รู้ใจ/รู้ใช้/รู้รักษา สื่อพื้นบ้าน ดังนี้

๑) รู้จัก : การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน โดยปกติแล้ว หากเราจะศึกษา/ทำงานวิจัยสื่อชนิดใด ประการแรกนั้นเราจำเป็นต้องรู้จักคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านชนิดนั้นให้ถ่องแท้มากที่สุด ทั้งนี้ผู้เขียนจะขอให้โครงตัวอย่างในการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านเอาไว้อย่างน้อย ๓ ประเภท ดังนี้

๑.๑ สื่อพิธีกรรม เช่น พิธีหล่อเทียนพรรษา เทศน์มหาชาติ ทอดกฐิน แขงชะงาม

๑.๒ สื่อการแสดง เช่น กลองสะบัดไชย ซี่ตะ โนรา หมอลำ เท่งต๊ก กลองยาว

๑.๓ สื่อวัตถุ เช่น ผ้าทอ ปูนปั้น งานไม้ไผ่ แกะสลัก อาหารพื้นเมือง โดยมีองค์ประกอบการทำงานกับสื่อวัตถุ คือ ผู้ผลิต (กระบวนการผลิต) ,ตัววัตถุ (หน้าที่,คุณค่า,ความหมาย) และ ผู้ใช้ (กระบวนการใช้)

๒) รู้ใจ: การวิเคราะห์ “ต้นไม้แห่งคุณค่า” ของสื่อพื้นบ้าน หากเราจะเปรียบเทียบสื่อพื้นบ้าน เป็นดั่งต้นไม้ จะเห็นว่าถ้าเราผ่าต้นไม้ออกมา จะเห็นองค์ประกอบของต้นไม้เป็น ๒ แนว ดังนี้

๒.๑ การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวดิ่ง ซึ่งประกอบด้วย ราก/ดอก/ใบ/ผล การวิเคราะห์ต้นไม้แนวนี้ก็เพื่อให้เข้าใจคุณค่า/ความหมายของสื่อพื้นบ้าน เนื่องจากว่า สื่อพื้นบ้านจะมีทั้งส่วนที่มองเห็นชัดเจน อันได้แก่ ต้นดอกใบผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงรูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่สามารถปรับประยุกต์ได้ กับอีกส่วนหนึ่งที่มองไม่เห็น คือราก ที่แม้ว่าจะอยู่ใต้ดิน/เป็นนามธรรม แต่ก็สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้น หลังจากวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้านแล้ว ผู้วิจัยต้องนำคุณลักษณะต่างๆมาจัดให้เห็นว่าอะไรคือราก(คุณค่า/ความหมาย) และอะไรคือต้นดอกใบผล(หรือรูปแบบของสื่อพื้นบ้าน)ดังกรณีของประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า จะแสดงให้เห็นว่า ส่วนที่เป็นรูปแบบ (หรือต้นดอกใบผล) ได้แก่ เวลา สถานที่ การจัดพิธีกรรม ฯลฯ ในขณะที่รากหรือคุณค่าที่แท้จริงของผีปู่ย่าจะอยู่ที่ ความรัก/ห่วงใย การเคารพศักดิ์ศรี ลูกผู้หญิง ที่พึงทางใจ

๒)๒ การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวนอน อันหมายถึงการผ่าเฉพาะลำต้นออกมาดูและเห็นเป็นเปลือก/กระพี้/แก่นของต้นไม้ ในกรณีนี้จะใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาเพื่อให้เข้าใจ

การสืบทอด/ปรับตัวของสื่อพื้นบ้านว่า ถ้าเป็นส่วนที่เป็นเปลือก(หรือแม่แต่กระพี้)ก็จะปรับเปลี่ยนได้ แต่ถ้าเป็นส่วนของแก่นแล้ว ทุกครั้งที่มีการปรับประยุกต์สื่อพื้นบ้าน จะต้องพยายามรักษาส่วนนี้เอาไว้เสมอ

๓) **รู้ใช้** : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากมาย ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม ดังนั้น ในการวิจัยสื่อพื้นบ้าน จึงต้องสกัดให้เห็นหน้าที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่เราศึกษาอยู่ว่าทำอะไรได้บ้าง เช่น แสดงอัตลักษณ์, ให้ข่าวสาร, ให้การศึกษา, อบรมจริยธรรม, บันเทิง, ปลดปล่อยทางเพศ, พัฒนาภูมิปัญญา/จิตใจ, สร้างสามัคคี, รักษาพยาบาล, วิพากษ์วิจารณ์สังคม

๔) **รู้รักษา**: กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน ตามหลักนิเทศศาสตร์นั้น การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ครบธาตุทั้ง ๔ คือ S-M-C-R (ดังรายละเอียดตอนต้น) เพราะฉะนั้นหากเราจะทำการวิจัยหรือทำงานด้านสื่อพื้นบ้านแล้ว ก็ต้องให้ครบทั้ง ๔ ด้านเช่นกัน

๓) ความรู้เกี่ยวกับชนเผ่ากะเหรี่ยง

ลักษณะทั่วไปของชนเผ่ากะเหรี่ยง

ชาวกะเหรี่ยงอยู่ในตระกูลทิเบต-พม่า นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าเดิมชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในดินแดนด้านตะวันออกของทิเบต แล้วอพยพเข้ามาตั้งอาณาจักรอยู่ในจีน ชาวจีนเรียกชนชาติใจวภายหลังถูกรุกรานจึงหนีลงมาอยู่ตามลำน้ำแยงซี ปะทะกับชนชาติไทยจึงถอยร่นลงมาอยู่ตามลำน้ำโขงและสาละวินในเขตพม่า แล้วเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ตอนใต้ มีรัฐเป็นของตนเอง ๒ รัฐ คือ กะยา เป็นดินแดนของกะเหรี่ยงแดงรัฐกอดูดูแล เป็นที่อยู่ของกะเหรี่ยงขาว (พวงผกา คุโรวาท. : ๒๕๓๕ , ๒๓๓) คนไทยโดยทั่วไปในภาคกลางเรียกชาวเขาเผ่านี้ว่า กะเหรี่ยง พม่าเรียกว่า กะยีน ส่วนคนพื้นเมืองในภาคเหนือและพวกไทยใหญ่เรียกว่า ยาง ส่วนชาวยุโรป เรียกว่า กะริน (ขจิตกัย นุรุษพัฒน์. : ๒๕๑๘ , ๓๔) ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่มีลักษณะสีผิวที่แตกต่างกันตั้งแต่เหลืองไปจนถึงสีน้ำตาลคล้ำ หน้าแบน มีโหนกแก้ม ตาหิเล็กน้อย จมูกโค้งมีสัน ผมดำหยาบตรงค่อนข้างหยาบ ไว้เคราทั้งชายและหญิง ชอบสูบบุกลีงยาสูบและดื่มสุราเป็นบางครั้งในงานรื่นเริงต่างๆ หมู่บ้านที่อยู่อาศัยมีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕ หลังคาเรือนตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มกระทะ ล้อมด้วยเนินเขา หรือที่ราบระหว่างหุบเขาที่สามารถไปยังแหล่งน้ำลำธารได้สะดวก บ้านมักปลูกใกล้กัน แต่ไม่ปลูกเรียงแถวตรง เนื่องจากสภาพพื้นที่ ระหว่างบ้านแต่ละหลังจะมีสวนเล็ก ๆ ไว้สำหรับปลูกกล้วย มะละกอ ขนุน และพืชอื่นๆ ลักษณะตัวบ้านจะไม่ค่อยแข็งแรงนัก โครงบ้านสร้างขึ้นโดยใช้ไม้ไผ่และหญ้าคา ยกพื้นสูงจากพื้นดินด้วยเสาไม้สูงประมาณ ๑ เมตร แต่ละบ้านจะมีขี้วัวปลูกต่างหาก และสัตว์เลี้ยงมักเลี้ยงโดยปล่อยตามธรรมชาติ (พวงผกา คุโรวาท. : ๒๕๓๕ , ๒๓๓)

ชนเผ่ากะเหรี่ยงมีการแบ่งเผ่า โดยใช้ลักษณะของเสื้อผ้า และการแต่งกายตามแนวคิดของพวงผกา คุโรวาท (๒๕๓๕ : ๑๖๐-๑๖๒) เป็นเผ่าดังนี้

กะเหรี่ยงสะกอ ผู้ชายจะสวมกางเกงขาขาวสีดำ และเสื้อชุดทรงกระสอบหลวม ๆ ไม่มีแขน เป็นเสื้อตัวตรง เย็บติดเข้าด้วยกัน เว้นช่องศีรษะ และแขนสองข้างไว้ ตัวเสื้อยาวแค่ครึ่งขา บางคนสวมเสื้อเชิ้ตสีขาว แล้วทับด้วยเสื้อชุดสีแดง ผู้ชายบางคนสวมเสื้อชุดสีดำ แต่ทุกคนต้องมีเสื้อชุดสีแดงเตรียมไว้เสมอ สำหรับผู้หญิงสาวทุกคนจะสวมชุดทรงกระสอบขาขาวถึงข้อเท้า บางชุดทอเป็นเส้นสีแดงเล็ก ๆ รอบสะโพกและกลางขา แขนสั้นผ่าคอเป็นรูปสามเหลี่ยม ผมไว้มวยข้างหลังพันหลายรอบด้วยเส้นด้ายถักสีแดง หรือโพกด้วยผ้าสีขาว เจาะรูหู ส่วนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วสวมเสื้อสั้นลงมาแค่ใต้เอว สตรีกรมเข้ม ตรงครึ่งอกล่างเย็บด้วยเส้นด้ายกับลูกเดือยหินสีขาวเป็นรูปตารางหมากรุก หรือเป็นจุดสีขาว แต่บางกลุ่มก็ทอยกช่วงเอวแล้วทอจกดอกแยงสีผสมเข้าไป

๑) กะเหรี่ยงโปว์ ผู้ชายปกติสวมเสื้อสีดำ ถ้ามีงานในพิธีใช้สีแดงตัดด้วยเส้นสีขาว บางคนใช้สีขาวมีลายเล็กๆ ยาวลงไปครึ่งขา สวมกางเกงสีดำ แบบกางเกงจีนแต่กว้างกันหย่อน สำหรับหญิงสาวจะมีแถบผ้าแดงกว้างประมาณ ๑ คืบ ปิดคาดรอบลำตัวตอนหน้าอก และชายผ้าข้างล่างปักกลดลายสีแดงใต้แขนเสื้อจะสั้น มีผ้าสีดำเป็นปลอกแขนยาวถึงข้อมือ มีหวายกลม ๆ คาดเป็นตอน ๆ นอกจากนี้ ยังมีปลอกโลหะซ้อนกันจากข้อมือถึงข้อศอกหลายชั้น

๒) กะเหรี่ยงบเว ผู้หญิงจะสวมชุดสีดำและสีแดง มีผ้าสีขาวพันรอบเอวแล้วห้อยชายยาวลงมา ด้านหน้าเป็นสองแฉก มีผ้าผืนใหญ่คลุมไหล่ คลุมผม บางทีโพกผ้าสีแดงผืนใหญ่ ส่วนผู้ชายนอกจากสวมเสื้อสีแดงและสีดำแล้ว ยังนิยมสวมเสื้อและกางเกงลายแดงสลับขาวเป็นเส้นตรงจากบนถึงล่าง

๓) กะเหรี่ยงตองสู พม่าเรียกกะเหรี่ยงขาว ส่วนกะเหรี่ยงสะกอเรียกตองสูว่า กะเหรี่ยงดำ เพราะผู้หญิงใส่ชุดดำหมด

๔) ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอ

ความหมายของผ้าทอ

ผ้าทอ คือ ผ้าที่ชนพื้นบ้านทอขึ้นมาใช้เอง ตามวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ ตามศักยภาพ และทักษะของแต่ละคน มีรายละเอียดเป็นของตนเองอย่างอิสระ ใช้เส้นใยไหมหรือฝ้ายพื้นบ้าน ฟอกย้อมโดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่น โดยใช้เครื่องทอและเทคนิควิธีตามภูมิปัญญาพื้นบ้านเฉพาะถิ่นตน ทำให้เกิด “ผ้าผืน” ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชนชัดเจน ดังเช่น ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านภาคอีสาน ชิ่นลายน้ำไหลของชาวไทลื้อ จังหวัดน่าน ชิ่นตีกเมืองลอง จังหวัดแพร่ ผ้าเช็ดหน้าลายลูกแก้วบ้านนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ผ้าทอยกดอกเมืองนคร ผ้าไหมพุมเรียงชาวไทยมุสลิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ฯลฯ หรือเป็นผ้าทอใช้ตามพิธีกรรม เช่น ตุงพระธาตุของภาคอีสาน ผ้าพระบฏห่มพระบรมธาตุเป็นพุทธบูชาของชาวนคร ผ้าพานช้างหรือผ้าพาดโลงบ้านนาหมื่นศรี เป็นต้น

ผ้าทอเหล่านี้ จะผลิติดอกมาในรูปแบบของผ้าผืนสำเร็จตามขนาดเล็ก หรือใหญ่ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง

ผ้าทอพื้นบ้านที่นิยมใช้ มี ๒ ประเภท คือ

๑) ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เรียกกันว่า ผ้าพื้นนั้น ส่วนใหญ่ไม่มีความประณีต และสวยงามเท่าใดนัก แต่มีความทนทาน ทอขึ้นอย่างง่าย ๆ มีสีและ ลวดลายบ้าง เช่น ผ้าพื้น ผ้าตาโอง ผ้าโสร่ง ผ้าแถบ ผ้าซิ่น และผ้าขาวม้า ซึ่งชาวบ้านนิยมใช้ติดตัวมาตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๔๔ แห่งแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๑๖)

๒) ผ้าที่ใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เช่น ทำบุญ ฟ้อนรำ แต่งงานหรือเทศกาลต่างๆ ของท้องถิ่น สมัยก่อนถือว่า การทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง เพราะต้องใช้ความประณีตและละเอียดอ่อน ใช้เวลานานกว่าจะทอผ้าเสร็จแต่ละผืน ผู้หญิงซึ่งในสมัยนั้นต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนอยู่แล้ว จึงมีโอกาสมากกว่าผู้ชาย อีกประการหนึ่งค่านิยมของสมัยนั้น จะยกย่องผู้หญิงที่ทอผ้าเก่ง เพราะเมื่อโตเป็นสาวแล้วจะต้องแต่งงานมีครอบครัวไปนั้น ผู้หญิงจะต้องเตรียมผ้าผ่อนสำหรับออกเรือน ถ้าผู้หญิงคนใดทอผ้าไม่เป็นหรือไม่เก่งก็จะถูกตำหนิ ชายหนุ่มจะไม่สนใจ เพราะถือว่าไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะเป็นแม่บ้าน เมื่อมีงานเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ชาวบ้านจะพากันแต่งตัวด้วยผ้าทอเป็นพิเศษไปอวดประชันกัน ผ้าชนิดนี้จะทอขึ้นด้วยฝีมือประณีตเช่นเดียวกัน มีสีสันทัน และลวดลาย ดอกดวงงดงามเป็นพิเศษ ผ้าบางผืนจะทอกันเป็นเวลาแรมปีด้วยใจรักและศรัทธา เช่น ผ้าลายจก ผ้าตีนจก ผ้าตาด ผ้ายก และผ้าปุม เป็นต้น การทอผ้าพื้นมีอยู่ทุกภาคของประเทศ แต่ละภาคจะมีจังหวัดที่มีความเด่นเป็นพิเศษในการทอผ้า คือ

ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่

ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพฯ จังหวัด สระบุรี จังหวัดชลบุรี จังหวัดราชบุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดขอนแก่น

ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสง

กระบวนการผลิตผ้าทอ

ในการผลิตผ้าทอ หรือการทอผ้าพื้นบ้านนั้น มีองค์ประกอบในการผลิตดังนี้

๑) อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ประกอบด้วย

(๑) เครื่องทอ หรือกี่

(๒) กระจสวย

(๓) เส้นด้าย

๒) ขั้นตอนในการทอผ้า

(๑) การสืบเส้นด้ายยืนเข้ากับแกนม้วนด้ายยืน และร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าในตะกอกแต่ละชุดและพันหวี ดึงปลายเส้นด้ายยืนทั้งหมดม้วนเข้ากับแกนม้วนผ้าอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงหย่อนให้พอเหมาะ กรอด้วยเข้ากระจสวยเพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง

(๒) เริ่มการทอโดยยกเครื่องแยกหมูตะกอก เส้นด้ายยืนชุดที่ ๑ จะถูกแยก ออกและเกิดช่องว่าง สอดกระจสวยพุ่งผ่าน สลับตะกอกชุดที่ ๑ ยกตะกอกชุดที่ ๒ สอดกระจสวยพุ่งกลับ ทำสลับกันไปเรื่อย ๆ

(๓) การกระทบพื้นหวี (ฟิม) เมื่อสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับก็จะกระทบ พื้นหวี เพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน ใต้นี้เนื้อผ้าที่แน่นหนา

(๔) การเก็บหรือม้วนผ้า เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บใน แคนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายขึ้นให้คลายออกและปรับความตึงหย่อนใหม่ ให้พอเหมาะ

ในกระบวนการผลิตผ้าทอพื้นบ้าน เป็นการใช้หลักการทอผ้าเบื้องต้น ที่นำเอาด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งมาขัดกัน เพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยด้ายเส้น พุ่งและเส้นยืนอาจเป็นด้ายสีเดียวกัน หรือต่างสีกัน หรือนำเอาเส้นด้ายที่เป็นคิ่นเงินหรือคิ่นทองมาทอควด้าย เพื่อให้ผ้า มีความมันระยับ สวยงามยิ่งขึ้น

วิวัฒนาการทอผ้า คือ การนำเอาเส้นใยที่ได้จากพืช สัตว์ หรือจากการสังเคราะห์มาสานขัด หรืออัด ให้เป็นผืน (นิตยา ภคกษมา. : ๒๕๒๘ , ๕๖) โดยการทำให้เส้นด้าย ๒ กลุ่มสานสอดให้ขัดตั้งฉากกัน เส้นด้ายกลุ่มหนึ่งเรียกว่าด้ายยืน และอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่าด้ายพุ่ง ลายที่ได้เรียกว่าลายขัด ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน แต่สามารถดัดแปลงลวดลายการทอต่างๆ ได้ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ทอและการออกแบบ การทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนทุกชาติ ทุกภาษา ซึ่งลักษณะของลวดลายผ้าจะแตกต่างกัน สำหรับในประเทศที่อุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติสวยงามผ้าจะมีลวดลายอ่อนช้อยสีสันทนกลมกลืนสวยงาม ในประเทศไทยที่อากาศหนาวและค่อนข้างแห้งแล้ง ผ้าจะสีทึ่มๆ ลวดลายแข็งกระด้าง และในประเทศที่ร้อนแห้งแล้ง ผ้าจะมีสีสดฉูดฉาด สิ่งที่กำหนดความแตกต่างนี้ก็คือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะเป็นตัวกำหนดชนิดและประเภทของเนื้อผ้า เพื่อให้เนื้อผ้าเหมาะสมกับการสวมใส่ ส่วนสิ่งแวดล้อมทางสังคมจะกำหนดลวดลาย สีสันทนและการตัดเย็บ (ยุพิน สายทอง. : ๒๕๒๗ , ๑๒๒)

การทอผ้า โดยใช้กี่เอว

การทอผ้านั้นมีอยู่ในทุกกลุ่มชน เพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งในกลุ่มชนที่เจริญแล้วจะมีวิวัฒนาการการทอผ้าที่ทันสมัย ใช้เครื่องจักรกลในการผลิต แต่ยังมีชนกลุ่มน้อยหรือชาวเขาบางกลุ่มที่ยังรักษารูปแบบการทอผ้าแบบดั้งเดิมไว้คือ การใช้กี่เอวหรือ เข็มขัดคาดหลังจากการศึกษาของพอลและอีเลน ลูวิส (อ้างถึงใน ยุพิน สายทอง. : ๒๕๒๗) สรุปได้ว่า มีชาวเขาหลายเผ่าที่นิยมการทอผ้าโดยใช้กี่เอวดังนี้คือ

๑) กะเหรี่ยง อาจกล่าวได้ว่าเป็น “นักทอ” เพราะการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงนั้นเป็นวัฒนธรรมประจำเผ่า และผลิตผลจากก๊และฝ้เข็มของสตรีกะเหรี่ยงมีความงดงามด้วยลวดลายและสีสันทนที่ทอผ้าจากฝ้ายปลูกเอง แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ชนเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่บนเขาห่างไกลความเจริญก็ยังปั่นและย้อมด้ายจากฝ้ายที่ปลูกเอง การทอที่ใช้กี่เอวแบบง่ายๆ คล้ายกับเข็มขัดคาดหลัง และใช้ด้ายยืนเดี่ยวทอเท่านั้น

๒) ลีซู เครื่องแต่งกายของสตรีลีซูแสดงให้เห็นถึงการแข่งขันกัน ซึ่งในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากดั้งเดิมมาก เดิมทีชาวลีซูทอเสื้อผ้าจากใยกล้วยา และสตรีลีซูแถบเหนือของพม่าและจีน ยังคงนุ่งกระโปรงฝ้ายใยกล้วยา จีบสลับซับซ้อนแต่ทุกวันนี้หันมาใช้ผ้าฝ้ายหรือผ้าสังเคราะห์ซึ่งมีขายทั่วไป

ในห้องตลาด ส่วนยามใช้งานของชาวลิซุทอด้วยด้ายขาว หรือด้ายดิบโดยใช้กั๊กหลังเป็นผ้าขาวกลายทาง สีแดงหรือสีอื่น ๆ

๓) มั่ง สตรีชาวมั่งมีงานฝีมือที่พิสดารไม่ด้อยกว่างานปักเครื่องชื้อจากที่ไหน ๆ ในโลก ทั้งทอ ย้อม ปักและการประดับเครื่องแต่งกาย กรรมวิธีการทอผ้าใยกัญชา และผ้าฝ้ายที่รับมรดกตกทอดมาจากย่า ยาย รวมทั้งการเขียนลาย (เขียนเทียน) และย้อมผ้า สตรีชาวมั่งทอผ้าด้วยกั๊กหลัง และทำถีบคือนั่งบนม้ามี่หูผูกผ้า ผูกติดเอว ซึ่งผู้ทอจะขยับหลังเพื่อบังคับให้ด้ายยืนตั้งอยู่เสมอแล้วใช้เท้าถีบเพื่อสลัดด้ายยืน ขณะพุ่งกระสวยทอผ้าขาว

๔) มูเซอ ในช่วงเทศกาลปีใหม่ชาวมูเซอไม่ว่ากลุ่มไหนก็พร้อมใจกันแต่งตัวสวยงาม ด้วยเนื้อผ้า เครื่องประดับประจำเผ่า แต่ในสมัยก่อนชาวมูเซอทอผ้าใช้เอง โดยใช้กั๊กกระดูก แต่ปัจจุบัน มีน้อยคนที่ใช้กั๊กชนิดนี้เป็นส่วนใหญ่สตรีมูเซอจะทอผ้าโดยใช้กั๊กหลัง จะทอเป็นยาม หรือสายสะพาย เท่านั้น

ผ้าทอชาวเขา

มีลักษณะศิลปะตามวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น อีเก้อ กะเหรี่ยง เป็นการทอผ้าฝ้าย หรือด้าย โดยใช้กรรมวิธีง่ายๆ โดยการทอผูกติดกับตัว มีการตกแต่งโดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ได้แก่ ลูกเดือย มะกั่ว แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และตาก

รูปแบบและลวดลายของผ้าทอ

ผ้าพื้นบ้านของไทยที่ทอกันตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในปัจจุบัน มีลวดลายและรูปแบบต่าง ๆ มากมายซึ่งผู้ใช้ผ้าในยุคปัจจุบันอาจไม่เข้าใจความหมายและมองไม่เห็นคุณค่า ลวดลายเหล่านี้ บางลายมีชื่อเรียกสืบทอดกันมาหลายชั่วคน บางชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นไม่เป็นที่เข้าใจของคนไทยในภาคอื่น ๆ เช่น ลายเอื้อย ลายปักจัน ฯลฯ บางชื่อเรียกกันมาโดยไม่รู้ประวัติ เช่น ลายแมงมุม ลายปลาหมึก บางครั้งผู้ทอ ก็อธิบายไม่ได้ ว่าทำไมจึงเรียกชื่อนั้น บางลวดลายก็มีผู้ตั้งชื่อให้ใหม่ เช่น ลาย "ขอพระเทพ" เป็นต้น ลวดลายบางอย่างก็เชื่อมโยงกับคติและความเชื่อของคนไทยพื้นบ้านที่นับถือสืบทอดกันมาหลาย ๆ ชั่วอายุคน และยังสามารถเชื่อมโยงกับลวดลายที่ปรากฏอยู่ในศิลปะอื่น ๆ เช่น บนจิตรกรรมฝาผนัง และสถาปัตยกรรม หรือบางทีก็มีกล่าวถึงในตำนานพื้นบ้าน และในวรรณคดี เป็นต้น

บางลวดลายก็เป็นคติร่วมกับความเชื่อสากลและปรากฏอยู่ในศิลปะของหลายชาติ เช่น ลายขอ หรือลายก้นหอย เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นลายเก่าแก่แต่โบราณของหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก หากเรารู้จักสังเกต และศึกษาเปรียบเทียบแล้วก็จะเข้าใจลวดลายและสัญลักษณ์ในผ้าพื้นเมืองของไทยได้มากขึ้น และมองเห็นคุณค่าได้ลึกซึ้งขึ้น

รูปแบบและลวดลายต้นแบบผ้าทอ สามารถแบ่งเป็นดังนี้

๑) ลายเส้นตรง หรือเส้นขาด ในทางตรงยาวหรือทางขวาง เส้นเดียว หรือหลาย ๆ เส้น ขนานกัน ลายเส้นตรงทางขวางเป็นลายผ้าที่ใช้กันทั่วไปในแถบล้านนาไทยมาแล้วแต่โบราณ จะเห็นได้จากจิตรกรรมวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ลายเส้นตรงทางยาวมักพบ

ในผ้าถุงของคนไทยกลุ่มลาวโซ่ง ลาวพวน เป็นต้น ในภาคอีสานลายเส้นตรงยาวสลับกับลายอื่น ๆ จะปรากฏอยู่ในผ้ามัดหมี่ทั้งไหมและฝ้าย และบ่อยครั้งเราจะพบผ้ามัดหมี่อีสาน เป็นลายเส้นต่อที่มีลักษณะเหมือนฝนตกเป็นทางยาวลงมา หรือที่ประดับอยู่ในผ้าตีนจกเป็นเส้นขาดเหมือนฝนตก หรือลายเส้นขาดขวางเหมือนเป็นทางเดินของน้ำ เป็นต้น

๒) ลายพื้นปลา ลายนี้ปรากฏอยู่ตามเชิงผ้าของตีนจกและผ้าจิด ตลอดจนเป็นลายเชิงของชิ้นมัดหมี่ของผ้าที่ทอในทุก ๆ ภาคของประเทศไทย ชาวบ้านทางภาคอีสาน เรียกว่า "ลายเอี้ย" ลายพื้นปลา อาจจะปรากฏในลักษณะทางขวางหรือทางยาวก็ได้ บางครั้งจะพบผ้ามัดหมี่ที่ตกแต่งด้วยลายพื้นปลาทั้งผืน นอกจากนี้ผ้าของชาวเขาเผ่าม้ง ทางภาคเหนือ จะใช้ลายพื้นปลาประดับผ้าอยู่บ่อย ๆ

๓) ลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือลายกากบาท เกิดจากการขีดเส้นตรงทางเฉียงหลาย ๆ เส้นตัดกัน ทำให้เกิดกากบาท หรือตารางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหลาย ๆ รูปติดต่อกัน ลายนี้พบอยู่บนผ้าจก ผ้าจิด และผ้ามัดหมี่ โดยทั่วไปทุกภาคของไทย ลาว และอินโดนีเซีย และบนพรหมตะวันออกกลางยังพบบนลวดลายผ้าของชาวเขาเผ่าม้ง กะเหรี่ยงในประเทศไทย และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ด้วย

๔) ลายขดเป็นวงเหมือนกันหอย หรือตะขอ ลายนี้พบอยู่ทั่วไปบนผ้าจก ผ้าจิด และผ้ามัดหมี่ของทุกภาค ชาวบ้านภาคเหนือและภาคอีสานเรียกว่า "ลายผักกูด" ซึ่งเป็นชื่อของพืชตระกูลเฟิร์นชนิดหนึ่งในเขตรักษาของประเทศมาเลเซีย ก็เรียกว่าลาย "ผักกูด" เช่นกัน

การถ่ายทอดการทอผ้า

การถ่ายทอดการทอผ้า โดยส่วนใหญ่มักถ่ายทอดโดยมารดาสอนบุตรสาว และการสังเกต สอบถามผู้รู้ ดังจะเห็นได้จากที่ศูนย์วิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ (๒๕๔๖ : ๖๔๕) ได้กล่าวถึงลักษณะการถ่ายทอดการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยง เริ่มจากเด็กผู้หญิงอายุ ๑๑ - ๑๒ ปี จะหัดทอผ้าอย่างง่าย ๆ โดยทอเสื้อที่ตนเองสวมใส่ก่อน เมื่อมีความชำนาญมากขึ้นก็เริ่มทอลวดลาย ทอย้อม ทอผ้าห่ม แล้วจึงทอเสื้อหญิงแม่เรือน ซึ่งเป็นการทอที่ยากที่สุด รวมทั้งจากงานวิจัยของ วรวิทย์ องค์กรุทรรักษา (๒๕๔๗) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสืบทอดการปักผ้าของชาวเขาทำโดยมารดา สอนให้แก่บุตรสาวเมื่ออายุระหว่าง ๖ - ๑๒ ปี ตามความพร้อมของแต่ละบุคคล และเมื่อเข้าอายุ ๑๕ ปี ก็สามารถปักผ้าได้ โดยการสังเกตและได้ถามผู้รู้แล้วฝึกด้วยตนเอง มีการแลกเปลี่ยนลวดลายกับผู้อื่น ทำให้เกิดลวดลายใหม่ ๆ การปักผ้าชาวเขาจึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการสืบทอดทางศิลปะ ที่ผู้สอนใช้วิธีสอนแบบปากเปล่า และการสาธิต ผู้เรียนใช้วิธีการสังเกตและฝึกประสบการณ์ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญโดยไม่มีการจดบันทึกเป็นหลักฐาน การถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับความแม่นยำของผู้สอนและผู้เรียนในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง นอกจากนี้รัชพล ปังพิบูลย์ (๒๕๔๘) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยทรงดำ มีกระบวนการถ่ายทอดการทอผ้าสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในกระบวนการสอนการทอผ้า ได้มี

การพูดคุย แลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด ทำให้ผู้ให้สามารถสอดแทรกความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพได้อีกทางหนึ่ง ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการถ่ายทอด ได้แก่ พ่อ แม่ และญาติพี่น้องที่มีความรู้ เป็นผู้ให้การถ่ายทอดแก่บุตรหลาน ที่ยังไม่ได้รับการเรียนรู้ให้ได้รับการเรียนรู้ตามขั้นตอนจนสามารถปฏิบัติเองได้ เพื่อจะได้มีผ้าทอของไทยทรงดำไว้ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมของชุมชนวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดการทอผ้า ประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งในการประกอบกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ผ้าที่ทอเอง มาประดิษฐ์เป็นเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์เครื่องใช้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จะนำผ้าที่ซื้อจากตลาดมาแทนไม่ได้ จึงทำให้เกิดความจำเป็นจะต้องมีการถ่ายทอดการทอผ้าสืบต่อกันมา มิเช่นนั้นจะไม่สามารถเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำได้

นอกจากนั้นยังมีการถ่ายทอดโดยการจัดฝึกรอบรม หรือการฝึกฝนกับผู้ที่มีความรู้ด้านการทอผ้า จนก่อให้เกิดเป็นอาชีพ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ กาญจนา โชคถาวร (๒๕๔๘ : ๑๕) เรื่อง การฝึกรอบรมด้านการทอผ้า บ้านหัวฝาย และบ้านป่าขางตำบลลอนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการฝึกรอบรมจะทำการฝึกรอบรมจากบ้านผู้ประกอบการ หรือเจ้าของกิจการ ซึ่งเป็นคน ในหมู่บ้าน โดยไม่เสียค่าฝึกรอบรมใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้จะมีสถานที่ฝึกรอบรมและสถานที่ทอผ้าอยู่ ณ บริเวณบ้านของผู้ประกอบการนั้น ๆ เมื่อมีความชำนาญแล้ว ส่วนใหญ่จะทอที่บ้านของตนเองภายหลัง แต่ยังคงมีผู้ทอผ้าจำนวนหนึ่ง ยังคงทออยู่ที่บ้านของผู้ประกอบการ หรือบางทีการฝึกฝนอบรมอาจมาจากผู้ที่รับจ้างทอผ้าที่มีความชำนาญแล้ว โดยผู้สนใจอยากทอผ้าจะไปขอฝึกฝนการทอผ้าที่บ้านของผู้ที่มีความชำนาญคนนั้น โดยไม่เสียค่าจ้างฝึกรอบรมใด ๆ แต่เป็นการให้ความรู้โดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผู้ประกอบการหรือผู้เป็นเจ้าของกิจการทอผ้าจะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ โดยมีผู้ประกอบการเริ่มก่อตั้งกิจการอยู่ ๒ ราย ซึ่งอยู่หมู่ ๕ บ้านหัวฝาย ปัจจุบันมีผู้ประกอบการเพิ่มขึ้นอีก ๑ คน ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าขาง จำนวนสมาชิกของกลุ่มผู้รับจ้างทอผ้าของผู้ประกอบการทั้ง ๓ คน มีประมาณ ๑๒๐ คนขึ้นไป โดยกระจายอยู่ในเขตหมู่บ้านหัวฝาย หมู่บ้านป่าขางและหมู่บ้านอื่นๆในละแวกใกล้เคียง ในตำบลลอนเหนือ ซึ่งการดำเนินงานในการทอผ้า สามารถสรุปขั้นตอนได้ดังนี้

๑) ผู้ประกอบแต่ละรายจะหาวัตถุดิบ (ฝ้าย) ซึ่งซื้อจากร้านอื่นในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำมาทำการย้อมฝ้าย และจัดเรียงสีของฝ้ายที่ย้อมแล้ว ตามที่ต้องการของลูกค้า เพื่อให้ผู้รับจ้างทอผ้านำไปทอผ้าต่อไป

๒) สำหรับอุปกรณ์การทอผ้าของผู้รับจ้างแต่ละคน ผู้ประกอบการจะเป็นผู้จัดหาให้เกือบทุกอย่าง

๓) ผู้รับจ้างทอผ้าจะมารับฝ้ายที่ย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำไปทอที่บ้านหรือที่บริเวณบ้านของผู้ประกอบการ

๔) เมื่อผู้รับจ้างทอผ้าเสร็จแล้ว จะนำไปส่งที่บ้านของผู้ประกอบการ หรือฝากให้ผู้ทอผ้ารายอื่นที่เป็นผู้รวบรวมผ้าที่ทอเสร็จแล้ว ไปให้ผู้ประกอบการที่บ้าน ซึ่งไม่ไกลจากบ้านของผู้ทอผ้าเท่าไรนัก สำหรับเงินค่าจ้าง ผู้รับจ้างทอผ้าจะได้ ๓๐๐ บาทต่อผืน อัตราค่าจ้างนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนกันเรื่อย ๆ

๕) กรณีที่ผู้รับจ้างทอผ้าเกิดเหตุจำเป็นในการใช้เงิน สามารถขอยืมเงินจากผู้ประกอบการได้ประมาณ ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท โดยขอใช้ด้วยการทอผ้าให้ตามจำนวนเงินที่ยืมไปโดยไม่คิดอัตราดอกเบี้ย

๖) ผ้าที่ทอเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ประกอบกิจการจะนำไปส่งให้ตามร้านค้าต่าง ๆ ที่ตกลงรับซื้อผ้าทั้งในเขตอำเภอสันกำแพง และท้องที่อื่น ตามแต่ตกลงกันไว้แล้ว

บ้านป่าไร่เหนือ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ดินแดนรากเหง้าของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตป่าก่อญออันงดงาม มีเรื่องเล่ามากมายในอดีตที่จารึกผ่านปลายมือคู่ฝืนผ้าของชาวป่าก่อญอ ผ้าทอของที่นี่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานนับร้อยปี ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่สร้างเอาไว้ให้ลูกหลานได้สืบต่อถักทอเจตนารมณ์ นับได้ว่า “ลวดลายผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ” เป็นความภาคภูมิใจของชาวป่าก่อญอ การสร้างสรรค์ผ้าทอของที่นี่ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน จุดเด่นเฉพาะตัวที่บ่งบอกความเป็นชนเผ่าป่าก่อญอ อยู่ที่ความสวยงามของลวดลายบนผืนผ้า ผ้านุ่งสำหรับผู้หญิงที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน มักมีลวดลายเรียบง่าย ลายขนาดเล็กและทอเต็มทั้งผืน ลวดลายอันสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการทอที่ละเอียดละไม ทอด้วยด้ายควบที่ตีเกลียวทั้งเกลียวซ้ายและเกลียวขวาพุ่งสลับกันโดยใช้กระสวย ๒ ลูก จึงจะได้ผ้าลายที่มียอดคมชัดและวิจิตรงดงาม ส่วนผ้านุ่งสำหรับผู้ชาย เป็นผ้า โสร่งลายตารางหลายสีสลับกัน หรืออาจทอเป็นลายตารางสีพื้นผสมกับลวดลายขนาดเล็กอยู่ในช่องตาราง ซึ่งสลับกับตารางสีพื้น ทำให้ผืนผ้ามีความงดงามเป็นพิเศษ

ผ้าทอพื้นบ้านป่าก่อญอบ้านป่าไร่เหนือ มีทั้งการทอเพื่อจำหน่าย และเก็บไว้ใช้เองตามประเพณี และโอกาสของชนเผ่า รวมทั้งการทอให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นการแบ่งน้ำใจปันไมตรี จะเห็นว่าผ้าทอทั้งความงดงามในตัวผืนผ้า และแฝงไปด้วยงดงามในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ผ้าทอผืนงามของบ้านป่าไร่เหนือสามารถบอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้ดีและลึกซึ้งเกินกว่าหนังสือจารึกประวัติศาสตร์เล่มใด ๆ เพียงแค่เรามองด้วยสายตาและอ่านด้วยหัวใจ ก็จะเห็นว่าไม่มีงดงามของผ้าผืนใดจะเทียบเท่ากับความงดงามทางภูมิปัญญาที่ล้ำค่าของปู่ย่าตายาย ที่คงลมหายใจอยู่และสืบต่อมาได้ ก็ด้วยหยาดเหงื่อและความคิดสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษที่ผู้ดั่งคำที่สร้างมรดกทางวัฒนธรรม อันหาค่าเปรียบมิได้ไว้ให้ลูกหลานดำเนินรอยตามและยึดเป็นวิถีทางเลี้ยงปากท้องคนเฒ่าคนแก่ที่ทอผ้าได้ จำลายผ้าแม่นยำ ค่อย ๆ ลาโลกไปตามกาลเวลา ในขณะที่คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกระแสนิยม ชื่นชอบความสะดวกสบายมากกว่าอาชีพทอผ้าซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพชน เกือบสูญหายจากแผ่นดินถิ่นนี้ เรื่องราวของผ้าทอที่นี่กำลังจะกลายเป็นเพียงตำนานของคนรุ่นเก่า จนกระทั่งปัจจุบัน ชาวบ้านที่ยังทำงานทอผ้าแบบดั้งเดิม ได้รวมกลุ่มแล้วช่วยกันหาเครื่องมือทอผ้าที่เก็บไว้มาซ่อมแซมจนใช้งานได้และเริ่มทอผ้ากันอีกครั้งหนึ่ง ด้วยความรักความผูกพันและความรู้สึกหวงแหนในมรดกชิ้นล้ำค่าของปู่ย่าตายาย ทำให้เส้นชีวิตของผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ ซึ่งขาดหายไปกว่าสองทศวรรษได้กลับมามีลมหายใจอีกครั้งในนาม กลุ่มทอผ้า

บ้านป่าไร่เหนือ จากนั้น เริ่มมีการส่งเสริมการทอผ้าจำหน่าย ทำให้มีสมาชิกกลุ่มทอผ้าเพิ่มขึ้น ได้รับการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มความรู้และเทคนิคการทอผ้าด้วยกี่กระตุกซึ่งเป็นเครื่องมือทอผ้าแบบใหม่ ที่สะดวกรวมทั้งให้ผลิตมากและรวดเร็วกว่าที่พื้นบ้านแบบเก่า แต่การส่งเสริมดังกล่าวกลับมิได้ทำให้การทอผ้าของชาวป่าแก่อายุ บ้านป่าไร่เหนือ พัฒนาไปสู่การเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมที่ยั่งยืนได้ รวมทั้งสมาชิกที่สูงอายุก็ถึงแก่กรรมบ้าง หมดริ้วแรงบ้าง สมาชิกคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่จึงหันหลังให้กับการทอผ้า แล้วแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพอื่น ต่างคนต่างก็คำนึงถึงหนทางการทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จนแทบไม่มีใครได้มองเห็นคุณค่าและความงดงามที่แฝงเอาไว้ในผืนผ้าที่ตนเคยถักทอก่อสร้าง และด้วยถึงเห็นความสำคัญของอาชีพทอผ้าที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม จึงได้มีการเริ่มพูดคุย ถึงคุณค่าและการสูญหายหากลูกหลานชาวบ้านป่าไร่เหนือปล่อยผ้าทอผืนงามของปู่ย่าตายายหลงเหลือเพียงตำนานด้วยความพยายามของทุกฝ่ายที่ช่วยกันฝ่าฟันอุปสรรค ร่วมมือกันแก้ปัญหา ให้กำลังใจกันและกันสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ การปลูกกระแสภูมิปัญญาพื้นบ้านของที่นี่ไม่ใช่เพียงการช่วยเหลือในเรื่องของเงินทุนหรือทางด้านการตลาดเท่านั้น แต่มุ่งเน้นให้คนในชุมชนรู้จักกระบวนการคิด การทำงานเป็นกลุ่ม สร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการปลูกจิตสำนึกที่จะช่วยกันพลิกฟื้นคืนชีวิตให้ผืนผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือสืบไปหลังจากนั้นก็เกิด “กลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ” ขึ้น ด้วยมีหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเมื่อเห็นว่ากิจการทอผ้าของบ้านป่าไร่เหนือมีโอกาสก้าวหน้าจนทุกวันนี้ “กลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ” เติบโตไปสู่ธุรกิจชุมชนด้วยเส้นด้ายและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ทุกคนพึงพอใจและมีความเชื่อมั่นว่าผ้าทอสามารถจะสร้างครอบครัว สร้างชุมชนได้ ผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือในวันนี้จึงกลายเป็นของดีของผู้มาเยี่ยมชมเยือนมักจะหาซื้อไปเป็นของฝากของขวัญเพื่อตอบสนองกระแสความนิยมแบบใหม่ เกิดการเลียนแบบลวดลายและเอกลักษณ์ของผ้าทอจากท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงการผลิตผ้าทอ

เงาศิลป์ คงแก้ว (๒๕๔๗ : ๓๒) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการผลิตผ้าทอของชุมชนชาวเขา มีอยู่ ๒ ปัจจัย คือ

๑) ปัจจัยภายนอก คือ นโยบายของรัฐบาลเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์ด้วยผลประโยชน์ที่หลากหลาย หรือแม้กระทั่งองค์กรศาสนา องค์กรพัฒนาเอกชน

๒) ปัจจัยภายใน คือ ตัวชาวเขาเองที่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต โดยขาดความเข้าใจในสิ่งที่ได้รับมาใหม่ จนกลายเป็นความแตกแยกต่อตนเองและชุมชน เช่น จากการวิเคราะห์ของชาวเขาเอง พบว่าการศึกษาที่ได้รับทำให้เปลี่ยนทัศนคติไปจากบรรพบุรุษ มีลักษณะถูกผูกพันฐานชีวิตตนเองและหมู่บ้านขณะเดียวกันคนในหมู่บ้านก็ปรับตัว ยอมรับค่านิยมความเชื่อและวิถีปฏิบัติบางอย่างจากภายนอก จนมีสภาพเหมือนชุมชนเมือง

นอกจากปัจจัยข้างต้นนั้นแล้ว ยังมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทอผ้า คือ รายได้ และการศึกษา การผลิตผ้าทอในปัจจุบันได้พัฒนาปรับปรุงจนสามารถสร้างรายได้ได้มากกว่าการทำ

เกษตรกรรม และเมื่อชุมชนได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ มีโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความคิด และการกระทำ จึงมีผลทำให้ไม่ยอมรับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ทั้งประเพณี อาชีพ และวัฒนธรรม ดังจะเห็นจากงานวิจัยของ พิสมัย อะโน (๒๕๔๘) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเหรี่ยง จากการศึกษาด้านวัฒนธรรมพบว่า วัฒนธรรมด้านการผลิต กิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิตจะหมุนเวียนไปตามฤดูกาล และขึ้นอยู่กับสภาพของภูมิอากาศ มีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จักสานและทอผ้า การศึกษาตามธรรมชาติ เป็นกระบวนการการศึกษาที่มีความสัมพันธ์สอดคล้อง เหมาะสมกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมากที่สุด ส่วนการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษานอกระบบที่จัดให้กับคนในชุมชนนั้น พบว่า บางเนื้อหา บางโครงการก็มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวัฒนธรรม และการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน และก็มีบางโครงการที่ไม่มีความสอดคล้องและไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรม และสภาพความเป็นจริงของชุมชนเมื่อคนในชุมชนได้รับการศึกษาและส่งเสริมจนทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ได้มีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้า มีการจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นงานวิจัยของ (วนิดา แคนโพธิ์ : ๒๕๔๕) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนในชุมชนชนบท ผลการศึกษาพบว่า ประชากรในหมู่บ้านร่องฟอง หมู่ที่ ๒ ตำบลร่องฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยเกิดจากผู้นำกลุ่มบุคคลเพียง ๒ - ๓ คน ได้เรียนรู้และรับข่าวสารข้อมูลจากภายนอก นำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับมาเชื่อมโยงเข้ากับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม รวมทั้งความสนใจอย่างจริงจัง การนำระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนเข้าในชุมชน ได้เริ่มการทดลอง ปฏิบัติจนเกิดผลสำเร็จ ในขั้นต้นจึงมีการขยายเครือข่ายขึ้นจากระดับครอบครัว จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน โดยมีวิธีการเข้าไปฝึกหัดจากญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านเข้าไปเป็นลูกจ้างแรงงานหรือมีประสบการณ์มาแล้ว และฝึกหัดด้วยตนเอง ได้รับความแนะนำช่วยเหลือกันระดับเครือข่าย หรือจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสิ่งที่มากระตุ้นหรือกลไกอันได้แก่ แรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัว แรงจูงใจในด้านรายได้ และความสำเร็จของเพื่อนบ้าน รวมทั้งจากงานวิจัยของ (อภิณพ ธารนสาร : ๒๕๔๕) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย การผลิตเน้นการบริโภคภายในครัวเรือน มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตแบบญาติพี่น้อง พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นระบบเครือญาติ มีป่าอิโงหรือผู้นำทางพิธีกรรม ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อถือ มีสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ต่อมาเมื่อถนนตัดเข้าสู่ชุมชน การคมนาคมสะดวกขึ้น จากการผลิตเพื่อการบริโภค เป็นการผลิตเพื่อขาย การนำเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาใช้ในการผลิต ส่งผลต่อกระบวนการผลิตทางด้านเกษตร ทั้งในด้านความเชื่อและต้นทุนในการผลิตการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคใช้แรงงาน และใช้ประกอบพิธีกรรม เปลี่ยนเป็นการเลี้ยงเพื่อขายเพื่อการบริโภคและนำมูลสัตว์ขาย งานหัตถกรรมผลิตใช้ในการบริโภคทั้งงานจักสานและการทอผ้า

แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป สินค้าจากภายนอกเข้าไปในชุมชน ทำให้ชาวกะเหรี่ยงหันมาสนใจวัสดุเพื่อการค้าที่จะนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต ทำให้กระบวนการผลิตเปลี่ยนไปจากเดิม และผลิตตามความต้องการของตลาดมากขึ้น

นอกจากมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการประกอบอาชีพการทอผ้าแล้ว ในลักษณะของการทอผ้าก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังที่ สารภี มณีโชติ และรัชดาภรณ์ กุณามา (๒๕๔๖ : ๖๒ – ๖๕) ได้กล่าวถึง ลักษณะการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงในปัจจุบัน ได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจนเกือบหาการทอผ้าโดยครบขั้นตอนตามลักษณะแบบดั้งเดิมไม่ได้ ซึ่งลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ

๑) การลดขั้นตอนการผลิตด้าย การผลิตด้ายของชาวกะเหรี่ยงนั้น มีกรรมวิธีหลายขั้นตอนกว่าจะสำเร็จเป็นเส้นด้าย และพร้อมที่จะนำมาทอเป็นผืนผ้า ปัจจุบันจะพบว่า ชาวกะเหรี่ยงหันไปซื้อด้ายสำเร็จรูปมาทดแทนการผลิตเอง ทั้งนี้เนื่องจากผลผลิตฝ้ายจากไร่ไม่เพียงพอต่อการผลิตเครื่องนุ่งห่มให้กับสมาชิกในครอบครัว และไม่สามารถหาแหล่งซื้อปุ๋ยฝ้ายได้ ประกอบกับการผลิตเส้นด้ายต้องใช้เวลานานมาก ฉะนั้นความนิยมในการซื้อด้ายสำเร็จรูป ซึ่งมีทั้งซื้อด้ายแบบย้อมสีสำเร็จ และซื้อด้ายขาวมาย้อมสีเองด้วยสิริธรรมชาติมาทดแทนด้ายที่ผลิตเอง จึงค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เพราะมีความสะดวกสบายมากกว่าความแตกต่างของด้าย ๒ ชนิดนี้คือ ขนาดของเส้นจะไม่เท่ากัน ด้ายที่ผลิตเองจะมีขนาดของเส้นและความแน่นของเกลียวปุ๋ยฝ้ายไม่สม่ำเสมอ แต่ด้ายสำเร็จจะมีความหนาแน่นของปุ๋ยฝ้าย และขนาดของเส้นด้ายเท่ากัน สม่ำเสมอ และมีขนาดเล็กกว่าเส้นด้ายที่ผลิตเอง ฉะนั้นการทอผ้าโดยใช้ด้ายสำเร็จต้องใช้เส้นด้ายประมาณ ๒ เท่าของด้ายผลิตเอง

๒) การเปลี่ยนแปลงวิธีการทอผ้าเป็นแบบกึ่งกระตุก การทอผ้าแบบกึ่งกระตุกเป็นวิธีที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ได้นำเข้าไปส่งเสริมแก่ชาวเขาในเขตจังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การทอผ้ารวดเร็ว ได้ปริมาณมากขึ้น และสร้างเป็นรายได้สำหรับครอบครัวอีกทางหนึ่ง แต่การทอผ้าแบบนี้ยังคงอยู่ในวงแคบๆ ยังไม่ได้รับการยอมรับจากชาวเขาเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการคือ

๒.๑ การสร้างกึ่งกระตุกต้องลงทุนสูง และส่วนประกอบต้องได้สัดส่วน ฉะนั้นช่างที่ชำนาญแล้วเท่านั้นจึงจะสร้างได้ ในขณะที่เครื่องทอแบบดั้งเดิมสามารถทำเองได้ และลงทุนเพียงเล็กน้อย

๒.๒ สภาพพื้นที่บริเวณบ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ไม่อำนวยต่อการทอแบบกึ่งกระตุก ทั้งนี้ เนื่องจากลักษณะของกึ่งกระตุกเมื่อขึ้นเครื่องทอแล้ว จะต้องค้างไว้ในใต้ถุนบ้าน เพื่อไม่ให้ถูกฝนหรือน้ำค้างในเวลากลางคืน ซึ่งจะทำให้ด้ายขึ้นรา แต่ลักษณะบ้านของกะเหรี่ยงไม่เอื้ออำนวยต่อการนำกึ่งกระตุกเข้าไว้ใต้ถุนบ้าน เพราะยกพื้นสูงแค่ ๑ – ๑.๕ เมตร ฉะนั้นหากสร้างกึ่งกระตุก ๑ หลัง ก็จะต้องสร้างเพิงมุงหลังคาครอบไว้ ๑ โรง ซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยากมากเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิม นอกจากนี้การสร้างบ้านบนไหล่เขา มีความลาดชันทำให้การปรับพื้นที่เพื่อตั้งกึ่งกระตุกทำได้ยาก

๒.๓ การขึ้นเครื่องทอแบบกึ่งกระตุกมีขั้นตอนมาก ต้องใช้คนช่วย ๒-๓ คน จึงจะสำเร็จ และต้องทำในบริเวณชายคาหรือใต้ถุนบ้านกว้าง ๆ พอสมควร ซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยากกว่าการทอแบบดั้งเดิม ซึ่งสามารถขึ้นเครื่องทอได้เอง และใช้เวลาไม่มากนัก เช่น เริ่มขึ้นเครื่องทอตอนเช้าก็สามารถยกเครื่องทอได้เลยในตอนบ่าย

๒.๔ การฝึกหัดในการทอผ้าแบบกึ่งกระตุก จะต้องใช้เวลามากกว่ามือและเท้าจะทำงานสัมพันธ์กัน แต่ผู้หญิงกะเหรี่ยงมีงานซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวันมากมาย จึงหาผู้สละเวลาเพื่อมาฝึกหัดได้ยาก

๒.๕ ผ้าซึ่งได้จากการทอแบบกึ่งกระตุก จะมีความกว้างและยาวมากกว่าทอแบบดั้งเดิม แต่ในด้านความจำเป็นแล้ว รูปแบบเครื่องแต่งกายกะเหรี่ยงจะมีลักษณะเป็นการนำผ้าหน้าแคบผืนยาวมาเย็บประกอบกัน โดยใช้กรรมวิธีง่าย ๆ ไม่มีโค้งเว้า การใช้ผ้าหน้ากว้างจะทำให้เพิ่มความยุ่งยากขึ้น เช่น ต้องตัดผ้า เก็บริมกันชายรุ่ม

๒.๖ การทอแบบดั้งเดิม สามารถทอเป็นลวดลายได้ง่ายกว่าแบบกึ่งกระตุก

๓) ความนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูป ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงมีการติดต่อกับคนพื้นราบมากขึ้น เช่น นำของป่ามาขายให้คนพื้นราบบ้าง รับจ้างทำงานบ้าง การได้พบปะกับคนพื้นราบทำให้ชาวกะเหรี่ยงรับวัฒนธรรมของคนพื้นราบเข้าสู่สังคมของตน โดยเฉพาะผู้ชายซึ่งเป็นพวกที่ออกไปติดต่อกับคนภายนอกมากที่สุด เริ่มหันมานิยมสวมกางเกงและเสื้อสำเร็จรูป และยังคงกลามเลยไปถึงเด็ก ๆ ซึ่งมักจะได้รับของฝากจากพ่อเป็นเสื้อยืดบ้าง กางเกงบ้าง ทำให้เด็ก ๆ รับอิทธิพลของการแต่งกายแบบสังคมพื้นราบตั้งแต่วัยเยาว์ จึงไม่เกิดความผูกพันกับการแต่งกายแบบประเพณีนิยม ซึ่งภาวการณ์เช่นนี้จะนำไปสู่การสูญหายทางวัฒนธรรมการทอผ้าในที่สุด

นอกจากนั้น สารภี มณีโชติ และรัชดาภรณ์ กุณาภา (๒๕๔๖ : ๖๕) ได้กล่าวถึงสาเหตุของค่านิยมและความเปลี่ยนแปลงของการผลิตผ้าทอที่เฒ่า เนื่องจาก

๑) การคมนาคมติดต่อกับคนสังคมภายนอก โดยเฉพาะกับคนพื้นราบ ทำให้กะเหรี่ยงมีการแลกเปลี่ยนหรือยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้าสู่สังคมของตน

๒) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของกะเหรี่ยงในปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากความล้มเหลวในการทำเกษตรกรรม ทำให้ผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค เป็นผลให้บางครั้งครอบครัวต้องออกไปรับจ้างคนพื้นราบ ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เพื่อให้ได้เงินมาเพียงพอสำหรับซื้อข้าวบริโภค ฉะนั้นการผลิตเครื่องนุ่งห่มจึงหยุดชะงัก และต้องซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาสวมใส่แทน

๓) การเกิดข้อเปรียบเทียบระหว่างเสื้อผ้าสำเร็จรูปและเสื้อผ้าซึ่งผลิตเอง เสื้อผ้าสำเร็จรูปนั้นมีสีสันและแบบสวยงาม ต่างกับเสื้อผ้าซึ่งผลิตขึ้นเอง มีสีสันรูปแบบชินตา อีกทั้งไม่ต้องใช้เวลาผลิตมาก เป็นผลให้ชาวกะเหรี่ยงนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูปกันมากขึ้น

๔) การทอผ้าตามความต้องการของตลาดผลิตภัณฑ์ชาวเขา ปัจจุบันมีชาวกะเหรี่ยงบางหมู่บ้าน ได้รับการส่งเสริมในด้านการทอผ้าเป็นสินค้าจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น จากโครงการส่งเสริม

ผลิตภัณฑ์ชาวเขาของกรมประชาสงเคราะห์ คณะมิชชันนารี มูลนิธิส่งเสริมหัตถกรรมชาวเขา เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้จะเป็นผู้สั่งซื้อและกำหนดลวดลาย สี สัน และจำนวนที่ต้องการ ทำให้ชาวกะเหรี่ยง มุ่งทอผ้าเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงานเหล่านี้ จนเลยการผลิตเพื่อครอบครัว ฉะนั้นรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ส่วนหนึ่ง จึงถูกนำไปซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปเพื่อสมาชิกในครัวเรือน

๕) ปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของการทอผ้า

ปัญหาการประกอบอาชีพการทอผ้า

กาญจนา โชคถาวร (๒๕๔๘ : ๒๐ - ๒๑) ได้กล่าวถึงปัญหาของการประกอบอาชีพการทอผ้ามี ๒ ประเด็น คือ

๑) ผู้ประกอบการ ซึ่งมักประสบปัญหา คือ

๑.๑ ผู้ทอผ้าบางคน ทำการทอผ้าไม่สม่ำเสมอ บางคนเลิกกิจการทอ เพราะไปทำงานรับจ้างอื่น หรือช่วงฤดูการทำนาและเก็บเกี่ยว ลูกจ้างส่วนใหญ่จะหยุดไปทำงานพวกนี้ก่อน เป็นส่วนใหญ่

๑.๒ ตลาดที่รับซื้อผ้าที่ทอยังจำกัด ทำให้การขยายการผลิตการจ้างงานในหมู่บ้าน เป็นไปอย่างลำบาก

๑.๓ ปัญหาลักษณะการผลิตและความต้องการซื้อผ้าเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ไม่สอดคล้องกับบางฤดูกาล เช่น ช่วงหน้าร้อนจะขายผ้าได้น้อยกว่าฤดูหนาว แต่เป็นช่วงที่แม่บ้านเกษตรกรว่างงานกันมาก สามารถผลิตงานทอผ้าได้มาก ในขณะที่ฤดูหนาวปริมาณความต้องการผ้าจะมีมาก แต่จะมีผู้รับจ้างทอน้อยกว่าปกติ เพราะเป็นช่วงฤดูการทำนา ทำให้มีการผลิตมากเกินไปเกินความต้องการและน้อยกว่าความต้องการในแต่ละช่วง ทำให้มีปัญหาต้นทุนด้านการผลิตและปัญหาด้านการเก็บรักษาสำหรับผู้ประกอบการ

๒) ผู้ทอผ้า

๒.๑ ผู้รับจ้างทอผ้าส่วนใหญ่เห็นว่า ค่าจ้างที่ได้รับน้อยเกินไป อยากให้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม

๒.๒ ผู้รับจ้างทอผ้าบางรายเห็นว่า การทอผ้ามานาน ๆ เกรงจะมีผลต่อปัญหาสุขภาพ ถ้าทำไปจนแก่ก็อาจมีอาการปวดหลังและปวดเข่า

จะเห็นได้ว่า การประกอบอาชีพการทอผ้า นั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ประกอบการและผู้ทอผ้า นั้น มักมีสาเหตุจากฤดูกาล ความต้องการ ค่าจ้าง และความสามารถในการทอ ถึงแม้จะมีความพยายามส่งเสริมให้เกิดการประกอบอาชีพทั้งในรูปแบบผู้ประกอบการและผู้ทอผ้า แต่ก็ยังประสบปัญหา ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ ประเสริฐ ชัยพิกุลสิทธิ์ อธิศศักดิ์ ศรีสุโข และมงคล จันทร์บำรุง (๒๕๔๗ : ๒๔) เรื่อง การติดตามผลการฝึกอบรมสตรีชาวเขาในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา พบว่าสตรีชนเผ่าเข้าที่เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมอาชีพการตัดเย็บเสื้อผ้า แต่ไม่ได้ทำงานตามที่ได้รับฝึกอบรม มีสาเหตุสำคัญดังนี้ คือ

๑) ไม่สามารถรวมกลุ่มกับคนไทยพื้นราบได้ สตรีเข้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างจากจุดศูนย์กลางของกลุ่ม การคมนาคมติดต่อกันทำได้ลำบาก เนื่องจากงานตัดเย็บเสื้อผ้าที่ได้ไ้ไปตามานั้น จะมีกำหนดที่ไม่แน่นอน และไม่สามารถทราบล่วงหน้าได้ การที่สตรีเข้าจะมาพักอาศัยอยู่กับศูนย์กลางของกลุ่มทำได้ไม่สะดวก และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ไม่คุ้มกับรายได้ที่ได้รับ นอกจากนี้แล้วในกลุ่มของคนไทยพื้นราบ เป็นกลุ่มเพื่อนบ้านที่เคยมีความคุ้นเคยกันมาก่อนมากกว่าสตรีเข้า ที่เข้ารับการฝึกอบรมมาด้วยกัน ทำให้สตรีมีความรู้สึกถูกแยกออกจากกลุ่ม ประกอบกับการที่สตรีเข้ามีวัฒนธรรม ภาษาและการมีทักษะความชำนาญที่แตกต่างกัน เช่น สตรีเข้ามีทักษะความชำนาญในเรื่องการใช้เข็มปักผ้ามากกว่าการใช้จักรเย็บผ้า หากสตรีคนไทยพื้นราบรวมกลุ่มกับสตรีเข้าแล้ว ก็จะต้องรับผิดชอบงานของสตรีเข้าด้วย นอกจากนี้การที่มีกลุ่มใหญ่ รายได้ที่ควรจะได้รับจะต้องถูกแบ่งกระจายกันไป สตรีพื้นราบจึงไม่ค่อยเต็มใจนักที่จะยอมรับให้สตรีเข้ารวมกลุ่มด้วย

๒) สตรีเข้ามีพื้นฐานการศึกษาต่ำกว่าสตรีคนไทยพื้นราบ สตรีเข้าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับการศึกษาภาคบังคับ และมีจำนวนครึ่งหนึ่งของสตรีเข้าที่เข้ารับการฝึกอบรมที่ไม่สามารถอ่าน และเขียนภาษาไทยได้ดี ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการจดบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ ทำให้สตรีเข้า มีการเรียนรู้ได้น้อยกว่าสตรีชาวไทยพื้นราบ นอกจากนี้แล้วสตรีเข้ายังไม่คุ้นเคยกับระบบการวัดมาตรฐานสากล ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว จึงไม่สามารถที่จะสร้างแบบในการตัดเย็บเสื้อผ้าได้ และเมื่อมีคำสั่งให้ทำงานตามแบบ ก็ไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจตามคำอธิบายที่เขียนได้ จึงไม่สามารถนำผ้ามาตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านของตนเองได้ การที่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้นี้ ทำให้สตรีเข้าขาดความมั่นใจในตัวเองที่จะออกไปประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า หรืออาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง

๓) ขาดทักษะความชำนาญในการใช้เครื่องจักร สตรีเข้าทุกคนมีความชำนาญในเรื่องการใช้เข็มเย็บผ้า แต่ส่วนใหญ่จะไม่เคยใช้จักรเย็บผ้ามาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องจักรไฟฟ้า จึงทำให้สตรีเข้าไม่สามารถใช้จักรไฟฟ้าได้ดีเท่ากับคนไทยพื้นราบ ซึ่งส่วนใหญ่จะเคยใช้มาก่อน จากการสอบถามครูผู้ฝึกสอนพบว่า สตรีเข้าส่วนใหญ่จะมีทักษะความชำนาญในการเย็บผ้าน้อยกว่าสตรีไทยพื้นราบ ดังนั้นเมื่อมีการทดสอบการเย็บผ้า สตรีเข้ามักจะไม่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเข้าทำงาน

๔) ขาดความกระตือรือร้น ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มียุระหว่าง ๑๔ - ๒๑ ปี จึงขาดความกระตือรือร้นและขาดความตั้งใจ แต่การที่สตรีเข้าเข้ารับการอบรมครั้งนี้ เพราะเห็นว่า นอกจากจะได้มีประสบการณ์ใหม่แล้ว ยังได้รับค่าตอบแทนที่ดีกว่าการทำงานในหมู่บ้าน และยังได้รับความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จากทางราชการอีกด้วย

แนวทางหนึ่งที่น่ามาซึ่งการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการประกอบอาชีพการทอผ้าก็คือ การส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งจะเข้าไปช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมทั้งช่วยพัฒนางานให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริม ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ มาลี ศรีศฤงคาร (๒๕๔๐) ที่ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยงานหัตถกรรมชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง : กรณีทอผ้า ณ หมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม จังหวัดลำพูน ผลการศึกษา พบว่า ในระยะแรกของการส่งเสริมการผลิต

ชาวเขาผู้ผลิตได้ผลตอบแทนอยู่ในระดับสูง ต่อมาเมื่อสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพถอนตัวไป ความต้องการผลิตภัณฑ์ลดลงต่ำลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบกับกำลังการผลิตที่สามารถผลิตได้ ซึ่งกำลังขยายตัวราคาผลิตภัณฑ์ก็ลดลงตาม ผลตอบแทนต่อหน่วยลดลง ทำให้รายได้ครัวเรือนต่อเดือนของชาวเขาจากการทอผ้าลดลงด้วย สาเหตุของการลดลงในความต้องการซื้อ เพราะว่าขาดผู้นำที่การตลาดและส่งเสริมการตลาด ปัญหาคุณภาพสินค้าตกต่ำ ปัญหาการออกแบบไม่ตรงกับรสนิยมของผู้บริโภค รวมทั้งปัญหาการแข่งขัน จากสินค้าคู่แข่ง จึงทำให้ความต้องการโดยส่วนรวมลดลง ทั้งนี้โครงสร้างการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์นั้น ผู้ผลิตมีอำนาจการต่อรองต่ำ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากส่วนเหลือมราคายาส่งที่ชาวบ้านได้รับ กับราคายาปลีกของพ่อค้ากลาง

ดังนั้น ในการที่จะขยายตลาดผ้าทอมือให้กว้างขวางขึ้น และสามารถแข่งขันกับสินค้าคู่แข่งได้ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการประกอบอาชีพการทอผ้า จะต้องมีการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้ดี รวมทั้งผลิตสินค้าที่มีคุณภาพดี สอดคล้องกับความต้องการของตลาด คุณภาพจะต้องสม่ำเสมอ มีการผลิตที่มากพอ ปริมาณการผลิตจะต้องแน่นอน ซึ่งสามารถดำเนินการให้สำเร็จได้ด้วยการอาศัยความรู้ในเรื่องเทคนิคการผลิต และการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ชาวเขามีการผลิตในระดับต่ำ ไม่เข้าใจรสนิยมลูกค้าและตลาด ขาดความรู้ในเรื่องการออกแบบ การจัดการและเงินทุน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็เป็นข้อเสนอแนะแนวทางนโยบาย เพื่อช่วยเหลือชาวเขาจึงควรที่จะจูงใจ ให้การสนับสนุนองค์กรเอกชน ที่มีความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการผลิต การตลาด และการจัดการทางด้านนี้เข้ามาลงทุนผลิตผ้าทอกะเหรี่ยง โดยอาศัยแรงงานจากชาวเขาในหมู่บ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต

สาเหตุของค่านิยมและความเปลี่ยนแปลงของการผ้าทอกะเหรี่ยง สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) การคมนาคมติดต่อกับคนสังคมภายนอก โดยเฉพาะพื้นราบ ทำให้กะเหรี่ยงมีการแลกเปลี่ยนหรือยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้าสู่สังคมของตน

๒) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของกะเหรี่ยงในปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากความล้มเหลวในการทำเกษตรกรรม ทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค เป็นผลให้บางครอบครัวต้องออกไปรับจ้างคนพื้นราบ ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เพื่อให้ได้เงินมาเพียงพอ สำหรับซื้อข้าวบริโภค ฉะนั้นการผลิตเครื่องนุ่งห่มจึงหยุดชะงัก และต้องซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปกันมากขึ้น

๓) การเกิดข้อเปรียบเทียบระหว่างเสื้อผ้าสำเร็จรูป และเสื้อผ้าซึ่งผลิตเอง เสื้อผ้าสำเร็จรูปนั้น มีสีสันและแบบสวยงาม ต่างกับเสื้อผ้าซึ่งผลิตขึ้นเอง มีสีจืดจางแบบจินตนาการ อีกทั้งไม่ต้องใช้เวลาผลิตมาก เป็นผลให้ชาวกะเหรี่ยงนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูปกันมากขึ้น

๔) การทอผ้าตามความต้องการของตลาดผลิตภัณฑ์ชาวเขา ปัจจุบันมีชาวกะเหรี่ยงบางหมู่บ้านได้รับการส่งเสริมในด้านการทอว่าเป็นสินค้าจากหน่วยงานต่างๆ เช่น จากโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์ คณะมิชชันนารี มูลนิธิส่งเสริมหัตถกรรมชาวเขา เป็นต้น

หน่วยงานเหล่านี้จะเป็นผู้สั่งซื้อและกำหนดตลาดย สีสัน และจำนวนที่ต้องการ ทำให้ชาวกะเหรี่ยง มุ่งทอผ้าเพื่อสนองความต้องการของหน่วยงานเหล่านี้ จนละเลยการผลิตเพื่อครอบครัว ฉะนั้นรายได้ จากการขายผลิตภัณฑ์ส่วนหนึ่งจึงถูกนำไปซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปเพื่อสมาชิกในครัวเรือน

๖) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาชีพการทอผ้าก็เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน (ฤชอร แซ่โกย. : ๒๕๔๔) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมประวัติความเป็นมา และเพื่อศึกษา อาชีพการทอผ้าก็เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน การเก็บรวบรวม ข้อมูลกระทำโดยการศึกษาเอกสาร ตำรา การสัมภาษณ์ผู้นำสตรีและแม่บ้าน ตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ จากหน่วยงานส่งเสริม ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการทอผ้า รวมทั้งการสังเกตประกอบการซักถาม ผู้เกี่ยวข้องจากนั้นนำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำเสนอ โดยการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑) ความเป็นมาของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม ชุมชนนี้เป็นชุมชนของชาวไทย ภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงกลุ่มโป้ว และกลุ่มสะตอซึ่งอพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือตอนบนด้วยความ เลื่อมใสศรัทธาในครุบาทวงษ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ชุมชนนี้ได้รับการยกฐานะเป็นหมู่บ้านทางการในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ สภาพทางเศรษฐกิจในอดีตเป็นแบบพึ่งพาธรรมชาติและทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ครั้นเมื่อ ผลผลิตไม่เพียงพอกับการดำเนินชีวิต ชาวบ้านจึงหันไปประกอบอาชีพรับจ้าง และค้าขาย สำหรับ วัฒนธรรมประเพณีนั้นได้สืบทอดมาจากถิ่นฐานเดิมจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น ประเพณีการขึ้นปีใหม่ และ ประเพณีการแต่งงาน ซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวข้องกับการทอผ้าและการสืบทอดความรู้เรื่องการทอผ้าซึ่งมีให้ เฉพาะหญิงเท่านั้น ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ หน่วยงานราชการได้เข้าไปจัดหาและจัดสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ ให้แก่หมู่บ้าน รวมทั้งการขยายโอกาสทางการศึกษา ทำให้มีผลต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านเกิดการ เปลี่ยนแปลงไป

๒) กระบวนการทอผ้าและแนวทางการออกแบบลวดลายผ้าก็เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยงในอดีต เป็นกระบวนการที่ง่าย ๆ พึ่งพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว ทั้งในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ในการทอ และกระบวนการในการพัฒนาคุณภาพของเส้นใย รวมทั้งลวดลายผ้าที่ออกแบบมีจุดมุ่งหมายของการทอ เพื่อใช้ในครัวเรือน สำหรับการทอผ้าในปัจจุบันนั้นยังคงใช้กระบวนการแบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้น มีการจัดทอวัสดุโดยการซื้อแทนการจัดทำขึ้นใช้เอง ด้านการพัฒนาคุณภาพของเส้นใย การย้อมสีได้รับความรู้จากการส่งเสริมของหน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้แล้ววัตถุประสงค์ของการทอผ้าได้เปลี่ยนเป็นการทอ เพื่อการพาณิชย์

๓) อาชีพการทอผ้าก็เอวมีรูปแบบของการประกอบอาชีพที่ชัดเจน กล่าวคือ มีการรวมกลุ่ม ผู้ประกอบของอาชีพโดยได้รับการส่งเสริมและอบรมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้แก่ศูนย์พัฒนา และสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน มูลนิธิโครงการหลวง และศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูง หน่วยงาน

เหล่านี้ให้การส่งเสริมในเรื่องการจัดการด้านการผลิตทั้งในเรื่องของเทคนิคการทอและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด การอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่ทอผ้า รวมถึงการสนับสนุนด้านเงินทุน สำหรับการจับจำหน่ายนั้นได้มีการจำหน่ายโดยตรงให้แก่ผู้ซื้อและจำหน่ายโดยผ่านพ่อค้าคนกลางหรือตัวแทนของพ่อค้าคนกลาง พร้อมทั้งมีการส่งเสริมการขายโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์อีกด้วย สำหรับปัญหาการประกอบอาชีพนั้น มีทั้งปัญหาที่เกิดจากการดำเนินการของหน่วยงานที่ส่งเสริมก็คือ การจัดโครงการอบรมไม่ต่อเนื่อง และจำนวนเงินสนับสนุนมีไม่เพียงพอ และปัญหาด้านผู้ผลิต คือการทอผ้าไม่ตรงตามความต้องการของตลาดทั้งด้านคุณภาพและรูปแบบการนำไปใช้

๔) ในอดีตเผ่ากะเหรี่ยงไม่ว่าจะเป็น สะกอ หรือ โป จะมีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าทอมือซึ่งแม่หรือผู้หญิงเป็นคนทอ ผ้าทอจะมีรายละเอียดที่ละเอียดและสวยงาม และแต่ละลายที่เกิดขึ้นก็จะเกิดจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ทำให้คนในสมัยก่อนคิดค้นลายผ้าขึ้นมา และบางลายก็เกิดจากเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ในสมัยก่อนนั้นชาวกะเหรี่ยงจะปลูกฝ้ายเองและย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ วัสดุที่นำมาใช้ได้แก่เปลือกไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้สน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทำให้วิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไปด้วยเมื่อเสื้อผ้าของคนในเมืองที่สามารถหาซื้อได้ง่ายกว่า มีราคาที่ถูกกว่า อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับในยุคปัจจุบันด้วย ซึ่งแตกต่างจากผ้าทอกะเหรี่ยงที่มีขั้นตอนการทำค่อนข้างยาก ราคาแพงพอสมควรจึงทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่ากะเหรี่ยงเปลี่ยนไปด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ลายผ้าทอต่างๆ เริ่มที่จะสูญหายไปบ้างแล้ว จากข้อดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการรวบรวมลายผ้ากะเหรี่ยง ประวัติความเป็นมาที่พอมืออยู่ทั้งลายโบราณและลายที่เกิดขึ้นมาใหม่ และลายที่คิดค้นขึ้นเพื่อการค้า เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและรักษาไว้เป็นมรดกทางภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษได้คิดค้นไว้ ให้เป็นความภาคภูมิใจของชนรุ่นหลัง)

๕) ผ้าทอกะเหรี่ยง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เริ่มจากความเป็นมาของชุมชน ชนเผ่ากะเหรี่ยงได้อพยพเข้ามาในฝั่งไทยเพราะถูกพม่าขับไล่ และได้อาศัยในบริเวณที่ลุ่มตามไหล่เขาและใกล้แหล่งน้ำ เริ่มแรกมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนประมาณ ๕-๘ หลังคาเรือน ปัจจุบันได้มีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้น ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อในเรื่องของการทอผ้าว่า ผู้หญิงทุกคนจะต้องทอผ้าเป็น ดังนั้นผู้สูงอายุส่วนใหญ่จึงยังคงให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมการทอผ้าอยู่ และจะสอนการทอผ้าให้กับเด็กผู้หญิงที่มีอายุประมาณ ๗ - ๑๐ ปี ที่มีความสนใจ เด็กจะเกิดเรียนรู้การทอผ้าจากการสังเกตและการฝึกหัดอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอ ได้แก่กี่เอว ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง กี่เอวทำจากวัสดุที่ทำได้จากธรรมชาติ สำหรับลักษณะโครงสร้างลวดลาย เทคนิคการผลิต และการจัดหมวดหมู่ผ้าทอ

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยคุณภาพ

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตากครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการศึกษา คือ ศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยของบุคคลต่าง ๆ และการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วย นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ คณะครูและนักเรียน โดยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑) วางแผนการดำเนินงาน และแต่งตั้งคณะทำงาน

ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานและมีการจัดประชุมเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน โดยแต่งตั้งบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

- ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก
- รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก
- วัฒนธรรมจังหวัดตาก
- นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตากจังหวัดตาก
- นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
- ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด
- ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ
- ครูโรงเรียนแม่ระมาดวิทยาคม
- ครูโรงเรียนบ้านป่าไร่เหนือ

๒) ประสานงานกับผู้นำชุมชน โดยได้ประสานกับนายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตากเพื่อขอความร่วมมือในการจัดประชุมและสถานที่ เพื่อชี้แจงให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบแนวทางและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓) ศึกษาเนื้อหา และกระบวนการศึกษา ได้มีการปรึกษาหารือร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดในการกำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขตเนื้อหา และวิธีการศึกษา พร้อมทั้งจัดทำโครงการร่างงานวิจัย

๔) จัดทำแบบจัดเก็บข้อมูล นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตากเป็นผู้ออกแบบและจัดทำแบบเก็บข้อมูล โดยมีวัฒนธรรมจังหวัดตาก และรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก เป็นที่ปรึกษาและตรวจสอบ

๕) **ลงพื้นที่และดำเนินการจัดเก็บข้อมูล** โดยนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก และได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ และชุมชนที่อำนวยความสะดวก และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

๖) **รวบรวมผลการจัดเก็บข้อมูล** โดยนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก เป็นผู้รวบรวม เรียบเรียงและจัดพิมพ์เป็นเอกสารฉบับร่าง

๗) **วิเคราะห์ข้อมูล** โดยวัฒนธรรมจังหวัด นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก และรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

๘) **สรุปและรายงานผลการดำเนินการศึกษา** โดยนักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก สภาวัฒนธรรมจังหวัดตาก ได้จัดทำสรุปและรายงานผลการวิจัย ๕ บท

๙) **การคืนข้อมูลให้ชุมชน** ได้ประสานงานกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เพื่อขอความร่วมมือในการจัดประชุม และใช้สถานที่ของโรงเรียนบ้านป่าไร่เหนือ สำหรับจัดเวทีคืนข้อมูลให้ชุมชน โดยมีผู้ร่วมเวที ดังนี้ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด กลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ คณะครูและนักเรียนโรงเรียนแม่เงาวิทยาคม โรงเรียนบ้านป่าไร่เหนือ และผู้แทนชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ ร่วมกันพิจารณาและตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง ตรงความเป็นจริง รวมทั้งให้ข้อมูลเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่กระบวนการผลิต และลายของผ้าทอกะเหรี่ยงชุมชนบ้านป่าไร่เหนือให้คงอยู่และแพร่หลายต่อไป

ประชากรที่ศึกษา / กลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร กลุ่มประชากรที่ศึกษา ได้แก่

๑.๑ ผู้นำชุมชน

๑.๒ ผู้ประกอบอาชีพทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีความชำนาญพิเศษ โดยทำการทอผ้าไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี

๑.๓ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๑.๓.๑ ผู้ใช้ผ้าทอกะเหรี่ยง

๑.๓.๒ ผู้สนับสนุนการทอผ้ากะเหรี่ยง

๒) กลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ได้กำหนดการศึกษากลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ดังต่อไปนี้

๒.๑ **ผู้นำชุมชนกะเหรี่ยง** บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก จำนวน ๑ คน เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน

๒.๒ ผู้ประกอบอาชีพทอผ้า บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก ที่มีความชำนาญพิเศษ และมีอาชีพการทอผ้าไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี จำนวน ๑๐ คน เพื่อศึกษา ประวัติความเป็นมาของการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ และกรรมวิธี กระบวนการผลิตผ้ากะเหรี่ยง เอกลักษณ์ ลักษณะโครงสร้างของลวดลาย และเทคนิคเฉพาะของผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก

๒.๓ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน และผู้รู้ในชุมชน เป็นผู้ใช้จำนวน ๑๐ คน เพื่อศึกษา การนำผ้าทอไปใช้ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ

๓) ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

๓.๑ ประวัติความเป็นมาของลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก

๓.๒ ลักษณะโครงสร้าง ลวดลาย และเทคนิคการผลิต การจัดหมวดหมู่ของ ผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก

๓.๓ วัฒนธรรมพื้นบ้านที่ศึกษา การสืบค้นรายละเอียดของลักษณะโครงสร้าง ลวดลาย และเทคนิคการผลิต การจัดหมวดหมู่ของผ้าทอกะเหรี่ยง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑) การสังเกต ใช้กระบวนการสังเกต การจดบันทึก และการบันทึกภาพเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ และกรรมวิธีกระบวนการผลิต

๒) การสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน ๓ ชุด ดังนี้

๒.๑ แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก โดยมีกรอบในการสัมภาษณ์คือ ประวัติความเป็นมาของชุมชนกะเหรี่ยง สภาพทั่วไปของชุมชน และประวัติการทอผ้า

๒.๒ แบบสัมภาษณ์กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ กระบวนการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์ และกรรมวิธีกระบวนการผลิต เอกลักษณ์ ลักษณะโครงสร้างของลวดลาย และเทคนิคเฉพาะ

๒.๓ แบบสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน การนำผ้าไปใช้ ในพิธีกรรมต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก โดยการจัดเก็บข้อมูล อย่างเป็นระบบ และการกระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลบรรยายเชิงพรรณนา

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่ได้

ในอดีตกาลชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง (ป่าก่อญอ) เป็นชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่แถบเทือกเขาทางภาคเหนือของประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียง มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และใช้ปัจจัยตามธรรมชาติต่างๆ ในการดำรงชีวิต โดยยึดป่าไม้เป็นหลักในการประกอบอาชีพตลอดมา

อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เป็นอำเภอหนึ่งที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมีประมาณร้อยละ ๗๐ ของประชากรทั้งหมดมีวิถีชีวิตตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา และมีการพัฒนาตนเองไปตามสถานการณ์ของบ้านเมือง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ ๑๘ กิโลเมตร มีประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักด้านการเกษตรตามฤดูกาลและนอกฤดูกาล การประกอบอาชีพในหมู่บ้านนอกจากการเกษตรแล้ว ยังมีกลุ่มสตรีภายในหมู่บ้านที่ให้ความสนใจในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยใช้เวลาวางหลังจากทำเกษตรมาทำการทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน และจำหน่ายเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว ซึ่งในอดีตประชากรส่วนใหญ่จะทอผ้าขึ้นใช้เองในครอบครัว โดยได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น สำหรับลวดลายของผ้าทอจะเป็นลายแบบง่าย ๆ ที่ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก สีของเส้นฝ้ายเป็นสีที่ผ่านกรรมวิธีการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นและทอด้วยเครื่องมือที่ชุมชนผลิตขึ้นเอง ที่เรียกว่า “กักระตุก” และในปัจจุบันยังคงใช้อยู่แต่วัสดุที่ใช้บางอย่างได้มีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย เช่น ใช้ท่อพีวีซี ซึ่งสามารถหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาดทั่วไปแทนไม้ไผ่ เป็นต้น จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากได้รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องของการแต่งกาย ซึ่งเสื้อผ้าที่มีจำหน่ายในท้องตลาดสามารถหาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูก ชุมชนส่วนใหญ่จึงหันมาแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่ สำหรับชุดประจำเผ่าจะใช้สวมใส่เฉพาะวันสำคัญ หรือในงานเทศกาลต่าง ๆ เท่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนมีการทอฝ้าน้อยลง กอปรกับเส้นฝ้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักต้องจัดซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากชุมชนมีการปลูกฝ้ายน้อยลงและกลุ่มผู้สืบทอดที่มีความสามารถในการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายมีจำนวนน้อย เพราะกรรมวิธีค่อนข้างยาก ในปัจจุบันเยาวชนผู้สืบทอดจึงมีความสามารถในการทอผ้าแต่ไม่มีความรู้ในเรื่องของกระบวนการผลิตเบื้องต้น

สำหรับลวดลายของผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือแต่เดิมเป็นลายแบบง่าย ๆ ซึ่งชุมชนทอผ้าไว้สำหรับสวมใส่ในชีวิตประจำวัน ภายหลังจึงได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ได้แก่

พัฒนาชุมชนจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ ที่ได้จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ชุมชนในการทอผ้าในลวดลายต่างๆ ที่ประณีตและสวยงาม นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มทอผ้ายังได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาพัฒนาและปรับปรุงยุคต่อยุคผ้าขึ้นมาใหม่ โดยการผสมผสานลายต่างๆ ลงบนผืนผ้าเพื่อให้แปลกตาและสวยงามยิ่งขึ้น

๔.๑ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ)

ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านป่าไร่เหนือก่อตั้งขึ้น เมื่อปี พ. ศ. ๒๔๗๓ มีนายหม่องคำ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก มีจำนวนครัวเรือน ๓-๔ หลังคาเรือน ตั้งอยู่กระจัดกระจาย ต่อมา มีชาวบ้านจากกลุ่มบนคอยอพยพมาอยู่ประมาณ ๑๐ หลังคาเรือน ในขณะนั้น หมู่ ๓ บ้านป่าไร่เหนือรวมกับหมู่ ๕ บ้านสันป่าไร่ มีนายแก้ว ชมพู เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาในปี ๒๕๑๔ ได้แยกหมู่บ้านจากหมู่ ๕ บ้านสันป่าไร่ มาเป็นหมู่ ๑๐ บ้านป่าไร่เหนือ มีนายเพชร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันหมู่ ๑๐ บ้านป่าไร่เหนือได้เปลี่ยนเป็นหมู่ ๓ โดยมีนายฉวี สันโดยพนาไพร เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน ๖๐ – ๗๐ หลังคาเรือน (ตุลาคม ๒๕๕๑ : องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือติดต่อกับหมู่ ๘	ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด
ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ ๗	ตำบลแม่กาษา อำเภอแม่สอด
ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ ๒	ตำบลพระธาตุอำเภอแม่ระมาด
ทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ ๕	ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด

ขนาดพื้นที่ของหมู่บ้าน ๖๔๐ ไร่

ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์

จำนวนประชากร ๑,๐๔๕ คน เป็นชาย ๕๒๒ คน / หญิง ๕๒๓ คน

จำนวนครัวเรือน ๒๓๑ หลังคาเรือน

การนับถือศาสนา คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์

จำนวน ๓ แห่ง และมีวัด จำนวน ๑ แห่ง

ภาษา ใช้ภาษากะเหรี่ยงในการสื่อสาร

สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

- การคมนาคม บ้านป่าไร่เหนือมีเส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ระมาดเป็นระยะทาง ๑๘ กิโลเมตร มีเส้นทางไปอำเภอแม่สอดที่เชื่อมต่อกับบ้านโกกโก่ ตำบลแม่กาษาได้อีกเส้นทางหนึ่ง
- น้ำดื่ม น้ำใช้ ประชาชนในหมู่บ้านมีน้ำประปาสำหรับอุปโภคและบริโภคเป็นน้ำประปาภูเขา ซึ่งมีถังสำหรับเก็บน้ำหรือพักน้ำ ที่มีความจุ ๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร และมีน้ำบ่อทราย จำนวน ๔ บ่อ
- ไฟฟ้า ปัจจุบันในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน
- การโทรคมนาคม ประชาชนมีโทรศัพท์ผู้สาธารณะใช้ จำนวน 2 ตู้ โทรศัพท์บ้าน จำนวน ๑๕ เครื่อง และโทรศัพท์มือถือจำนวน ๕๓ เครื่อง
- โรงเรียน ชุมชนบ้านป่าไร่เหนือมีโรงเรียนจำนวน ๑ แห่ง คือโรงเรียนบ้านป่าไร่เหนือ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๑ แห่ง

ข้อมูลพื้นฐาน

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๒๓๑ ครัวเรือน

- อาชีพของราษฎรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- จำนวนพื้นที่การเกษตร ทำนา ๖๗ ไร่ ทำไร่ ๑๔๕ ไร่
- แหล่งธุรกิจหมู่บ้าน ดังนี้ ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ ๑ แห่ง ร้านค้า ๑๓ แห่ง โรงสีข้าว ๓ แห่ง ปั้มน้ำมัน ๑ แห่ง

จากการพบปะพูดคุยกับชุมชนพบว่า มีบริษัทเมล็ดพันธุ์เครือเจริญโภคภัณฑ์ ได้นำเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยา นำมาลงทุนและจะมารับซื้อผลผลิตในระยะเก็บเกี่ยว

- กลุ่มอาชีพ จำนวน ๓ กลุ่ม

๑) กลุ่มเลี้ยงโค

๒) กลุ่มทอผ้า

๓) กลุ่มเลี้ยงสุกร

- ข้อมูลด้านทรัพยากร

๑) ในหมู่บ้านมีป่าชุมชนจำนวน ๑ แห่ง

๒) มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน จำนวน ๒ ครั้ง

- ทูทางสังคม

๑) ปราชญ์ชาวบ้าน

๒) ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์

๓) มีการใช้แรงงานร่วมกัน(ลงแขก)

บ้านป่าไร่เหนือ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่และเป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง

มีการใช้ภาษากะเหรี่ยงในการพูดสื่อสารซึ่งกันและกัน มีการลงแขกเกี่ยวข้าว มีประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี วิธีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อยู่อย่างพอเพียง มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านป่าไร่เหนือจึงมีอัตลักษณ์ เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กำหนดตำแหน่งการพัฒนาอยู่ที่การส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ด้วยกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ประหยัด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านป่าไร่เหนือมีจุดเด่นอยู่ที่ชาวบ้านมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม การทำงานไม่ต้องจ้างแรงงานในการปลูกพืชไร่ต่างๆ ใช้วิธีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางเหนือ เรียกว่าเอาแรงกัน ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่าเอามือกัน (ลงแขก) ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีการจัดกิจกรรมเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีผูกข้อมือกะเหรี่ยง(กี้ออลา) เป็นต้น จุดอ่อนของชาวกะเหรี่ยงคือการไม่รู้ภาษาไทยของประชาชนบางส่วน แต่มีจุดเด่นในเรื่องการยึดถือวัฒนธรรมดั้งเดิม มีภูมิปัญญาชาวบ้านในการทอผ้าด้วยกี่เอว มีการจัดตั้งกลุ่มแต่ขาดการสนับสนุนในเรื่องการตลาดและการบรรจุภัณฑ์ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะต้องเข้าไปส่งเสริมและให้การสนับสนุนกลุ่มทอผ้า รวมทั้ง ส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

อาหารพื้นบ้าน

- อาหารคาว ได้แก่ แกงกะโป๊ ข้าวจ้าว หมู ผัก พริกแกง
- อาหารหวาน ได้แก่ หมี่โตะปี ข้าวแดงกา

ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงในบ้านป่าไร่เหนือส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ จึงจัดกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ในวันคริสต์มาส คือวันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี ประเพณีที่สำคัญของชาวกะเหรี่ยงอีกอย่างหนึ่ง คือ ประเพณีผูกข้อมือ(กี้ออลา) เป็นต้น

ตัวอย่างประเพณีของชาวกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ

ประเพณีผูกข้อมือถือศีลลาขุ (กัจจิลลาขุ) การผูกข้อมือของชาวกะเหรี่ยง

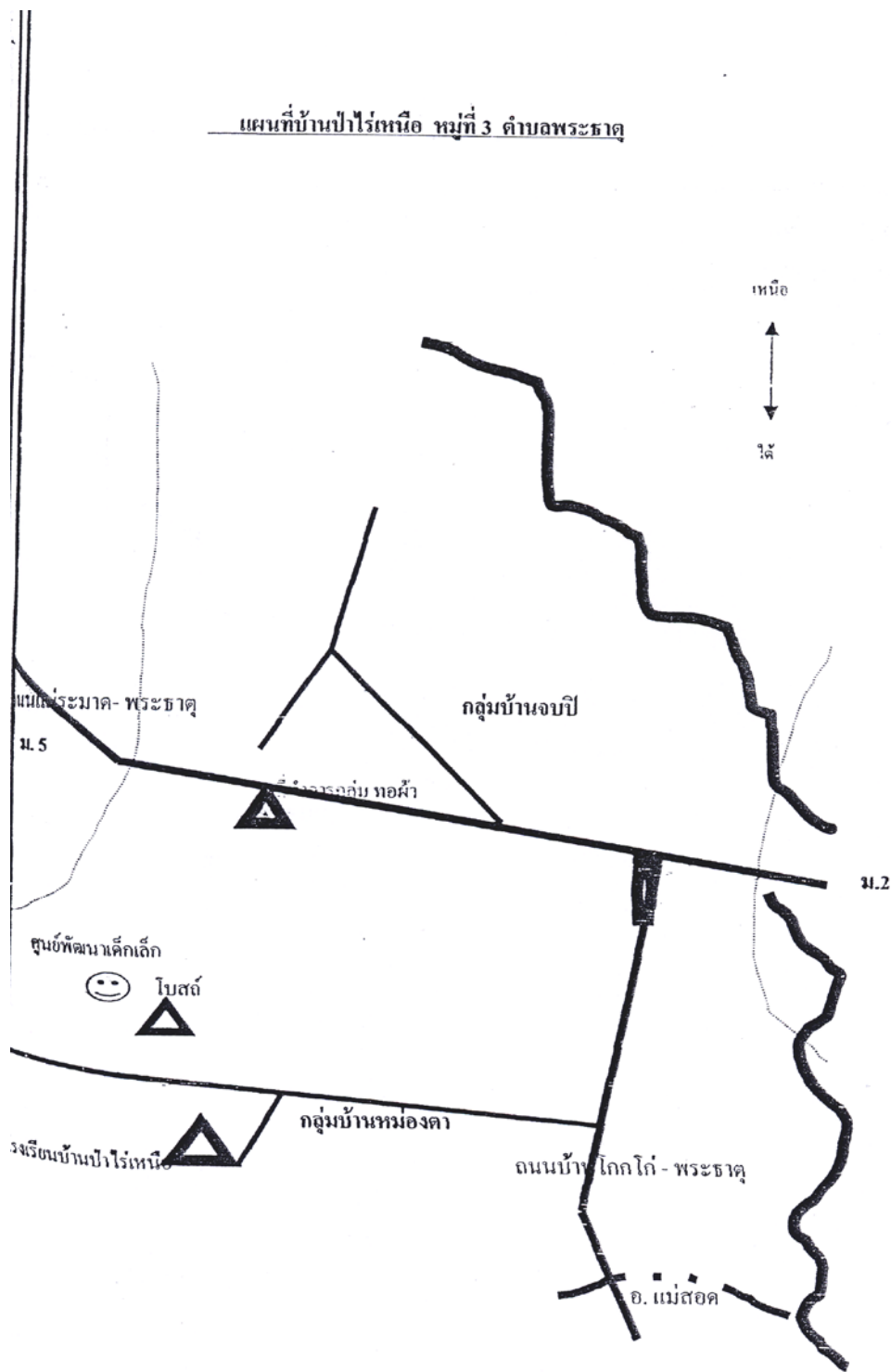
ระยะเวลาดำเนินการ : วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (เดือนสิงหาคม)

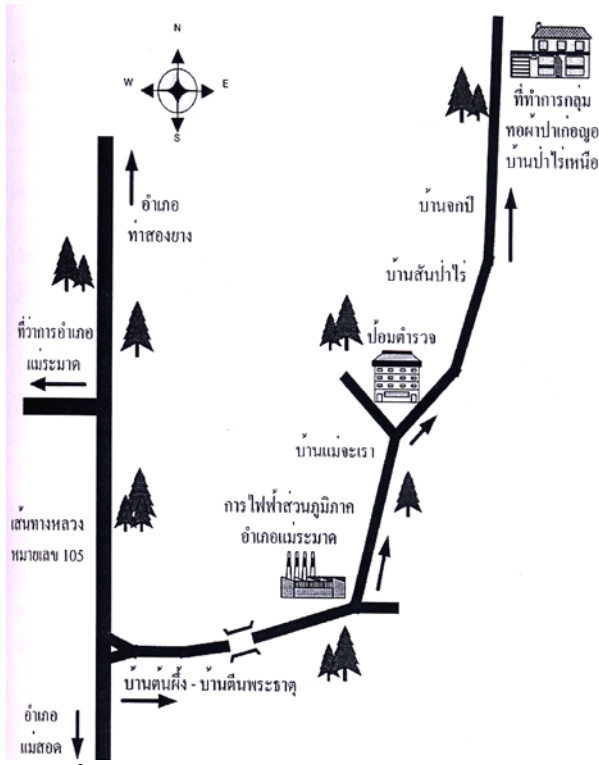
การผูกข้อมือแบบชาวกะเหรี่ยงสะกอ (กะเหรี่ยงคอย)บ้านป่าไร่เหนือ ลูกบ้านต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในพิธีให้พร้อม จากนั้นก็จะเชิญผู้สูงอายุหรือผู้เฒ่าในหมู่บ้าน ชาย ๑ คน หญิง ๑ คน ไปทำพิธีผูกข้อมือให้ ก่อนทำพิธีเจ้าของบ้านจะต้องนำเสื่อกางเกงของคนในบ้านทุกคนใส่ไว้ในตะกร้าเสื่อผ้าเพื่อทำพิธี เริ่มด้วยการเคาะหัวบันไดบ้าน พร้อมกับการจุดเทียนขี้ผึ้ง ๒ เล่ม เสร็จแล้วไปเคาะที่หิ้งคา ในขั้นตอนนี้จะต้องแกะข้าวต้มจอก ข้าวเหนียวงา และข้าวสวย ใสลงในจานไม้ที่เตรียมไว้เสร็จแล้วก็จะผูกข้อมือให้ทุกคนในบ้าน เริ่มที่คนอายุน้อยที่สุดไปจนถึงคนอายุมากที่สุด เมื่อผูกข้อมือให้คนสุดท้ายแล้วก็จะนำข้าวเหนียวงา ข้าวต้มจอกและข้าวสวยไปวางไว้บนเตาหุงข้าว แล้วผูกด้าย ๗ เส้นที่ขาหิ้ง หลังจากนั้นก็จะเชิญคนในหมู่บ้านที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารและดื่มเหล้าด้วยกัน

การผูกข้อมือนั้นใช้ด้ายสีขาว ซึ่งย้อมสีด้วยรากลไม้ธรรมชาติ (ชาวกะเหรี่ยง เรียกว่าลื้อก่อ โก่อ๊ะ) ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าผู้แก่จะต้องเดินไปผูกข้อมือให้กับลูกหลานจนกว่าจะครบทุกบ้าน ถ้าเป็นหมู่บ้านใหญ่ผู้อาวุโสจะต้องแบ่งกันหลายจุด เพื่อให้การผูกข้อมือเสร็จภายในวันเดียว

การผูกข้อมือในสมัยก่อน ชาวกะเหรี่ยงจะมีการเฉลิมฉลอง ด้วยการดื่มเหล้า ดึงกลองเหล็ก ร้องเพลงกะเหรี่ยงทั้งวันทั้งคืนด้วยความสนุกสนานรื่นเริง ช่วยกันทำอาหาร และรับประทานอาหารร่วมกัน ชาวกะเหรี่ยงจึงเกิดความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดมา

ภาพที่ ๑ : แผนที่บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะเรังมาต จังหวัดตาก

สถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ ๘๔/๓ หมู่ที่ ๓ บ้านป่าไร่เหนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๔๑๕๑๕๒

ภาพที่ ๒ : สภาพหมู่บ้าน ชุมชน บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ภาพที่ ๓ : โรงเรียนบ้านป่าไร่เหนือ
ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ภาพที่ ๔ : กลุ่มทอผ้าป่าเกอญอบ้านป่าไร่เหนือ

๔.๒ ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าและพัฒนาการของกลุ่ม

ในอดีตชนเผ่าปาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ไม่ว่าจะเป็นสะกอหรือโปว์จะมีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าทอมือ ซึ่งแม่หรือผู้หญิงจะเป็นคนทอ ในสมัยก่อนนั้นชาวกะเหรี่ยงจะปลูกฝ้ายเองและย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ วัสดุที่นำมาใช้ ได้แก่ เปลือกไม้แดง ไม้ประคู้ ไม้สน เป็นต้น

กลุ่มทอผ้าปาเกอญอ บ้านป่าไร่เหนือ เป็นกลุ่มสตรีทอผ้าที่สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษซึ่งทำกันเกือบทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน โดยมีการก่อตั้งแบบไม่เป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ แต่เป็นการรวมตัวของกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน มีอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพเสริม จำนวน ๓๒ คน ดำเนินการของบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมจากส่วนราชการ โดยปราศจากองค์ประกอบของกลุ่มที่ต้องเป็นการรวมตัวที่ต่างคนต่างผลิต จำหน่ายด้วยตนเอง โดยมีนางหล้า ฐานะ เป็นประธาน ในขณะนั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่นแต่ไม่สามารถนำงบประมาณมาดำเนินการได้เนื่องจากไม่มีความรู้ในการบริหารจัดการจึงทำให้สมาชิกยืมเงินที่ได้รับการสนับสนุน ไปประกอบกิจกรรมกันเองและจำหน่ายเอง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้มีการประชุมกลุ่มโดยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเป็นที่ปรึกษา มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการกลุ่ม เจ้าหน้าที่ให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการงบประมาณของกลุ่ม จึงมีข้อตกลงร่วมกัน โดยให้สมาชิกลงหุ้นร่วมกันหุ้นละ ๑๐๐ บาท สมาชิกถือหุ้นอย่างน้อยคนละ ๑ หุ้นและจะต้องทอผ้าให้กลุ่มอย่างน้อยเดือนละ ๒ ชิ้น และให้สถานที่บ้านของนางกลม ปลูกปัญญาดี คณะกรรมการกลุ่มฝ้ายการผลิตเป็นที่ทำการกลุ่ม โดยให้สมาชิกรับเส้นฝ้ายของกลุ่มไปดำเนินการตามความถนัดของแต่ละคน ไม่จำกัดผลิตภัณฑ์ คณะกรรมการกลุ่มจะเป็นผู้จัดซื้อวัตถุดิบ (ฝ้าย) จากในพื้นที่ที่สมาชิกผลิตเองบ้าง และซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่บ้าง สมาชิกกลุ่มสามารถย้อมสีฝ้ายได้เอง ทั้งสีเคมีและสีธรรมชาติ ทั้งนี้ การทอผ้าปาเกอญอเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษซึ่งในอดีตเป็นการผลิตไว้ใช้เอง ปัจจุบันเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดสรรให้เป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในระดับอำเภอ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าในเวลาว่างจากการทำเกษตรและสามารถที่จะเสริมสร้างเป็นอาชีพหลักให้กับสมาชิกกลุ่มได้ ถ้ามีการจัดการที่ครบวงจร ทั้งนี้ จะสามารถช่วยลดปัญหาการถางป่าเพื่อปลูกพริก หรือปลูกข้าวไร่ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

บทบาทของกลุ่มทอผ้าต่อชุมชน

กิจกรรมการทอผ้าของกลุ่ม เป็นการผลิตเพื่อเอาไว้ใช้เองและการจำหน่ายในชุมชนเป็นหลัก ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง เป็นสินค้าที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนสามารถหาซื้อได้ง่าย ราคาไม่แพงมาก ผู้ซื้อบางคนจะซื้อไว้ใช้เอง บางคนจะซื้อเป็นของฝาก กลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านประกอบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในหมู่บ้านลดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม

ในหมู่บ้าน และยังเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ใกล้เคียง (ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร และคณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : ๒๕๔๘)

๔.๓ ปัจจัยการผลิตและวัสดุอุปกรณ์

ในระยะแรกของการรวมกลุ่มฯ สมาชิกจะเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบในการผลิตเอง ซึ่งวัตถุดิบ
ในการผลิตจะเป็นฝ้ายที่สมาชิกแต่ละคนปลูกขึ้นเอง แต่ต่อมาการปลูกฝ้ายได้ลดน้อยลง เนื่องจากสมาชิก
นำพื้นที่ที่ทำการปลูกฝ้ายไปปลูกพริกซึ่งทำรายได้หลักให้ครอบครัวเพิ่มขึ้น ทำให้มีสมาชิกที่เคยปลูกฝ้าย
เพื่อทอผ้าลดลงจาก ๒๕ ครัวเรือน เหลือเพียง ๑ ครัวเรือนเท่านั้น กอปรกับกรรมวิธีในการปั่นฝ้ายให้เป็น
เส้นด้ายเป็นขั้นตอนที่ขาดต้องอาศัยประสบการณ์และความชำนาญ ซึ่งสมาชิกกลุ่มไม่สามารถทำได้ทุกคน
ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าจะเป็นผู้จัดซื้อฝ้ายให้แก่สมาชิก โดยส่วนใหญ่ซื้อมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถ
จัดซื้อได้ตลอดทั้งปี

ปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย วัตถุดิบหลักและวัตถุดิบรอง

วัตถุดิบหลัก ได้แก่ ฝ้ายและด้ายสำเร็จรูป

- ฝ้าย เป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ ซึ่งผ่านกระบวนการต่างๆ ตามธรรมชาติ
หลายขั้นตอนก่อนจะมาเป็นเส้นฝ้าย

- ด้ายสำเร็จรูป เป็นวัตถุดิบหลักอีกชนิดที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นด้ายที่ผ่าน
กระบวนการทางเทคโนโลยี

- การปลูกฝ้าย ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านพระธาตุ จะเริ่มปลูกต้นฝ้ายประมาณเดือน
มกราคม - กุมภาพันธ์ และจะสามารถเก็บเกี่ยวฝ้ายประมาณ เดือนธันวาคม ซึ่งชนิดของต้นฝ้ายจะมี
๒ ชนิด คือ ฝ้ายชนิดที่สามารถปลูกและเก็บเกี่ยวได้ปีต่อปี และอีกชนิดหนึ่งจะเป็นต้นฝ้ายที่สามารถ
เก็บเกี่ยวดอกฝ้ายได้ติดต่อกันถึง ๑ ปี หลังจากนั้นต้องเริ่มปลูกต้นฝ้ายขึ้นมาใหม่

ภาพที่ ๕ : ฝ้ายธรรมชาติชนิดสีน้ำตาลตุ่น

ภาพที่ ๖ : ฝ้ายธรรมชาติชนิดสีขาว

ภาพที่ ๗ : ฝ้ายธรรมชาติผ่านการ
ย้อมสีสังเคราะห์

วิธีการย้อมฝ้ายด้วยวัสดุธรรมชาติ

๑. นำฝ้ายที่ซักแล้วบิดหมาด ต้มรวมกับกล้วยดิบเป็นแฉ่น
๒. นำกล้วยดิบออก นำฝ้ายออกจากหม้อต้ม (พักไว้ก่อน)
๓. นำส่วนผสมที่เหลือ (ขึ้นอยู่กับสีที่ต้องการย้อม) ทุกอย่างต้มเดือด ประมาณ ๒ ชั่วโมง
๔. กรองเอาแต่น้ำ และ นำฝ้ายที่ผ่านขั้นตอนที่ ๑-๒ ต้มอีก ๒ ชั่วโมง
๕. นำไปตากบนราวให้แห้ง
๖. ต้มน้ำให้เดือดนำแป้งข้าวเจ้าผสมกับน้ำเปล่าคนให้เข้ากัน นำเทลงในหม้อต้ม โดยมีอัตราส่วนคือ ฝ้าย ๖ หัว ไข่แป้ง ๑ กิโลกรัม น้ำ ๒ ลิตร

ทั้งนี้ นอกจากกล้วยดิบแล้ว ยังมีวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการย้อมสีของฝ้ายอีกหลายชนิด โดยมีรายละเอียดตามตาราง ซึ่งเคล็ดลับในการคัดเลือกวัตถุดิบ คือ ต้องเป็นวัสดุที่มียางเป็นสำคัญ เพื่อความเหนียวนุ่ม และทนทานของเส้นด้าย

ตารางที่ ๑ ตารางแสดงการผสมสีของเส้นฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติบ้านป่าไร่เหนือ

สี	ส่วนผสมหลัก	ส่วนผสมตัวแปรตามสี
เขียว	กล้วยดิบ+น้ำปูนใส+เกลือ	เปลือกต้นเพกา+ใบฝรั่ง+ขี้เถ้า
เปลือกมังคุด	กล้วยดิบ+น้ำปูนใส+เกลือ	เปลือกไม้ประดู่
เขียวแก่	กล้วยดิบ+น้ำปูนใส+เกลือ	เปลือกต้นหูกวาง
เหลือง	กล้วยดิบ+น้ำปูนใส+เกลือ	ขมิ้น
เหลืองอ่อน	กล้วยดิบ+น้ำปูนใส+เกลือ	เปลือกต้นมะม่วง

วัตถุดิบรอง ได้แก่

แป้งข้าวเจ้า ใช้ในกระบวนการเตรียมฝ้ายก่อนนำมาทอ โดยจะนำฝ้ายที่ผ่านการต้มประมาณ ๒ ชั่วโมง มาคั้นกับแป้งข้าวเจ้า จากนั้นจึงนำฝ้ายดังกล่าวบิดให้แห้งและนำไปตาก เพื่อให้ฝ้ายมีความนิ่มและเหนียวสำหรับการทอ

ลูกเดือย เป็นวัตถุดิบที่ใช้เป็นเครื่องประดับเสื้อที่ต้องการประดับให้สวยงาม

ถ่าน เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการเตรียมฝ้าย (ในขั้นตอนต้มฝ้าย)

เข็มเย็บผ้า เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการเย็บผ้าทอให้ต่อกันเพื่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ย่อม/ ผ้าปูโต๊ะ

กรรไกร ใช้ตัดเย็บฝ้ายหรือด้ายประดิษฐ์ในการตัดเย็บเสื้อผ้า

วัสดุและอุปกรณ์การผลิต

กี่เอว เป็นอุปกรณ์หลักในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอของกลุ่มทอผ้า ซึ่งสมาชิกจะจ้างช่างในหมู่บ้านเป็นผู้จัดทำขึ้น บางรายสามารถจัดทำขึ้นเอง โดยกี่เอวที่ใช้มีส่วนประกอบ ได้แก่ ที่คาดเอว ไม้ม้วนผ้า ไม้รีดฝ้าย ไม้ผัง(ไม้ชิงหน้าผ้า) วีฟิม (ไม้หาลาบหรือดาบ) ไม้กระบอก ที่ยันเท้า และแกนกี่เอว

กึ่งกว้าง หรือขาแมงมุม เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นฝ้ายให้เป็นก้อนๆละ ๑ ต่อง (ใจ) เพื่อเตรียมสำหรับกระบวนการทอ

โวงิน เป็นอุปกรณ์เตรียมด้ายเส้นยืนก่อนการทอผ้า ทำจากไม้ไผ่ มีแกนเป็นซี่ ๆ เพื่อแบ่งเป็นเส้นฝ้ายในการทอ

สายวัด ใช้ในการวัดความกว้างและความยาวของผ้าที่ทอ

ส่วนประกอบของ “กี่เอว”

ภาพที่ ๘ : (ที่คาดเอว) ทำจากหนังสัตว์ เก้ง กวาง หรือผ้า

ภาพที่ ๙ : ไม้หนีบฝ้าย (ทาดิ)

ภาพที่ ๑๐ : ไม้กั้นฝ้ายให้ตึง (นอแจะ)

ภาพที่ ๑๑ : ไม้ทอ (ทาแปะ)

ภาพที่ ๑๒ : ไม้พันฝ้าย (ลีชุย)

ภาพที่ ๑๓ : ฝีม (แนโบ)

ภาพที่ ๑๔ : ไม้กระบองกลม (กรู)

ภาพที่ ๑๕ : ไม้กลมเล็กอยู่บนสุดสำหรับเลื่อนฝ้าย ภาพที่ ๑๖ : ไม้ม้วนด้าย (ตะตะเลโดย)

ภาพที่ ๑๗ : ไม้ยันเท้าเพื่อให้ผ้าตึง

๔.๔ โครงสร้างลวดลายของผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ

ผ้าทอของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ จะมีลายผ้าที่ละเอียดสวยงาม ซึ่งคนในอดีตได้คิดค้นลายผ้าขึ้นมาเอง แต่ละลายที่เกิดขึ้นได้จากการสังเกตสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และบางลายเกิดจากการบอกเล่าสืบต่อกันมา ผ้าที่มีความสวยงาม ละเอียด เรียบเนียนและประณีต เป็นศิลปะเฉพาะในการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยง ในบ้านป่าไร่เหนือ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก โดยเนื้อของลายจะกลมกลืนเป็นผืนเดียวกับผืนผ้า ซึ่งจะแตกต่างกับที่อื่นที่ลายจะนูนอยู่บนผืนผ้าและผ้าดูง ลายผ้าจะอยู่ตรงกลาง ส่วนหัวท้ายของผืนผ้าลายผ้าจะเป็นลายขวาง ซึ่งลายของผ้าทอแบบเดิมจะเป็นลายแบบง่าย ๆ ที่ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก เช่น ลายสี่เหลี่ยม ลายเส้นตรง ลายตานก เป็นต้น แต่ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือได้มีการพัฒนาและปรับปรุงลายผ้า โดยประยุกต์ขึ้นมาใหม่ด้วยการผสมผสานลายต่าง ๆ ลงบนผืนผ้าให้มีความแปลกใหม่และสวยงามยิ่งขึ้น เช่น การผสมระหว่างลายขอบตาและลายเมล็ดพืชทอง ลายแมงมุมน้ำ ผสมเมล็ดพืชทอง เป็นต้น

ภาพที่ ๑๘ : ตัวอย่างลายผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ (แบบดั้งเดิม)

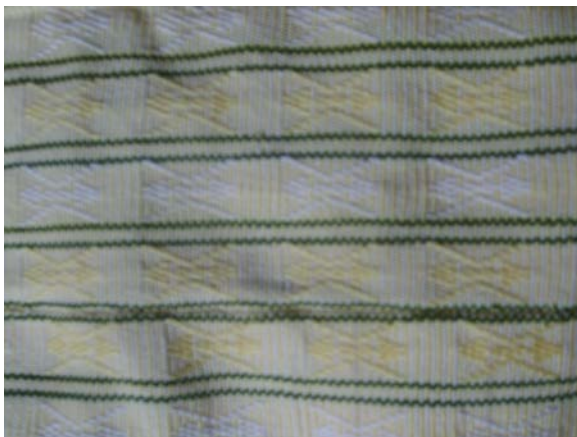
ภาพที่ ๑๘.๑ : ลายเส้นตรง

ภาพที่ ๑๘.๒ : ลายสี่เหลี่ยม

ภาพที่ ๑๘.๓ : ลายแฉก

ภาพที่ ๑๘.๔ : ลายแมงมุมน้ำ

ภาพที่ ๑๘.๕ : ลายซิกแซกตรง

ภาพที่ ๑๘.๕ : ลายเกล็ดเต่า

ภาพที่ ๑๘.๖ : ลายผีเสื้อ

ภาพที่ ๑๘.๘ : ลายไทย

ภาพที่ ๑๘.๘ : ลายแมงมุมน้ำทอต่อกัน
ผสมลายน้ำไหล

ภาพที่ ๑๘.๑๐ : ลายซิกแซก

ภาพที่ ๑๘.๑๑ : ลายเส้นมือนี้อผสมลายมัดหมี่

ภาพที่ ๑๘.๑๒ : ลายตานก (นิเพลาะ)

ภาพที่ ๑๘.๑๓ : ลายไม้เลื้อย (ชะลือสู)

ภาพที่ ๑๘ : ตัวอย่างลายผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือ (แบบประยุกต์)

ภาพที่ ๑๘.๑ : ลายผสมระหว่างลายปีกไก่/นก, ลายตะกร้า (ทีหลู่ป่า) และลายซิกแซก

ภาพที่ ๑๘.๒ : ลายไทยผสมลายซิกแซก และลายปีกไก่

ภาพที่ ๑๕.๓ : ลายดอกเข็ม (พอร์พลี)

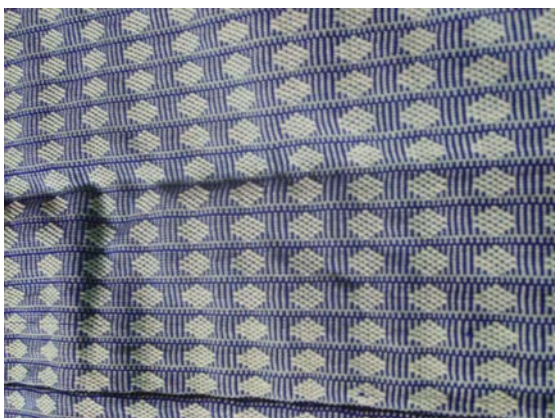
ภาพที่ ๑๕.๔ : ลายขอบตามีลายเมล็ดฝัก
อยู่ตรงกลาง

ภาพที่ ๑๕.๕ : ลายดอกเข็มใหญ่

ภาพที่ ๑๕.๖ : ลายลูกอ๊อดเล็ก

ภาพที่ ๑๕.๗ : ลายเมล็ดฝักทอง ๕ เส้น

ภาพที่ ๑๕.๘ : ลายเมล็ดฝักทอง ๑๘ เส้น

ภาพที่ ๑๕.๙ : ลายเมล็ดพืชทองคู่

ภาพที่ ๑๕.๑๐ : ลายแมงมุมสลัสดอกไม้

ภาพที่ ๑๕.๑๑ : ลายแมงมุมน้ำผสม
เมล็ดพืชทองทอกลับด้าน

ภาพที่ ๑๕.๑๒ : ลายไทย (น่อเคแม่ละ)

๔.๕ รูปแบบการทอผ้า มีรูปแบบและวิธีการทอ ดังนี้

๑. ทอพื้น เป็นการทอแบบง่ายที่สุด โดยนำด้ายพุ่งสอดเข้าไปขัดกับด้ายยืนสลัไปมา ซึ่งมีการสร้างลวดลายต่างๆ ๒ ลักษณะ คือ

๑.๑ การทอสลัสีด้ายยืน ทำให้เกิดลวดลายสลัสีในเนื้อผ้า ได้แก่ ลวดลายบนข้อม ลายบนส่วนของตีนซิ่น (ชายผ้าถุง)

๑.๒ การทอสลัสีด้ายพุ่ง ทำให้เกิดลวดลายในแถบสีในเนื้อผ้าเช่นกัน แต่เป็นแถบที่ตัดกับด้ายยืน และสลัสีด้ายยืนด้วยจะทำให้เกิดเป็นลวดลายดาสีเหลี่ยม ซึ่งนิยมทอเป็นลายบนผ้าถุงของผู้ชาย

๒. ทอจก จัดเป็นเทคนิคการทอที่ยากที่สุดของชนเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งเป็นเส้นพุ่งพิเศษที่สร้างลวดลายควบคุมไปในขณะที่ทอ ด้วยการใช้นิ้วล้วงเข้าไปในด้ายยืน แล้วเอาด้ายสีต่างๆ แทรกเข้าไป ในขณะที่ทอสลักับการสอดด้ายพุ่ง เมื่อทอเป็นผืนแล้วด้ายที่แทรกเข้าไปนั้นจะปรากฏเป็นลวดลายบน

บนผืนผ้า ซึ่งลวดลายทอนี้มักจะปรากฏบนข้อมที่ผู้หญิงทอเพื่อให้เป็นของขวัญแก่ผู้ชายที่ตนพึงพอใจ และปรากฏทั่วไปในชุดเครื่องแต่งกายของผู้หญิงทั้งที่เป็นลวดลายบนเสื้อและผ้าซิ่น

๓. **ทอยกดอก** เป็นการทอที่สร้างลวดลายควบคู่กันไปในขณะที่ทอ ลวดลายเกิดจากเส้นพุ่งพิเศษ คล้ายกับการทอจกแต่ทอได้ง่ายกว่า โดยใช้วิธียกตะกอก ซึ่งกำหนดลวดลายไว้ตั้งแต่ตอนขึ้นด้าย ด้วยการนำด้ายตะกอกพันสลับกับด้ายยืน เพื่อใช้เป็นส่วนยกสำหรับสอดด้ายเข้าไปในระหว่างทอเรียกว่า ไม้ เช่น ทอ ๑ ไม้, ๒ ไม้, ๓ ไม้ จนถึง ๓๐ ไม้ ให้เกิดเป็นลวดลาย

๔. **ทอจกผสมยกดอก** เป็นการทอที่สร้างลวดลายควบคู่กันไปในขณะที่ทอ โดยใช้วิธีการทอผสมผสานกันระหว่างการทอจกและการทอยกดอก ลวดลายที่เกิดขึ้นจะผสมผสานทั้งการทอยยกตะกอก และใช้นิ้วล้วงสอดด้ายเส้นพุ่งพิเศษสีต่างๆ สลับเข้าไปด้วย ซึ่งลายที่ได้จะมีความสวยงาม

๕. **มัดหมี่หรือตากาด** คือ การย้อมด้ายให้เป็นลวดลายติดสีในบางส่วน โดยการห่อหุ้มด้ายส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีด้วยใบไม้หรือพันด้วยเชือก ซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะใช้วิธีการมัดหมี่ด้ายยืนก่อนนำไปขึ้นเครื่องทอ ลายตากาดหรือลายมัดหมี่เส้นยืนนี้มักจะปรากฏเป็นลายขวางบนตัวผ้าซิ่นของผู้หญิงหรือโสร่งของผู้ชายซึ่งเย็บตะเข็บเดียว

๔.๖ ลักษณะและที่มาของลายผ้าทอ

ชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาวเขาที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับป่าและธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่จึงผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ และแสดงออกมาเป็นลวดลายที่ทอบนผืนผ้า เช่น ลายที่เกิดจากพืช ผัก ผลไม้ และสัตว์ต่างๆ โดยนำมาสร้างสรรค์ดัดแปลง ให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าให้สวยงาม โดยแบ่งได้ ๓ ลาย ดังนี้

๑. ลายที่เกิดจากการทอจกหรือยกดอก แบ่งออกเป็น

๑.๑ ลายที่เลียนแบบจาก พืช ผัก ผลไม้ ได้แก่

ลายเมล็ดพืช มีลักษณะเป็นรูปรีๆ คล้ายเมล็ดพืชทอ

ลายต้นไม้ มีลักษณะคล้ายต้นไม้

ลายดอกทานตะวัน มีลักษณะคล้ายดอกทานตะวัน

๑.๒ ลายที่เลียนแบบจากสัตว์ ได้แก่

ลายแมงมุม มีลักษณะคล้าย การชักใยของแมงมุม

ลายผีเสื้อ มีลักษณะเหมือนผีเสื้อที่บินทั่วไปอยู่ในป่า

ลายปากลูกอ๊อด มีลักษณะคล้ายปากลูกอ๊อด

ลายเกล็ดเต่า มีลักษณะสีเหลี่ยมคล้ายเกร็ดเต่า

ลายปีกนก มีลักษณะเป็นปีกนกกำลังบิน

๑.๓ ลายอื่นๆ ที่เกิดจากการสังเกตสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว หรือ การผสมผสานระหว่างลายทำให้เกิดลวดลายใหม่ๆ รวมทั้งรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งประกอบด้วย

ลายขอบตา มีลักษณะเป็นวงๆ คล้ายขอบตาขาวของคน
 ลายตะกร้า มีลักษณะเป็นตาสี่เหลี่ยม คล้ายลายสานเป็นตะกร้า
 ลายซิกแซก มีลักษณะคล้ายลายขอบตาที่ทอต่อ ๆ กัน
 ลายตาตะกร้าผสมกับลายเมล็ดฝัก
 ลายขอบตามีลายเมล็ดฝักอยู่ตรงกลางลายผีเสื้อสองตัวหันเข้าหากัน

๒. ลายมัดหมี่หรือลายตาคาด ด้ายที่อ้อมด้วยวิธีนี้สามารถนำไปทอเป็นด้ายยืน ลักษณะลายจะปรากฏคล้ายสายน้ำไหลบนตัวผ้าชิ้นของผู้หญิงหรือโสร่งของผู้ชาย

๔.๓ กระบวนการผลิตผ้าทอป่าแก่อูบ้านป่าไร่เหนือ

การทอผ้าของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ เป็นการทอผ้าด้วยมือ โดยใช้เครื่องทอที่ผลิตขึ้นเอง ที่เรียกว่า “กี่เอว” ซึ่งแต่เดิมชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือจะปลูกต้นฝ้ายเอง พอถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวฝ้ายชุมชนก็จะนำฝ้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบมาผ่านกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย หลังจากนั้น จึงนำไปย้อมสี ซึ่งสีที่ใช้ย้อมเส้นด้ายได้มาจากวัชพรรณชาติ ได้แก่ ไม้ประดู่ เปลือกไม้แดง และ ไม้สน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันชุมชนหันมาใช้เส้นด้ายประดิษฐ์ ซึ่งเป็นเส้นด้ายสำเร็จรูปที่มีลักษณะเป็นม้วนหรือใจ หลังจากนั้น จึงนำเส้นด้ายมาใส่ใยแมงมุมเพื่อม้วนด้ายให้เป็นก้อนกลม ๆ แล้วนำมาโວ်น (ม้วน) ให้เป็นแผง อีกส่วนหนึ่งนำมาพันกับไม้เพื่อใช้สำหรับสอดในขั้นตอนของการทอ โดยมีรายละเอียดดังแผนภาพข้างทำยนี้

ภาพที่ ๒๐ : กระบวนการผลิตผ้าทอป่าแก่อู บ้านป่าไร่เหนือ

๑.เตรียมฝ้ายที่ผ่านกรรมวิธีต่าง ๆ ทางธรรมชาติหรือเส้นด้ายที่หาซื้อจากท้องตลาด (ด้ายประดิษฐ์)

๒. นำฝ้ายมาใส่ใยแมงมุม เพื่อม้วนเป็นก้อน

๓. ด้ายที่ถูกม้วนเป็นก้อน

๔. นำด้ายเป็นม้วน มาไว้บน (ม้วน) เป็นแผง
เพื่อเตรียมทอเป็นพื้นผ้า มาตรฐาน : เส้น ๑ ตัว
ใช้ด้ายยืนประมาณ ๒๒๐ เส้น ผ้าถุง ๑ ผืน
ใช้ด้ายยืนประมาณ ๖๐๐ เส้น

๕. พันเส้นด้ายกับไม้เพื่อใช้สอดในขั้นตอนการทอ

๖. นำด้ายที่ไว้บน (ม้วน) เรียบร้อยแล้วมาใส่ที่เอา
โดยขึงและสอดในราวไม้

๖. เริ่มการทอด้วยกี่เอว เริ่มทอเป็นพื้นและแกะลาย

แต่ละลายโดยใส่ฟืม ที่แตกต่างกัน เช่น

ฟืม ๓,๔,๖,๗,๘,๙ อัน ลายจะเป็นลาย

ข้าวหลามตัดใหญ่ (ลายไทย)

ฟืม ๑๐,๑๑,๑๔ อัน ลายจะเป็นลาย

ข้าวหลามตัดใหญ่และมีข้าวหลามตัดเล็ก

อยู่ในข้าวหลามตัดใหญ่ ๔ อัน (ลายไทย)

๔.๘ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอปาเก๋อบ้านป่าไร่เหนือ

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าปาเก๋อบ้านป่าไร่เหนือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการทอมือโดยใช้เครื่องทอที่เรียกว่า “กี่เอว” ความกว้างของหน้าผ้าทอที่ได้ประมาณความกว้างของช่วงเอวหรือช่วงลำตัวของผู้ทอ เมื่อต้องการทำให้เป็นผ้าทอที่มีขนาดความกว้างมากกว่านั้น จะนำผ้าที่ทอแต่ละชิ้นมาเย็บต่อกัน จะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดหน้ากว้างของผ้าที่กว้างขึ้น โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสามารถจำแนกออกได้ ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ผ้าทอเป็นผืนไม่แปรรูป เช่น ผ้าห่ม ผ้าพันคอ เป็นต้น และผลิตภัณฑ์อีกประเภทของกลุ่มฯ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าทอ เช่น เสื้อ ยาม กระเป๋า ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่ม

ตารางที่ ๒ ตารางแสดงประเภทผลิตภัณฑ์ของชุมชนกลุ่มทอผ้าปาเก๋อบ้านป่าไร่เหนือ

ประเภทผลิตภัณฑ์	ชนิดผลิตภัณฑ์	หน่วย	ลักษณะเพิ่มเติม	ขนาด	หมายเหตุ
ผลิตภัณฑ์ผ้าผืน	ผ้าชิ้น	ผืน	-	๒๒ นิ้ว*๕.๕ม.	
	ผ้าพันคอ	ผืน	มีลาย	๕.๕ นิ้ว*๖๒	
		ผืน	ไม่มีลาย	นิ้ว	
	ผ้าห่ม	ผืน	ผ้าฝ้าย	๔๕ นิ้ว*๘๖ นิ้ว	ใช้ผ้าชิ้น ๓ ชิ้น เย็บ
		ผืน	ด้ายสำเร็จรูป		ต่อกันตามแนวตั้ง
ผ้าถุง	ผืน	ด้ายสำเร็จรูป		ใช้ผ้าชิ้น ๓ ชิ้น เย็บต่อกันตามแนวตั้ง	

ตารางที่ ๒ ตารางแสดงประเภทผลิตภัณฑ์ของชุมชนกลุ่มทอผ้าป่าเก๋อบ้านป่าไร่เหนือ (ต่อ)

ประเภทผลิตภัณฑ์	ชนิดผลิตภัณฑ์	หน่วย	ลักษณะเพิ่มเติม	ขนาด	หมายเหตุ	
ผลิตภัณฑ์แปรรูป	เสื่อ	ผืน	ผ้าฝ้ายไม่มีลาย		ใช้ผ้าชิ้นหน้ากว้าง ๑๒ นิ้ว เย็บต่อกัน ๒ ชั้น	
		ผืน	ผ้าฝ้ายมีลาย			
		ผืน	ด้ายสำเร็จรูป ไม่ปักเคื่อย			
		ผืน	ด้ายสำเร็จรูป ปักเคื่อย			
		ผืน	แบบดั้งเดิม			
	ถุงย่าม	ใบ	ผ้าฝ้าย			
		ใบ	ด้ายสำเร็จรูป			
	กระเป๋าเล็ก	ใบ	ด้ายสำเร็จรูป			

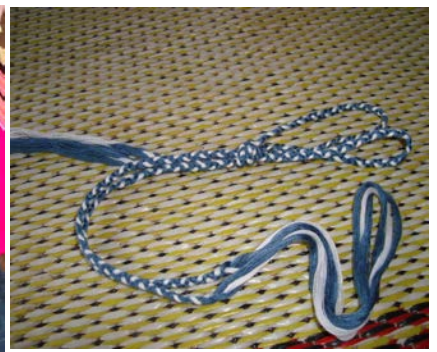
ภาพที่ ๒๑ : ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าทอบ้านป่าไร่เหนือผ้าทอเสร็จแล้วนำมาเย็บด้วยมือ แปรรูปเป็นเสื่อ ผ้าถุง และถุงย่าม

เสื่อ

ผ้าชิ้น (ผ้าถุง)

สายประดับคอ

ถุงย่าม

ผ้าปูโต๊ะ

ลายผ้าที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์

๑. ลายเมล็ดฝักทอง

เป็นของดั้งเดิม เป็นลายพื้นฐาน และเป็นลายที่ทอง่าย มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

วิธีการทอ

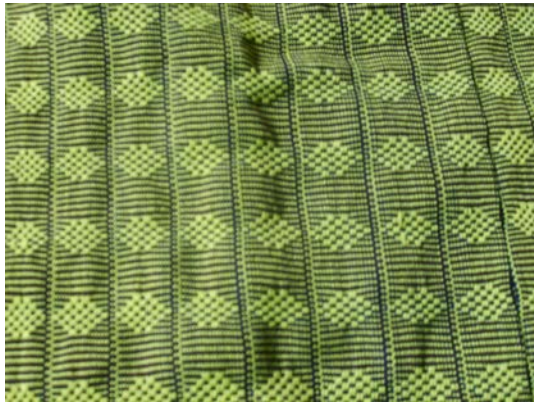
๑. โว้้นด้ายจำนวน ๑๔๔ เส้น (ดอกใหญ่) ดอกเล็ก ลดลงเป็นจำนวน ๗๔ เส้น

ตัวดอกเล็ก ๕ เส้น

ตัวดอกใหญ่ ๑๘ เส้น

๒. ทอเกาะลาย เริ่มต้นจาก ๒ ตา ๓-๓ ตา ๓-๔ ตา ๓-๕ ตา ๓-๔ ตา ๓-๓ ตา ๒ ตา

ภาพที่ ๒๒ : ลายผ้าที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์

ภาพที่ ๒๒.๑ : ลายเมล็ดฝักทอง

๒. ลายตานก

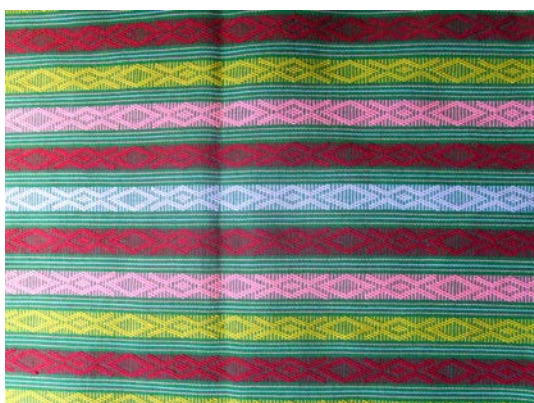
เป็นลายที่ทอเพื่อใช้เป็นผ้าถุง หรือถุงย่ามซึ่งชุมชนนิยมนำลายตานกมาใช้ในงานแต่งงาน ตอนเย็น หรือพิธี ส่งตัวเจ้าบ่าว เจ้าสาว เข้าหอ ซึ่งในผืนผ้าต้องมีสีคู่ ลายคู่ เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นความเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตคู่ยืนยาว โดยชุดแต่งกายของผู้หญิงคือ ผ้าถุงสีแดง เสื้อสีดำ ชายเสื้อแดง ส่วนชุดแต่งกายของผู้ชายคือ เสื้อสีแดง-โสร่งสีแดง

วิธีการทอ

๑. โว้้นด้าย ๓๐๐ เส้น

๒. ทอเกาะลาย ๖ ตา ๓-๗ ตา ๓-๘ ตา ๓-๘ ตา ๓-๘ ตา ๓-๕ ตา ๓-๕ ตา ๓-๘ ตา ๓-๘ ตา ๓-๘

๘ ตา ๓-๗ ตา ๓-๖ ตา

ภาพที่ ๒๒.๒ : ลายตานก

๓. ลายไทย

เป็นลายดั้งเดิม ซึ่งมีความละเอียดอ่อน แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทอเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนโยน

วิธีการทอ

๑. วั่นด้าย ๒๐๐ เส้น แต่ถ้ายขนาดใหญ่พิเศษ วั่นด้าย จำนวน ๒๒๐ เส้น

๒. ทอแกะลาย ดังนี้

พื้ม ๑ ทอ ๓ เส้นทั้งผืน

พื้ม ๒ ทอ ๓ เส้นเล็ก+๓ เส้นใหญ่

พื้ม ๓ ทอ ๓ เส้นใหญ่

พื้ม ๔ ทอ ๕ เส้นเล็ก

พื้ม ๕ ทอ ๓ เส้นใหญ่

พื้ม ๖ ทอ ๓ เส้นใหญ่

พื้ม ๗ ทอ ๓ เส้นเล็ก

พื้ม ๘ ทอ ๕ เส้นใหญ่

พื้ม ๙ ทอ ๕ เส้นเล็ก

พื้ม ๑๐ ทอ ๓ เส้นใหญ่ เสร็จแล้วทอย้อนขึ้นกลับไปทีเดิม(พื้ม ๑๐-พื้ม ๙-พื้ม ๘-พื้ม ๗-พื้ม ๖-พื้ม ๕-พื้ม ๔-พื้ม ๓-พื้ม ๒-พื้ม ๑)

ภาพที่ ๒๒.๓ : ลายไทย

ภาพที่ ๒๓ : ตัวอย่างชุดแต่งกายชาย - หญิงป่าแก่อญอ บ้านป่าไร่เหนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ชุดแต่งกาย ชาย – หญิงที่แต่งงานแล้ว

ชุดแต่งกายของหญิงสาว

๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเกี่ยวกับการนำไปใช้

จากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือเปลี่ยนแปลงไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร หรือการแต่งกาย ซึ่งจากการสอบถามชุมชนบอกว่า ปัจจุบันมีเสื้อผ้าสำเร็จรูปจำหน่ายในตลาดทั่วไป สามารถหาซื้อได้ง่าย และราคาถูก ซึ่งแตกต่างจากผ้าทอกะเหรี่ยงที่มีขั้นตอนการทำค่อนข้างยาก ราคาแพง และใช้เวลา โดยเสื้อที่ทอเสร็จเรียบร้อยแล้ว จำหน่ายราคาตัวละ ๕๐๐ บาท ใช้เวลาในการทอประมาณ ๑๕ วัน , ย้อมราคาใบละ ๒๐๐ บาท ใช้เวลาในการทอประมาณ ๓ วัน เนื่องจากเส้นด้ายต้องหาซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่ จึงทำให้เพิ่มต้นทุนในการผลิต ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีราคาสูงตามไปด้วย ปัจจุบันในชุมชนมีการปลูกฝ้ายเองเพียง ๓ ครอบครั้ว จากเดิมจำนวน ๒๓๐ ครอบครั้ว และมีประมาณ ๕ ครอบครั้วที่ทอผ้าเพื่อขาย ทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่ากะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยสวมใส่ในชีวิตประจำวัน มาเป็นการสวมใส่เฉพาะในงานประเพณีที่สำคัญหรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ งานประเพณีขึ้นธาตุ หรือใส่ไปทำบุญที่วัดและสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเท่านั้น ส่วนสีที่นิยมใช้จะเป็นสีแดง แต่มีข้อห้ามคือ ชุดสีขาวซึ่งมีลักษณะคล้ายชุดแขกยาว หญิงสาวบริสุทธิ์เท่านั้นที่จะสามารถสวมใส่ได้

๔.๑๐ การจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชน

เมื่อวันจันทร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๑ เวลา ๑๔.๐๐-๑๖.๐๐ น. ได้มีการจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก โดยมีประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด , กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด, ผู้นำชุมชน , ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ , ประธานกลุ่มทอผ้าป่าเกอญอ, สมาชิกกลุ่มทอผ้าป่าเกอญอ, ครูและนักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และมีชมรมศึกษาในพื้นที่ , กลุ่มผู้สืบทอด และกลุ่มผู้ใช้ผ้าทอกะเหรี่ยง ร่วมกันจัดกิจกรรมเสวนาระดมความเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม โดยคณะทีมงานวิจัยได้อธิบายรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ว่ามีความสำคัญและมีความเป็นมาอย่างไร มีวัตถุประสงค์ กระบวนการศึกษา รวมทั้งสรุปผลที่ได้จากการศึกษา จากนั้นได้ร่วมกันตรวจสอบข้อมูลโดยเน้นในเรื่องกระบวนการผลิต โครงสร้างและลายของผ้าทอ รวมทั้งแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ผ้าทอดังกล่าว โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

ภาพที่ ๒๔ : ทีมงานวิจัยชี้แจงรายละเอียดโครงการและผลที่ได้จากการศึกษา

ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นายบุญชู บุญย์ประมุข ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด ได้แสดงความยินดีที่ได้มีการศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ขึ้น และเห็นควรสนับสนุนส่งเสริม ให้มีการศึกษาให้ครบปัจจัย ๔ ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของท้องถิ่นในแต่ละด้าน ดังนี้

ภาพที่ ๒๕ : นายบุญชู บุญประมุข ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด

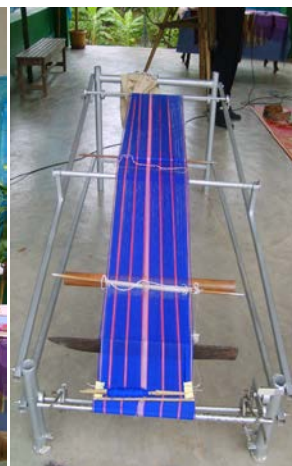
ที่อยู่อาศัย เดิมชุมชนได้ใช้ไม้ไผ่ในการปลูกสร้างบ้านเรือน เนื่องจากไม้ไผ่เป็นไม้ที่ปลูกง่ายและโตเร็ว หากชุมชนปลูกบ้านด้วยไม้ไผ่จะช่วยลดการทำลายป่า และสิ่งแวดล้อม

อาหาร เด็กและเยาวชนควรรับประทานอาหารพื้นบ้าน หรือพืชผักที่มีอยู่ท้องถิ่น แทนอาหารจานด่วน และในการปลูกพืชผักต่างๆ ควรใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมี

เครื่องนุ่งห่ม การทอผ้า ที่มีการศึกษาอยู่ในขณะนี้ เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์เพราะแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ยารักษาโรค สมุนไพรพื้นบ้าน ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการใช้ยาจากต่างประเทศและที่สำคัญ การส่งเสริม “วัฒนธรรมทางด้านจิตใจ” ที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ คือการมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้ออาทรต่อกัน ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ที่ชุมชนมีให้แก่นัก

๒. นายสิงห์คำ ยอดปานันท์ ครูโรงเรียนแม่จะเรววิทยาคม ได้จัดทำโครงการวิทยาศาสตร์ โดยประดิษฐ์เครื่องทอผ้า ที่เรียกว่า “ซูเปอร์กี” ซึ่งจำลองมาจากกี่เอว แต่สามารถใช้สำหรับคนพิการ หรือผู้สูงอายุได้ โดยวัสดุ อุปกรณ์ทำจากเหล็กและไม้ใช้ต้นทุนในการผลิต ประมาณ ๓,๐๐๐ บาท แต่กี่เอวใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น ข้อจำกัดของ “ซูเปอร์กี” คือทอได้แต่ผ้าพื้น เพราะขาดภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอดการทอผ้าให้เป็นลวดลายต่างๆ ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยเชิญวิทยากรจากชุมชนบ้านป่าไร่เหนือเข้าไปสอนการทอผ้าให้แก่ักเรียนในสถานศึกษา

ภาพที่ ๒๖ : นายสิงห์คำ ยอดปานันท์ ครูโรงเรียนแม่จะเรววิทยาคม กับเครื่องทอผ้า “ซูเปอร์กี” ที่ประยุกต์มาจากกี่เอว

๓. ตัวแทนกลุ่มผู้สืบทอด นางสาวอรุณรัก ถ้าจะเรานักเรียนโรงเรียนแม่จะเรวิทชยาคม ต้องการให้มีภูมิปัญญาที่มีความรู้ความชำนาญด้านการทอผ้าเข้าไปสอนในโรงเรียน

“ประสานมือ ประสานใจ ประสานความคิด”
 ร่วมด้วย ช่วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์ และเป็นจริง

ผลที่ได้จากการจัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชน

จากการจัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนดังกล่าว ทำให้ได้ทราบข้อเท็จจริงของกระบวนการผลิต โครงสร้างและสวดลายของผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ รวมทั้งปัญหาอุปสรรค ผลกระทบและแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ผ้าทอกะเหรี่ยงของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือแยกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑. กระบวนการผลิต

ในกระบวนการผลิตยังคงใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ก๊อว” ซึ่งชุมชนผลิตขึ้นเอง แต่วัสดุบางอย่างได้มีการประยุกต์ใช้วัตถุดิบในการทอซึ่งสมาชิกกลุ่มได้จัดซื้อจากจังหวัดเชียงใหม่

๒. โครงสร้างและลวดลายของผ้าทอ

ผ้าทอชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ จะมีลวดลายที่ละเอียดสวยงาม ซึ่งคนในอดีตได้คิดค้นลายผ้าขึ้นมาเอง โดยได้สังเกตจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ลักษณะของผ้าจะกลมกลืนเป็นผืนเดียวกับผืนผ้า ซึ่งลายของผ้าทอแบบเดิมจะเป็นลายแบบง่ายๆที่ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก เช่น ลายสี่เหลี่ยม ลายเส้นตรง ลายตานก เป็นต้น แต่ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือได้มีการพัฒนาและปรับปรุงลายผ้าโดยประยุกต์ขึ้นมาใหม่ด้วยการผสมผสานลายต่างๆลงบนผืนผ้าให้มีความแปลกใหม่และสวยงามยิ่งขึ้น เช่น การผสมระหว่างลายขอบตาและลายเมล็ดพืชทอง ลายแมงมุมน้ำผสมกับลายเมล็ดพืชทอง เป็นต้น สำหรับลายผ้าที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์มี ๓ ลาย คือ ลายไทย ลายเมล็ดพืชทอง และลายตานก

๓. ปัญหา/อุปสรรค

๓.๑ ชุมชนต้องจัดซื้อเส้นด้ายซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักจากจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งสะดวกแต่ส่งผลให้ราคาต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการปลูกฝ้ายในชุมชนน้อยลงและกรรมวิธีในการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายทำได้ยาก มีสมาชิกกลุ่มบางคนเท่านั้นที่สามารถทำได้

๓.๒ นักเรียน และเยาวชนผู้สืบทอดซึ่งเป็นบุตรหลานของสมาชิกกลุ่มทอผ้า มีความสามารถในการทอผ้า แต่ไม่มีความรู้ในเรื่องของกรรมวิธีการผลิตเส้นด้าย เช่น การปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย และการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น

๔. ผลกระทบ

จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากได้รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องของการแต่งกายซึ่งเสื้อผ้าที่มีจำหน่ายในท้องตลาดสามารถหาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูก ชุมชนส่วนใหญ่จึงหันมาแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่ สำหรับชุดประจำเผ่าจะสวมใส่เฉพาะวันสำคัญ หรือในงานเทศกาลต่างๆเท่านั้น

๕. แนวทางการอนุรักษ์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

๕.๑ สถานศึกษาเห็นความสำคัญและได้มีการส่งเสริมให้มีการสอนการทอผ้าด้วยมือให้แก่ นักเรียนในโรงเรียน โดยเฉพาะ โรงเรียนแม่จระเรียววิทยาคม ซึ่งคณะครูได้คิดค้นและประดิษฐ์เครื่องทอผ้า “ซูเปอร์รี่” สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ ถือเป็นพัฒนาการด้านการทอผ้าของชุมชนอีกทางหนึ่งที่จะช่วย อนุรักษ์ผ้าทอกะเหรี่ยงชุมชนบ้านป่าไร่เหนือให้คงอยู่สืบไป

๕.๒ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยเชิญวิทยากรผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไปให้ความรู้ แก่นักเรียนในสถานศึกษาในเรื่องของขั้นตอนและกระบวนการผลิต รวมถึงเทคนิคและวิธีการทอ ในลวดลายแบบต่างๆ

๕.๓ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพัฒนาชุมชน ได้มีการส่งเสริมให้มีการออกร้าน เพื่อจำหน่ายผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของชุมชนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผ้าทอกะเหรี่ยงให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเพื่อให้ กลุ่มทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืน

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

จากการศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่า จากอดีตถึงปัจจุบัน กลุ่มทอผ้า บ้านป่าไร่เหนือ ยังคงอนุรักษ์กระบวนการผลิตและลายของผ้าทอที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากปู่ ย่า ตา ยาย มาสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน ได้เป็นอย่างดี แต่ผู้สืบทอดที่มีความรู้ด้านกระบวนการผลิตมีน้อย ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการสูญหายได้ กอปรกับวัสดุและวัตถุดิบบางอย่างได้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าและส่งเสริมให้มีการทอผ้าเป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนแล้วก็ตาม แต่สมาชิกกลุ่มและเยาวชนซึ่งเป็นผู้สืบทอดจะเรียนรู้เฉพาะวิธีการทอ จึงไม่มีความรู้ในเรื่องของกระบวนการและกรรมวิธีต่าง ๆ อันได้แก่ การจัดเตรียมเส้นฝ้าย การผลิตเครื่องทอมือ “ก๊อแว” และการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น

กลุ่มทอผ้าดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม เพื่อให้สามารถพัฒนารูปแบบ ลวดลาย ให้สวยงามและหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมชุมชนได้มีการเลียนแบบลวดลายจากธรรมชาติ เช่น ลายเมล็ดพืช ลายแมงมุม ลายผีเสื้อ เป็นต้น ปัจจุบันจึงได้มีการประยุกต์ โดยการผสมผสานลายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น ลายตาตะกร้าผสมลายเมล็ดพืช ลายแมงมุมผสมลายเมล็ดพืชของ นอกจากนี้สถานศึกษาในตำบลพระธาตุยังให้ความสำคัญและร่วมส่งเสริม อนุรักษ์การทอผ้าด้วยมือของชุมชนด้วยการจัดให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอด แต่รูปแบบการทอจะเป็นการทอแบบง่าย ๆ หรือการทอพื้นๆที่ไม่มีลวดลาย เช่น ลายสี่เหลี่ยม ลายเส้นตรง ทั้งนี้ จากการที่ได้จัดเวทีเก็บข้อมูลให้แก่ชุมชน เยาวชนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะให้มีวิทยากรท้องถิ่นไปให้ความรู้เรื่องการทอผ้าในรูปแบบและลวดลายที่สวยงามและยุ่งยากกว่าเดิม รวมทั้งเทคนิคและวิธีการผลิตในขั้นตอนของการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายและการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ ซึ่งการถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน “ผ้าทอกะเหรี่ยง” ของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือจากอดีตถึงปัจจุบันสามารถแสดงได้ตามทฤษฎีการสื่อสาร ดังตารางข้างท้ายนี้

**ตารางแสดงการเปรียบเทียบการถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน”ผ้าทอกะเหรี่ยง” ของชุมชน
บ้านป่าไร่เหนือ ในอดีตกับปัจจุบัน**

อดีต	ปัจจุบัน
ผู้ส่งสาร - ครอบครัว - คุณย่า – คุณยาย - มารดา	ผู้ส่งสาร - คุณย่า – คุณยาย - มารดา - กลุ่มสตรีทอผ้าป่าเกอญอบ้านป่าไร่เหนือ - กลุ่มเด็กเยาวชนภายในโรงเรียน
สาร ผ้าทอลายดั้งเดิม <u>๑)๑ ลายที่เลียนแบบจาก พืช ผัก ผลไม้</u> ได้แก่ ลายเมล็ดพืช ลายต้นไม้ ลายดอกทานตะวัน <u>๑)๒ ลายที่เลียนแบบจากสัตว์</u> ได้แก่ ลายแมงมุม ลายผีเสื้อ ลายปากลูกอ๊อด ลายเกล็ดเต่า ลายปีกนก	สาร ผ้าทอลายดั้งเดิม ลายขอบตา ลายตะกร้า ลายซิกแซก ผ้าทอลายประยุกต์ ลายตาตะกร้าผสมกับลายเมล็ดพืช ลายขอบตา มีลายเมล็ดพืชอยู่ตรงกลาง ลายมัดหมี่หรือ ลายตาคาด
ช่องทาง - ครอบครัว	ช่องทาง - ครอบครัว - สถานศึกษา - กลุ่มสตรีทอผ้าป่าเกอญอบ้านป่าไร่เหนือ - เพื่อนกลุ่มเยาวชนภายในหมู่บ้าน
ผู้รับสาร - บุตรหลานภายในครอบครัว	ผู้รับสาร - บุตรหลานภายในครอบครัว - ครู- อาจารย์ในสถานศึกษาใกล้ชุมชน - กลุ่มเด็กเยาวชนภายในหมู่บ้าน - นักวิชาการศึกษาดำเนินการบริการ ส่วนตำบลพระธาตุ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้มีข้อดี คือ

๑) ส่งเสริมให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stake Holder) ได้แก่ สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ ผู้นำชุมชน กลุ่มทอผ้า สถานศึกษา และเยาวชน ได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

๒) เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ทำให้ได้รับทราบปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับชุมชน

๓) ปรับบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐ โดยเป็นผู้ให้การสนับสนุน แทนการเป็นผู้นำในการศึกษา และพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการทอผ้าปาเก๋ญอ

๒) ประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภูมิปัญญาชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้ด้านกระบวนการผลิตและการทอผ้าลายต่างๆ ของชุมชนบ้านป่าไร่เหนือ

๓) ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยสื่อพื้นบ้านที่เกี่ยวกับปัจจัย ๔ เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น ซึ่งต่อ ยอดจากเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ที่มีการศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก : กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนบ้านป่าไร่เหนือเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีวิถีการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๔) ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กระบวนการผลิตและลายของผ้าทอ ด้วยการจัดให้มีการสาธิตหรือจัดให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียน

๕) ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมด้านการจำหน่ายผ้าทอในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการออกร้านจำหน่ายในงานต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

นางหัตถ์ ฐานะ
ประธานกลุ่มทอผ้าปกาก่อญอบ้านป่าไร่เหนือและสมาชิกกลุ่ม

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ที่	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่/โทรศัพท์	อาชีพ
๑)	นายเฉลิมเกียรติ บุลย์ประมุข	๕๗ ปี	บ้านเลขที่ ๓๘/๑ หมู่ ๖	นายกอบต. พระธาตุ
๒)	นางหล้า ฐานะ	๓๘ ปี	บ้านเลขที่ ๘๔/๕ หมู่ ๓	ประธานกลุ่มทอผ้า
๓)	นางเรณู พันธุ์ปัญญากรกุล	๓๗ ปี	บ้านเลขที่ ๘/๗	ทำนา ทำไร่
๔)	นางรัตนา พิทักษ์พิบูลศรี	๓๕ ปี	บ้านเลขที่ ๕๑/๑	ทำนา ทำไร่
๕)	นางกลม ปลุกปัญญาดี	๕๓ ปี	บ้านเลขที่ ๘๔/๓	ทำนา ทำไร่
๖)	น(ส)เสาวลักษณ์ จรัสสกุลสุภาพ	๒๑ ปี	บ้านเลขที่ ๑๐๐/๑ หมู่ ๓	ทำนา ทำไร่
๗)	นางปิ่น สันโดยวนาไพโร	๔๐ ปี	บ้านเลขที่ ๒๑/๑ หมู่ ๓	ทำนา ทำไร่

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๕๑). การดำเนินงานวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กาญจนา โชคถาวร. (๒๕๔๘). การเปลี่ยนแปลงสวัสดิการและสถานภาพสตรีหลังการประกอบอาชีพเสริมด้านการทอผ้า กรณีศึกษาศรีชนบทตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ขจัตถ์ บุษย์พัฒน์. (๒๕๑๘). ชาวเขา. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
- เงาศิลป์ คงแก้ว. (๒๕๔๗). ชีวิตบนเส้นด้ายของ ๑๓ เผ่าไทย. เชียงใหม่ : โครงการประสานและสนับสนุนเครือข่ายงานพัฒนาชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่.
- นิติพร ลาดปลาชะ. (๒๕๕๐). อาชีพทอผ้า กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงสะกอของหมู่บ้านพะมอลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิตยา ภคกษมา. (๒๕๒๘). ชินตีนจก. เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเสริฐ ชัยพิกุลสัต อธิศักดิ์ ศรีสุข และมงคล จันทร์บำรุง. (๒๕๔๗). การติดตามผลการอบรมและฝึกอาชีพสตรีชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา. กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- พวงผกา คุโรวาท. (๒๕๓๕). ประวัติการแต่งกาย. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- พิสมัย อะโน. (๒๕๔๘). ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเหรี่ยง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พอล และอีเลน ลูอิส. (๒๕๒๘). หกเผ่าชาวดอย. เชียงใหม่ : ศูนย์หัตถกรรมชาวเขา.
- มาลี ศรีศฤงคาร. (๒๕๔๐). การวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยงานหัตถกรรมชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง : กรณีศึกษาผ้าทอ ณ หมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัชพล บึงพิบูลย์. (๒๕๔๘). กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วนิดา แคนโพธิ์. (๒๕๔๕). การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรวิทย์ องค์กรุฑรทัต. (๒๕๔๗). กระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้าบ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (๒๕๔๐). **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ ๑ : เอส พี เอฟ พรินติ้งกรุ๊ป.
- ศูนย์วิจัยชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่. (๒๕๔๕). **บรรณทัศน์ ๕ สภาพของชาวเขาในประเทศไทย**.
เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่.
- สมสุข หินวิมาน. (๒๕๕๑). **การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกและมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ ๑ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สารทิ มณีโชติ และรัชดาภรณ์ กุณามา. (๒๕๔๕). **การทอผ้าของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง**.
เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่.
- อภิณพ ธาระสาร. (๒๕๔๕). **การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวเขา
เผ่ากระเหรี่ยง**. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฤชอร แซ่โกย. (๒๕๔๔). **อาชีพการทอผ้ากี่เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยงพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้
จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก

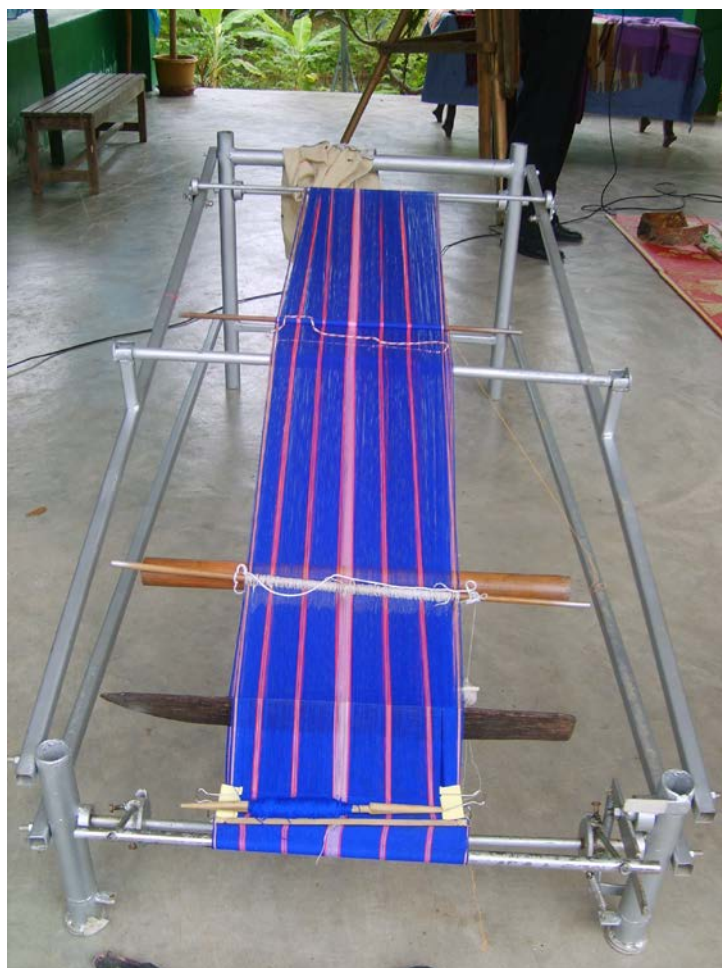
ภาคผนวก ก : ภาพถ่ายการลงพื้นที่

**แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
(STRUCTURED INTERVIEW)**

**การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก
: กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก**

**A Study on Production Process and the Woven Cloth Pattern
Of Karen People living in Tak Province , a Case Study Conducted
At village No.3 of Pa Rai Nuea Village in Tambon Prathat
Of Tak Province's Mea Ramat District**

ชุดที่ ๑

ใช้สัมภาษณ์นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
ถามในเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชนกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบล
พระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ชื่อ (นาย / นาง / นางสาว)

วันสัมภาษณ์ วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา น.

สถานที่

แนวทางในการตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

- ๑) มีตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาอย่างไรบ้าง ?
- ๒) ตำนานดังกล่าวได้มาจากแหล่งใด ?
- ๓) มีประวัติความเป็นมาอย่างไรบ้าง ?
- ๔) ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในบ้านป่าไร่เหนือ ได้อพยพมาจากแหล่งใด ด้วยวิธีใด และมาตั้งถิ่นฐาน
ได้ประมาณกี่ปีแล้ว ?
- ๕) ประวัติความเป็นมาดังกล่าว ได้มาจากแหล่งใด ?
- ๖) มีหลักฐานอ้างอิงอย่างไรบ้าง ที่แสดงให้เห็นถึง
 - ๖.๑ การอพยพ
 - ๖.๒ การเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

- ๗) หลักฐานอ้างอิงดังกล่าวได้มาจากแหล่งใด ?
- ๘) กลุ่มชนที่อพยพเข้ามานั้นเป็นกลุ่มชนใดบ้าง ?
- ๙) อพยพมาจากแหล่งไหน ด้วยวิธีใด ?
- ๑๐) ใครเป็นผู้นำ หรือหาวิธีที่อพยพมาอยู่ที่นี่ ?
- ๑๑) มีชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดกี่หมู่บ้าน ประชากรในแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนเท่าไร ?
- ๑๒) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอะไร ประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมอะไรบ้าง ?
- ๑๓) สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาวกะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่จะรา อำเภอมะเข่มาด จังหวัดตาก คืออะไร ?
- ๑๔) ในอดีตชาวกะเหรี่ยง มีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ?
- ๑๕) ปัจจุบันมีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ?
- ๑๖) มีการเลือกผู้นำหมู่บ้านด้วยวิธีใด ใครเป็นผู้เลือก มีการใช้วิธีการปกครองแบบใด ?
- ๑๗) จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในปัจจุบัน ชาวกะเหรี่ยงได้มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมในด้านใดบ้าง และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในชุมชนบ้างหรือไม่ ?
- ๑๘) มีเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานราชการเข้ามาให้การช่วยเหลือบ้างหรือไม่ อย่างไร ?
- ๑๙) ชาวกะเหรี่ยงมีการถ่ายทอดวิธีการทอผ้า ให้กับลูกหลาน โดยวิธีใด ?
- ๒๐) ปัจจุบันยังคงยึดถือวัฒนธรรมการทอผ้า ที่สตรีชาวกะเหรี่ยงทุกคนต้องทอผ้าได้อยู่หรือไม่ และท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ ?
- ๒๑) ท่านรู้จักผ้าทอในชุมชนของท่านว่ามีเอกลักษณ์อย่างไร หรือไม่ต่อไปนี้
- ๒๑.๑ รู้จักชื่อลายผ้าทอบ้างหรือไม่
- ๒๑.๒ ลวดลายที่ทอ ส่วนใหญ่เป็นลวดลายแบบใด
- ๒๑.๓ แต่ละลายมีลักษณะที่เด่นชัดอย่างไร
- ๒๑.๔ ผ้าที่ชาวกะเหรี่ยงทอในแต่ละบ้าน มีความต่างกันหรือไม่อย่างไร
- ๒๒) ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็นอื่น ๆ (ถ้ามี)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
(STRUCTURED INTERVIEW)

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก
: กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

A Study on Production Process and the Woven Cloth Pattern
Of Karen People living in Tak Province , a Case Study Conducted
At village No.3 of Pa Rai Nuea Village in Tambon Prathat
Of Tak Province's Mea Ramat District

ชุดที่ ๒

ใช้สัมภาษณ์กลุ่มสตรีทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ตามในเรื่องกระบวนการทอผ้า วัสดุอุปกรณ์และกรรมวิธีกระบวนการผลิต เอกลักษณะลักษณะโครงสร้างของลวดลาย และเทคนิคเฉพาะ

ชื่อ (นาย / นาง / นางสาว)

วันสัมภาษณ์ วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา น.

สถานที่

แนวทางในการตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

- ๑) การทอผ้ากะเหรี่ยง บ้านป่าไร่เหนือ มีกระบวนการทออย่างไร ?
- ๒) มีขั้นตอนการทออย่างไรบ้าง ?
- ๓) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า มีอะไรบ้าง
- ๔) วัสดุที่นำมาใช้ในการทอผ้า เช่น ฝ้าย สีย้อม ได้มาจากที่ใด ?
- ๕) วัสดุที่ใช้ในการทอ ส่วนใหญ่เป็นวัสดุจากธรรมชาติหรือไม่ ?
- ๖) ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการผลิต คือขั้นตอนใด ?
- ๗) สีย้อมจากธรรมชาติ ได้มาจากอะไรบ้าง และได้สีอะไร ?
- ๘) วัสดุอะไรที่ให้สีที่ดีที่สุด จำนวนที่ใช้มีปริมาณเท่าใด ?

- ๘) แหล่งที่หาวัสดุที่นำมาสกัดสี มีอะไรบ้าง ?
- ๑๐) อุปกรณ์ที่ใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ มีอะไรบ้าง ?
- ๑๑) สีของลวดลายการทอ แต่ละลวดลายประกอบไปด้วยสีอะไรบ้าง ?
- ๑๒) ได้แบบอย่างลวดลายการทอผ้ามาจากที่ใด อย่างไร ?
- ๑๓) ระยะเวลาของการทอลวดลายแต่ละลวดลายนั้น ใช้ระยะเวลาประมาณเท่าใด ?
- ๑๔) ลักษณะลวดลายการทอในปัจจุบัน มีลวดลายการทออะไรบ้าง ?
- ๑๕) แรงบันดาลใจ หรือได้รับอิทธิพลมาจากอะไร ?
- ๑๖) มีเทคนิคเฉพาะการทอลวดลายแต่ละลวดลายอย่างไร ที่ทำให้ผ้าทอมีคุณภาพ ?
- ๑๗) ลวดลายการทอในปัจจุบัน มีการผสมผสานระหว่างแบบดั้งเดิมกับแบบปัจจุบัน บ้างหรือไม่ อย่างไร ?
- ๑๘) โครงสร้างของลวดลายแต่ละลายเป็นอย่างไร ?
- ๑๙) ในแต่ละ โครงสร้างของลวดลายนั้น มีความยาก ง่ายต่างกันอย่างไร ?
- ๒๐) ในแต่ละ โครงสร้าง มีเทคนิคเฉพาะอย่างไร ?
- ๒๑) ผู้บริโภคนิยมลวดลายแบบใดมากที่สุด ?
- ๒๒) ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็นอื่น ๆ (ถ้ามี)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
(STRUCTURED INTERVIEW)

การศึกษากระบวนการผลิตและลายของผ้าทอกะเหรี่ยงจังหวัดตาก
: กรณีศึกษาบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

A Study on Production Process and the Woven Cloth Pattern
Of Karen People living in Tak Province , a Case Study Conducted
At village No.3 of Pa Rai Nuea Village in Tambon Prathat
Of Tak Province's Mea Ramat District

ชุดที่ ๓

ใช้สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ถามในเรื่องการนำผ้าไปใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ

ชื่อ (นาย / นาง / นางสาว)

วันสัมภาษณ์ วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา น.

สถานที่

แนวทางในการตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

- ๑) การนำผ้าทอมาใช้ในการงานพิธีกรรมต่าง ๆ มีความเชื่ออย่างไรของชุมชนชาวกะเหรี่ยง และมีความเป็นมาอย่างไร ?
- ๒) ผ้าทอกะเหรี่ยงนำไปใช้ในการงานพิธีกรรมอะไรบ้าง ?
- ๓) การนำไปใช้นั้นมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ?
- ๔) หญิงชาวกะเหรี่ยงทุกคน ต้องทอผ้าใช้เองหรือไม่ เพราะเหตุใด ?
- ๕) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนี้ ?
- ๖) สีที่ใช้ในพิธีแต่งงาน ใช้สีใด รูปแบบของผ้าทอชาย หญิง ต่างกันหรือไม่ อย่างไรบ้าง ?
- ๗) การนำผ้าทอไปใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ระหว่างชาย หญิง มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ?
- ๘) ผ้าที่นำมาใช้นั้น จะต้องทอผ้าเองหรือไม่ อย่างไร ?
- ๙) ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อมากน้อยเท่าใด เกี่ยวกับการนำผ้าทอมาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ?
- ๑๐) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับการนำผ้าทอมาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ?

๑๑) ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็นอื่น ๆ (ถ้ามี)

สำเนาฉบับ

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก

ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถาม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จะดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง
ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอ
แม่ระมาด จังหวัดตาก

ในการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก มีความประสงค์ขอความ
อนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ ตามประเด็นคำถามที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ใคร่ขอความ
กรุณาจากท่าน ให้นำนัดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะให้นักวิชาการวัฒนธรรม ได้สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บและ
รวบรวมข้อมูล ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>

e-mail : takculture@hotmail.com

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถาม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จะดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง
ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอ
แม่ระมาด จังหวัดตาก

ในการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก มีความประสงค์ขอความ
อนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ ตามประเด็นคำถามที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ใคร่ขอความ
กรุณาจากท่าน ให้นำนัดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะให้นักวิชาการวัฒนธรรม ได้สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บและ
รวบรวมข้อมูล ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>e-mail : takculture@hotmail.com

สำเนาฉบับ

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก

ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน หัวหน้ากลุ่มสตรีทอผ้ากะเหรี่ยงพื้นเมือง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓

ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถาม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จะดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง
ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอ
แม่ระมาด จังหวัดตาก

ในการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก มีความประสงค์ขอความ
อนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ ตามประเด็นคำถามที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ใคร่ขอความ
กรุณาจากท่าน ให้นำนัดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะให้นักวิชาการวัฒนธรรม ได้สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บและ
รวบรวมข้อมูล ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>

e-mail : takculture@hotmail.com

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน หัวหน้ากลุ่มสตรีทอผ้ากะเหรี่ยงพื้นเมือง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓
ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถาม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จะดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง
ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอ
แม่ระมาด จังหวัดตาก

ในการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก มีความประสงค์ขอความ
อนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ ตามประเด็นคำถามที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ใคร่ขอความ
กรุณาจากท่าน ให้นำนัดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะให้นักวิชาการวัฒนธรรม ได้สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บและ
รวบรวมข้อมูล ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>

e-mail : takculture@hotmail.com

สำเนาฉบับ

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

พฤษภาคม ๒๕๕๑

เรื่อง การประชาคมหมู่บ้าน และนำเสนอข้อมูลจากการวิจัย

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ตามที่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก ได้ดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

บัดนี้ การค้นคว้าและวิจัยได้ประสบความสำเร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยจะนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ด้วยการประชาคมหมู่บ้าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จึงมีความประสงค์เพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้นัดหมายกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อการประชาคมหมู่บ้าน และนำเสนอข้อมูลจากการวิจัย ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>

e-mail : takculture@hotmail.com

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

พฤษภาคม ๒๕๕๑

เรื่อง การประชาคมหมู่บ้าน และนำเสนอข้อมูลจากการวิจัย

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ตามที่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก ได้ดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้างลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

บัดนี้ การค้นคว้าและวิจัยได้ประสบความสำเร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยจะนำเสนอข้อมูลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ด้วยการประชาคมหมู่บ้าน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จึงมีความประสงค์เพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้นัดหมายกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านป่าไร่เหนือ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อการประชาคมหมู่บ้าน และนำเสนอข้อมูลจากการวิจัย ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>e-mail : takculture@hotmail.com

สำเนาฉบับ

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทอผ้ากะเหรี่ยงพื้นเมือง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓
ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถาม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จะดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง
ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอ
แม่ระมาด จังหวัดตาก

ในการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก มีความประสงค์ขอความ
อนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ ตามประเด็นคำถามที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ใคร่ขอความ
กรุณาจากท่าน ให้นำจดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะให้นักวิชาการวัฒนธรรม ได้สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บและ
รวบรวมข้อมูล ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>

e-mail : takculture@hotmail.com

ที่ ตก ๐๐๓๑/

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก
ศาลากลางจังหวัด ตก ๖๓๐๐๐

กันยายน ๒๕๕๑

เรื่อง ขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทอผ้ากะเหรี่ยงพื้นเมือง บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓
ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นคำถาม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก จะดำเนินการค้นคว้าและวิจัย เรื่อง โครงสร้าง
ลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยงพื้นเมืองจังหวัดตาก กรณีศึกษา บ้านป่าไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลพระธาตุ อำเภอ
แม่ระมาด จังหวัดตาก

ในการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก มีความประสงค์ขอความ
อนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านด้วยการสัมภาษณ์ ตามประเด็นคำถามที่ได้แนบมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ใคร่ขอความ
กรุณาจากท่าน ให้นำจดหมายวัน เวลา สถานที่ที่จะให้นักวิชาการวัฒนธรรม ได้สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บและ
รวบรวมข้อมูล ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๑ ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

โทร ๐ ๕๕๕๑ ๗๗๒๒

โทรสาร ๐ ๕๕๕๑ ๗๖๔๖

<http://www.takculture.com>

e-mail : takculture@hotmail.com

ตารางแสดงการมีส่วนร่วมของการวิจัย

กิจกรรมการมีส่วนร่วม			ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย						วิธีการสร้าง การมีส่วนร่วม (โปรดระบุ)
ประเภทกิจกรรม	ทำ	ไม่ทำ	ประธานสภา วัฒนธรรม จังหวัด	ปราชญ์ ชาวบ้าน	แกน นำ ชุมชน	สมาชิก ชุมชน	เยาวชน	อื่น ๆ (โปรดระบุ)	
๑) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ นอกเหนือจากบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยหรือคณะทำงาน	✓		✓	✓	✓	✓			ประชุม , สอบถาม , สัมภาษณ์
๒) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมตั้งโจทย์การวิจัย	✓		✓	✓	✓				ประชุมปรึกษาหารือเพื่อวิเคราะห์ปัญหา
๓) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนโครงร่างวิจัย/ ร่วมออกแบบงานวิจัย	✓		✓						ประชุมปรึกษาหารือ
๔) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย	✓		✓		✓				ตรวจสอบ/แก้ไขเครื่องมือ
๕) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	✓		✓	✓	✓				สำรวจและกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
๖) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเก็บข้อมูล	✓			✓	✓	✓			ออกพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง
๗) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓	✓	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด	ประชุมและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อเขียนรายงานการวิจัย
๘) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล	✓		✓	✓					ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อมูล
๙) ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมเขียนรายงานการวิจัย	✓		✓						ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อมูล

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นางศรีสมร เทพสุวรรณ
ตำแหน่ง	วัฒนธรรมจังหวัดตาก
วัน เดือน ปีเกิด	๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๕/๔๕ ถนนพหลโยธิน ตำบลเชียงใหม่ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
โทรศัพท์	๐๘๕-๕๖๑๘๗๕๖
ประวัติการศึกษา	๒๕๑๗ ป.กศ. วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม ๒๕๒๑ พ.ม. ๒๕๓๐ ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม การบริหารการศึกษา ๒๕๔๒ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร การบริหารการศึกษา
ประวัติการทำงาน	๒๕๑๕ ครู โรงเรียนบ้านราษฎร์พัฒนา ๒๕๓๔ นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตาก ๒๕๔๖ นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก ๒๕๔๗ ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก ๒๕๕๐ วัฒนธรรมจังหวัดตาก

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นางรตนา ตาแจ้ง
ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๕/๓๓ ถนนพหลโยธิน ตำบลเชียงเงิน อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
โทรศัพท์	๐๘๑-๓๗๕๔๑๑๖๕
ประวัติการศึกษา	๒๕๓๓ ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูกำแพงเพชร ภาษาอังกฤษ ๒๕๕๐ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร การบริหารการศึกษา
ประวัติการทำงาน	๒๕๓๓ อาจารย์ ๑ โรงเรียนบ้านก้อทอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ๒๕๓๔ นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ๒๕๔๖ - ปัจจุบัน นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นายศิวชาติ ศิริเลิศ
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนพลหลวงวิทยา
วัน เดือน ปีเกิด	๑๕ กันยายน ๒๔๘๖
โทรศัพท์	๐๘๓-๖๕๖๘๒๘๗
ที่อยู่ปัจจุบัน	๔๐๗ / ๑๓ ถนนตากสิน อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
ประวัติการศึกษา	๒๕๐๘ ปริญญาตรี การประถมศึกษา ๒๕๒๒ ปริญญาพลศึกษา ๒๕๒๕ ปริญญาโท นิเทศศาสตร์ ๒๕๕๐ ป.บริหารการศึกษา
ประวัติการทำงาน	๒๕๐๕ ครูตรี โรงเรียนวัดเด่นใหญ่ จังหวัดชัยนาท ๒๕๑๖ ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ๒๕๓๑ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ๒๕๔๐ ศึกษาพิเศษ ระดับเชี่ยวชาญ ๒๕๔๘ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชน

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นายมานพ ชื่นภักดี
ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๗๔/๗๒ ซอย ๑๓ หมู่ที่ ๖ ถนนแม่ใจ – สันทราย ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์	๐๘๒-๑๘๕๒๒๔๕
ประวัติการศึกษา	๒๕๒๕ ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ภาษาไทย - ประวัติศาสตร์ ๒๕๔๗ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร การบริหารการศึกษา
ประวัติการทำงาน	๒๕๓๒ อาจารย์ ๑ โรงเรียนบ้านกะแง่ดี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ๒๕๓๔ นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ๒๕๔๖ – ปัจจุบัน นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก กระทรวงวัฒนธรรม

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นางเกสียวพรรณ ขำโนนจิว
ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๕
ที่อยู่ปัจจุบัน	๕๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
โทรศัพท์	๐๘๕-๘๕๓๖๘๖๑
ประวัติการศึกษา	๒๕๔๒ ศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏเชียงราย การบริหารธุรกิจ ๒๕๔๖ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร การบริหารการศึกษา
ประวัติการทำงาน	๒๕๒๘ เจ้าหน้าที่ธุรการ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๒๕๔๔ นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ๒๕๔๘ – ปัจจุบัน นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก กระทรวงวัฒนธรรม

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	ธวัชชัย อุบลพิทักษ์
ตำแหน่ง	นักวิชาการวัฒนธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	๓ กันยายน ๒๕๑๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๗๕ หมู่ที่ ๑๒ ถนนตาก – แม่สอด ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
โทรศัพท์	๐๘๑-๕๗๓๗๔๔๕
ประวัติการศึกษา	๒๕๓๘ ศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร การจัดการทั่วไป ๒๕๔๗ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง รัฐศาสตร์
ประวัติการทำงาน	๑ กรกฎาคม ๒๕๔๒ นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ - ปัจจุบัน นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตาก กระทรวงวัฒนธรรม

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นายเฉลิมเกียรติ บุญประมุข
ตำแหน่ง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
วัน เดือน ปีเกิด	๑๓ สิงหาคม ๒๔๕๔
ที่อยู่ปัจจุบัน	๓๘ / ๑ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
ประวัติการศึกษา	๒๕๑๕ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปกศ.สูง) วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม ๒๕๒๘ ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูกำแพงเพชร การบริหารโรงเรียน
ประวัติการทำงาน	๒๕๔๔ อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ โรงเรียนบ้านหนองหลวง (สาขาบ้านห้วยกระทิง) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ๒๕๔๗ - ๒๕๕๑ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ ๒๕๕๑ - ปัจจุบัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุ

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – สกุล	นายบุญชู บุญประมุข
ตำแหน่ง	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
วัน เดือน ปีเกิด	๑ เมษายน ๒๔๗๗
ที่อยู่ปัจจุบัน	๖๕/๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
โทรศัพท์	๐๘๕-๗๒๖๘๗๕๘
ประวัติการศึกษา	๒๕๒๘ นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๓๕ รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ประวัติการทำงาน	๒๔๙๘ เสมียนอำเภอแม่ระมาด ๒๕๑๕ พนักงานที่ดิน อำเภออุ้มผาง พิษณุ จังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๓๗ หัวหน้าฝ่ายอำนวยการสำนักงานที่ดินจังหวัดตาก ๒๕๔๓ – ปัจจุบัน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก